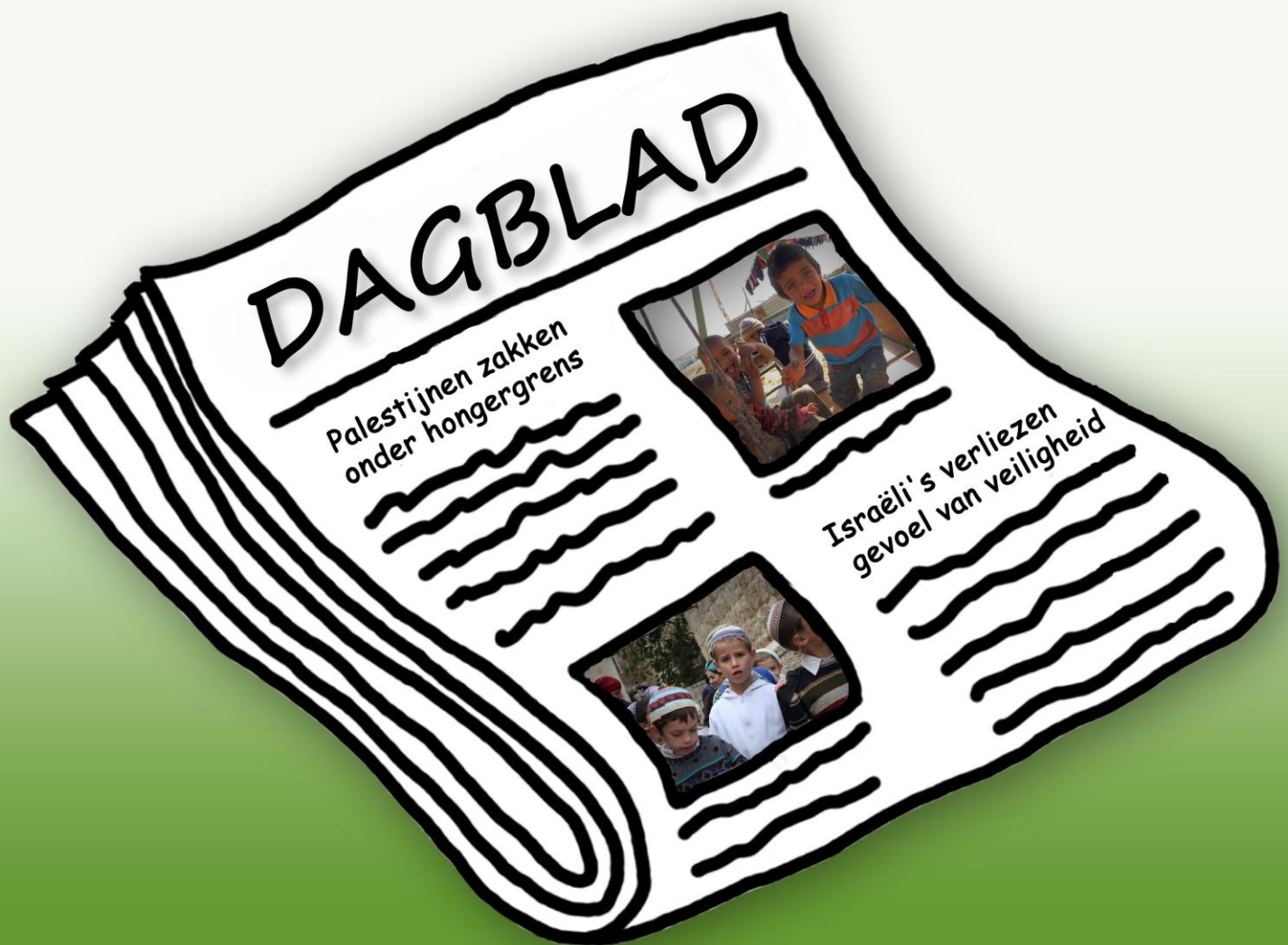

Wie verdient ons medelijden?

*Een onderzoek naar de representatie van slachtoffers
in de berichtgeving over de Tweede Intifada*

Wie verdient ons medelijden?

Een onderzoek naar de representatie van slachtoffers in de berichtgeving over de Tweede Intifada

Masterthesis

Student: Kim Boog
330825
Kim_boog@hotmail.com
Begeleider: dr. Nel Ruigrok

Erasmus School of History, Culture and Communication
Master Media en Journalistiek | Media en Maatschappij

woensdag 10 augustus 2011

Teksten op de voorpagina zijn afkomstig uit de berichtgeving over de Tweede Intifada.

Boven: Vliet, F. van. (2002, juli 31) Palestijnen zakken onder hongergrens. *De Telegraaf*. Verkregen van Lexis Nexis.

Onder: Vliet, F. van. (2002, maart 4) Israëli's verliezen gevoel van veiligheid. *De Telegraaf*. Verkregen van Lexis Nexis.

Foto's op de voorpagina zijn gemaakt tijdens een studiereis naar Israël en de Palestijnse gebieden.

Foto boven: Palestijnse kinderen in Susya, gemaakt door K. Boog op 9 april 2011

Foto onder: Joodse kinderen in Jeruzalem, gemaakt door L. Korteweg op 6 april 2011

Beide foto's zijn bewerkt.

Abstract

Door het wereldwijde discours van compassie voor menselijk leed ligt de focus in de berichtgeving over conflicten steeds meer op slachtoffers. Journalisten krijgen hierdoor meer te maken met de menselijke aspecten van oorlog en raken zo meer betrokken bij de gebeurtenissen waarover zij verslag doen. Deze betrokkenheid noemt Martin Bell, oud-correspondent van de BBC, ook wel journalism of attachment. Door een gevoel van emotionele plicht zijn journalisten geneigd te kiezen voor degene die zij zien als slachtoffer in het conflict. Dit beïnvloedt de berichtgeving. Zo is ook gebleken uit onderzoek naar de berichtgeving over het conflict in Bosnië. Journalisten gingen bepaalde aspecten van de realiteit selecteren en benadrukken ten gunste van één van de partijen in het conflict. Op deze manier wordt een eenzijdig en partijdig beeld overgebracht in de berichtgeving. In de representatie van leed uit zich dit door het toekennen van medelijden aan de slachtoffers. Het toekennen van medelijden roept sympathie voor de slachtoffers op bij het publiek. Dit onderzoek is gericht op de representatie van Israëliëse en Palestijnse slachtoffers in de berichtgeving over de Tweede Intifada in *de Volkskrant*, *De Telegraaf* en het *NRC Handelsblad*. Verwacht werd dat de berichtgeving vooral een pro-Israëliëse bias zou bevatten, omdat westerse journalisten worden verweten een pro-Israëliëse houding aan te nemen doordat zij zich beter kunnen identificeren met Israëliëse slachtoffers. Tevens is uit eerdere onderzoeken naar Amerikaanse media gebleken dat er sprake is van pro-Israëliëse berichtgeving.

Aan de hand van de kenmerken: mate van aandacht, personalisering en dramatisering, brongebruik en geboden context is de berichtgeving door middel van inhoudsanalyse geanalyseerd. Uit het onderzoek blijkt dat er inderdaad sprake is van pro-Israëliëse bias. Zo is er in de berichtgeving sprake van bovenmatige aandacht voor Israëliëse slachtoffers. Daarnaast blijkt dat de Palestijnen vaker negatief betekenis krijgen dan Israëliërs. Dit gebeurt niet alleen als de Palestijnen dader zijn, maar ook als ze het slachtoffer zijn. Ook wordt er meer gebruik gemaakt van Israëliëse bronnen bij Palestijnse slachtoffers. Toch is er op minder punten bias aanwezig in de berichtgeving dan werd verwacht. Zo is er geconcludeerd dat de berichtgeving in Nederlandse dagbladen beter gebalanceerd is dan de vaker onderzochte Amerikaanse media. De aanwezigheid van bias heeft als gevolg dat het Nederlandse publiek vooral medelijden zal krijgen met Israëliëse slachtoffers, doordat Palestijnse slachtoffers minder aandacht krijgen en in een negatief daglicht worden geplaatst. Dit verdient de aandacht van journalisten, omdat de realiteit laat zien dat er tijdens de Tweede Intifada vooral aan Palestijnse zijde slachtoffers zijn gevallen.

Kernwoorden: representatie van leed, framing, journalism of attachment, bias, global compassion

Voorwoord

Toen ik twee jaar geleden begon met de pre-master Media en Journalistiek als voorbereiding op de master (verplicht met HBO als vooropleiding), wist ik niet wat ik kon verwachten van de opleiding. Na een rondreis van vijf maanden was beginnen aan een nieuwe studie een grote omschakeling. Nu, bijna twee jaar later, kijk ik terug op twee leerzame, leuke en inspirerende jaren.

Tijdens het masterjaar heb ik mij kunnen verdiepen in het aspect van media dat mij het meest aanspreekt: mediaberichtgeving over conflictsituaties. Zo heb ik voor het vak Fotojournalistiek onderzoek gedaan naar de visuele representatie van de Nederlandse missie in Uruzgan en voor de colleges Journalistiek, Politiek en Conflict de invloed van *embedded* journalistiek op de berichtgeving bestudeerd. Tijdens het schrijven van de masterthesis heb ik mij verder mogen verdiepen in de berichtgeving over conflicten. De thesis die u nu in handen heeft, gaat in op de representatie van slachtoffers in de berichtgeving over het conflict tussen Israël en de Palestijnen. Ongelijkheid en eenzijdigheid in de berichtgeving zijn aspecten die mij erg aanspreken en het is mij dan ook een genoegen dat ik dit heb kunnen onderzoeken. Het schrijven van de thesis was voor mij extra bijzonder, omdat een zelfgeorganiseerde reis naar Israël en de Palestijnse gebieden onderdeel was van het thesisproject. Ik kijk terug op een geweldig leuke reis en een ervaring om nooit te vergeten.

Tot slot wil ik nog enkele mensen bedanken. Allereerst mijn ouders die het mogelijk maakte dat ik nog twee jaar kon studeren na mijn HBO opleiding. Anique, Bernadette, Kasper, Laurens, Marline en Nel bedankt voor jullie gezelschap tijdens de reis naar Israël en de Palestijnse gebieden en Janet, bedankt voor je gastvrijheid in Jeruzalem. Joep Schaper en nogmaals Nel Ruigrok en Kasper Welbers bedankt voor de intensieve begeleiding bij het schrijven van de scriptie.

Kim Boog

Vlaardingen, 10 augustus 2011

Inhoudsopgave

1. Inleiding	1
1.1 Maatschappelijke relevantie van het onderzoek	2
1.2 Wetenschappelijke relevantie van het onderzoek.....	3
1.3 Leeswijzer	4
2. Oriënterend kader	5
2.1 Het conflict tussen Israël en de Palestijnen	5
2.2 De Tweede Intifada	6
2.3 Israëliërs en Palestijnen beide slachtoffer	7
3. Theoretische oriëntatie	8
3.1 Het concept framing.....	8
3.1.1 Frame building.....	9
3.1.2 Mediaframes	10
3.1.3 Mediaframes voor de representatie van leed.....	11
3.1.4 Frame setting.....	12
3.2 Bias in de berichtgeving.....	13
3.2.1 Journalism of attachment.....	14
3.2.2 Factoren die naast journalism of attachment de berichtgeving beïnvloeden	15
3.3 Medelijden als indicator om bias in de representatie van leed te onderzoeken.....	16
3.4 Het victim frame en defensive frame	17
3.4.1 Mate van aandacht voor slachtoffers.....	19
3.4.2 Personalisering en dramatisering	19
3.4.3 Context	21
3.4.4 Brongebruik	22
3.5 Verschillen tussen kranten	22
4. Methode en operationalisatie	24
4.1 Onderzoeksmateriaal	24
4.1.1 Onderzoekperiode	24
4.1.2 Dagbladen.....	26
4.2 Methode.....	26
4.3 Operationalisatie onderzoeksconcepten	28
4.3.1 Operationalisatie analyse tekst	30
4.3.2 Operationalisatie analyse beeld	30

4.4	Intercodeurbetrouwbaarheid.....	31
5.	Resultaten	32
5.1	Een overzicht van de geanalyseerde data.....	32
5.2	Mate van aandacht voor de slachtoffers	35
5.2.1	Mate van aandacht voor slachtoffers in tekst.....	36
5.2.2	Mate van aandacht voor slachtoffers in beeld.....	36
5.2.3	Slachtoffers volgens de cijfers van B'Tselem.....	37
5.3	Victim en defensive frames in de tekstuele berichtgeving	39
5.3.1	Mate van personalisering en dramatisering in de berichtgeving.....	39
5.3.2	Brongebruik in de berichtgeving	43
5.3.3	Aanwezigheid van context in de berichtgeving.....	45
5.3.4	Vergelijking tussen het victim en defensive frame	49
5.4	Een overzicht van bias in de berichtgeving	51
6.	Conclusie en discussie	53
6.1	Conclusies uit het onderzoek	53
6.2	De gevolgen van bias in de berichtgeving.....	55
6.3	Discussie	56
	Referenties	57
	Bijlage A – Slachtoffers tijdens de Tweede Intifada.....	62
	Bijlage B – Operationalisatie vormen van slachtofferschap	63
	Bijlage C – Vragen-methode analyse tekst.....	65
	Bijlage D – Vragen-methode analyse beeld.....	68
	Bijlage E - Intercodeurbetrouwbaarheid.....	70
	Bijlage F – Aanvullende resultaten	71

1. Inleiding

'Ik stond te kijken, helemaal geschokt. Mensen kwamen aanlopen met afgeslagen deuren waar ze doden en gewonden op hadden gelegd. Opeens pakte iemand mijn hand. Ik kijk naar beneden en ik zie een jongen met zijn benen eraf. Hij kijkt me recht aan, er komt een golf bloed uit zijn mond en hij is dood. Maar die hand. Die zat aan me vast. De verpleger heeft hem eraf moeten halen. Kramp. Ik ben er twee dagen kapot van geweest. De ogen van die jongen. Hoe hij in het Hebreeuws om zijn moeder riep. De beelden heb ik nooit meer teruggekeken.' Conny Mus in een interview met *de Volkskrant* (Derksen & Effting, 2002)

Vandaag de dag wordt ons denken in de westerse wereld over geweld en conflicten elders in de wereld gevormd door een discours van wereldwijde compassie voor menselijk leed (Höijer, 2004). Deze compassie wordt beschouwd als moreel correct en de internationale gemeenschap zet zich in voor misdaden tegen de menselijkheid (Höijer, 2004). Het discours van compassie voor menselijk leed zien we ook terug in de aandacht van de media voor conflicten. In de berichtgeving vindt een verschuiving plaats van een focus op militaire strategieën naar een focus op de menselijke aspecten van oorlog (Höijer, 2004). Hierdoor krijgen journalisten steeds meer te maken met de menselijke kant van oorlog. Journalisten worden geraakt door de dingen die zij zien en meemaken (Cohen, 2010; Mellum, 2000 in Höijer, 2004).

Dit blijkt ook uit bovenstaande passage. Deze passage is afkomstig uit een interview van *de Volkskrant* met de inmiddels overleden RTL correspondent Conny Mus. Conny Mus deed voor RTL verslag vanuit Israël en de Palestijnse gebieden over de gebeurtenissen tijdens de Tweede Intifada. In het interview legt hij uit wat hij heeft meegemaakt toen hij naar de plek ging waar net een aanslag was gepleegd. Duidelijk wordt hoe journalisten bij het verslag doen van conflictsituaties geconfronteerd kunnen worden met de afschuwelijke realiteit van oorlog. Het voorbeeld van Conny Mus is een extreem geval. Toch laat dit voorbeeld zien hoe het voor journalisten bijna onmogelijk is om afstand te nemen van de gebeurtenissen waarover zij verslag doen. Het wordt voor de journalist lastig om te bepalen wat waarheid is, omdat een ervaring zoals hierboven omschreven de percepties van de journalist beïnvloedt (Allen & Zelizer, 2004).

Een ervaring zoals die van Conny Mus vergroot de kans dat journalisten betrokken raken bij het conflict en niet langer de neutrale toeschouwer zijn. Journalisten zijn dan geneigd kant te kiezen voor degene die zij zien als slachtoffer in het conflict (Ruigrok, 2008). Als dit gebeurt, zal dit doorwerken in de berichtgeving. Zo is ook gebleken uit onderzoek naar de berichtgeving in Nederlandse dagbladen over de oorlog in Bosnië. Journalisten deden uitspraken over wie zij zagen als 'bad guy' en als slachtoffer (Ruigrok, 2008). Op deze manier gaan journalisten verslag doen aan de hand van hun eigen standpunt over het conflict (Ruigrok, 2008). Dit uit zich in de berichtgeving

doordat journalisten bepaalde aspecten van een gebeurtenis selecteren en benadrukken en andere aspecten juist links laten liggen. Als dit zogenoemde framen ten gunste komt van één van de partijen in het conflict, zoals is gebeurd in de berichtgeving over Bosnië, is er sprake van bias in de berichtgeving. De berichtgeving is dan in bepaalde mate eenzijdig of zelfs partijdig. Bias in de representatie van leed zorgt ervoor dat het publiek gevoelens van medelijden krijgt voor één van de partijen (Chouliaraki, 2008; Höijer, 2004). Dit is zorgwekkend, omdat er zoals genoemd in de westerse media een groeiende focus is op menselijk leed (Höijer, 2004).

Het conflict tussen Israël en de Palestijnen is een conflict waarbij volgens onderzoekers in de berichtgeving vaak sprake is van een pro-Israëlische bias (Ackerman, 2001; Deprez & Raeymaeckers, 2010; Philo & Berry, 2004). Zo komt de Palestijnse context bijna niet voor in de berichtgeving, wordt er minder gebruik gemaakt van Palestijnse bronnen en worden de Palestijnen in mindere mate gepersonaliseerd (Deprez & Raeymaeckers, 2010; Philo, 2003; Philo & Berry, 2004). Dit valt te verklaren doordat Israëliërs tijdens de Tweede Intifada worden gezien als getraumatiseerde slachtoffers van de Palestijnse terreur (Deprez & Raeymaeckers, 2010). Zo wordt duidelijk dat het discours van wereldwijde compassie voor menselijk leed ook een rol speelt in berichtgeving over het conflict tussen Israël en de Palestijnen. Hierdoor is het interessant om te onderzoeken of er sprake is van bias in de representatie van leed in de berichtgeving over de Tweede Intifada. Dit wordt onderzocht aan de hand van de volgende onderzoeksvraag:

In welke mate is er sprake van bias in de tekstuele en visuele representatie van Israëlische en Palestijnse slachtoffers in de berichtgeving over de Tweede Intifada in Nederlandse dagbladen?

Dit onderzoek is niet alleen gericht op de tekstuele representatie, maar ook op de visuele representatie van slachtoffers. Bias komt namelijk niet alleen voor in tekst, maar ook in visuele elementen zoals foto's, grafische beelden en cartoons (Zelizer, Park & Gudelunas, 2002). Beelden zorgen er niet voor dat het publiek een gebeurtenis begrijpt zoals tekst doet, maar beelden dragen sterk bij aan het oproepen van een emotionele reactie (Sontag, 2003). Hierdoor kunnen juist beelden bijdragen aan bias in de berichtgeving. Zo zorgt het intentioneel tonen van één van de partijen in het conflict ervoor dat het publiek medelijden krijgt met deze partij (Chouliaraki, 2008; Höijer, 2004).

1.1 Maatschappelijke relevantie van het onderzoek

Berichtgeving over conflicten waarbij de media vooral ten gunste van één partij binnen het conflict berichten is zorgwekkend, omdat de media een belangrijke bron van informatie zijn bij het vormen van de publieke opinie. Zeker als het gaat om buitenlandse kwesties zijn de media vaak de enige bron

van informatie waarop het publiek de kennis baseert (Gamson, Croteau, Hoynes & Sasson, 1992). Zo beïnvloedt de manier waarop een gebeurtenis is geframed hoe het publiek een gebeurtenis begrijpt (Valkenburg, Semetko & de Vreese, 1999). Het onderzoeken van de representatie van leed is daarbij extra interessant, omdat de representatie van leed medelijden kan oproepen bij het publiek. Als er bias aanwezig is in de berichtgeving zal het publiek slechts sympathie hebben voor één van de partijen in het conflict (Chouliaraki, 2008; Höijer, 2004). Dit maakt het van maatschappelijk belang om inzicht te hebben in de dominerende frames in de media.

Daarnaast wordt er van de westerse media verwacht dat zij het publiek op gebalanceerde en volledige wijze voorlichten. Zo hebben de media de sociale verantwoordelijkheid om naar waarheid, op informatieve wijze, accuraat, objectief en gebalanceerd te berichten (Ruigrok, 2010). Berichtgeving waarbij sprake is van bias voldoet niet aan deze verwachtingen. De resultaten van dit onderzoek bieden inzicht op welke punten het werk van Nederlandse journalisten wel en niet voldoet aan de gestelde verwachtingen. Op deze manier biedt het onderzoek inzicht in de kwaliteit van de journalistiek en kan het gebruikt worden als reflectie op het werk van journalisten.

1.2 Wetenschappelijke relevantie van het onderzoek

Naast maatschappelijk relevant is het onderzoek ook van wetenschappelijk belang. Dit onderzoek is gericht op de berichtgeving in dagbladen, omdat hiernaar nog maar weinig onderzoek is gedaan (Deprez & Raeymaeckers, 2010). Eerdere onderzoeken naar bias in de berichtgeving over conflicten zijn gericht op televisienieuws en de berichtgeving in het buitenland (Ackerman, 2001; Deprez & Raeymaeckers, 2010; Philo & Berry, 2004; Wolfsfeld, Frosh & Awabdy, 2008).

Daarnaast draagt het onderzoek bij aan de wetenschappelijke kennis over de representatie van leed in relatie tot bias. Eerdere onderzoeken naar bias in de berichtgeving gaan in op verschillende aspecten van de berichtgeving. Hierdoor is er slechts beperkt aandacht voor de representatie van leed. Echter zorgt het discours van wereldwijde compassie voor menselijk leed ervoor dat menselijk leed in de berichtgeving over conflicten steeds dominanter wordt. Daarnaast laten theorieën van Chouliaraki (2008) en Moeller (2006) zien dat juist de representatie van leed invloed heeft op de houding van het publiek ten opzichte van de slachtoffers. Zo roepen personalisering en dramatisering in de representatie van leed medelijden op.

Tot slot onderscheidt dit onderzoek zich van andere onderzoeken doordat niet alleen tekst, maar ook beeld wordt onderzocht. Deze combinatie is slechts zelden onderzocht. Dit is opvallend, omdat juist beelden belangrijk zijn bij het vormen van de publieke opinie (Sontag, 2003). Als er schokkende en dramatische beelden van een conflict zijn, krijgt een conflict meer aandacht dan wanneer deze beelden ontbreken (Campbell, 2004). Dit geldt ook voor de representatie van partijen

binnen een conflict. Wanneer er van een partij meer beelden zijn met slachtoffers dan van de andere partij zal dit leiden tot meer aandacht voor de partij waarvan de slachtoffers zichtbaar zijn (Moeller, 2006).

1.3 Leeswijzer

Om de representatie van slachtoffers in de berichtgeving over de Tweede Intifada te kunnen analyseren op bias wordt er allereerst een oriënterend kader geschetst van de belangrijkste gebeurtenissen tijdens deze periode. Dit is nodig om de berichtgeving over het conflict te kunnen plaatsen. Bij het bestuderen van onevenwichtigheid en partijdigheid in de berichtgeving staan de concepten framing en bias centraal. Deze concepten worden besproken in hoofdstuk drie. Ook worden in dit hoofdstuk eerdere onderzoeken van onder andere Chouliaraki (2008), Philo en Berry (2004) en Wolfsfeld et al. (2008) besproken. Deze onderzoeken bieden inzicht in het bestuderen van bias en de representatie van leed in berichtgeving. Op basis van de onderzoeken zijn een aantal verwachtingen uitgesproken. Deze verwachtingen zijn geformuleerd in de vorm van hypothesen en bieden richting voor de onderzoeksmethode. De gebruikte methode is omschreven in hoofdstuk vier. In dit hoofdstuk wordt het onderzoeksmateriaal, de onderzoeksperiode en de onderzoeksmethode besproken. Deze onderzoeksmethode is tevens geoperationaliseerd, hierbij is gebruik gemaakt van de eerder besproken onderzoeken. Aan de hand van de geoperationaliseerde onderzoeksconcepten is de berichtgeving over de Tweede Intifada bestudeerd door middel van een automatische en een handmatige inhoudsanalyse. In het hoofdstuk Resultaten zijn de bevindingen gepresenteerd die bijdragen aan het toetsen van de hypothesen en op deze manier bijdragen aan het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Tot slot wordt in het laatste hoofdstuk de onderzoeksvraag beantwoord. Daarnaast wordt gereflecteerd op de betekenis van dit onderzoek voor de maatschappij en de wetenschap.

2. Oriënterend kader

Het conflict tussen Israël en de Palestijnen is een langlopend conflict. De gebeurtenissen en oorzaken van het conflict staan constant ter discussie (Philo & Berry, 2004). Daarnaast zijn de Israëlische en de Palestijnse visie onverenigbaar (Fierke, 2008). Hierdoor is het moeilijk om het complexe geheel te begrijpen (Fierke, 2008). Journalisten staan voor de uitdaging hun weg te vinden tussen de tegenstrijdige visies en moeten proberen een gebalanceerde en op feiten gebaseerde manier van berichten te bewerkstelligen (Philo & Berry, 2004). In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan het conflict en de gebeurtenissen tijdens de Tweede Intifada. Dit is van belang om de berichtgeving tijdens de Tweede Intifada te begrijpen. De nadruk ligt hierbij op slachtoffers, omdat dit aspect centraal staat in het onderzoek.

2.1 Het conflict tussen Israël en de Palestijnen

Sinds het begin van de 19^e eeuw kwamen er grote stromen Joodse vluchtelingen op gang naar het toenmalige Palestina. Voor Joden was Palestina het heilige land, een plaats voor nationale vernieuwing en een toevluchtsoord voor antisemitisme. Aan het begin van de 20ste eeuw nam het aantal Joodse vluchtelingen naar Palestina toe door het antisemitisme in Europa en Rusland. Deze vluchtelingen waren steeds meer overtuigd van het recht op een eigen land. Dit zorgde voor veel onrust tussen de Arabische bevolking en de Joodse vluchtelingen. Na de Eerste Wereldoorlog kwam Palestina onder Brits mandaat om te zorgen dat het geweld niet verder uit de hand zou lopen. De Tweede Wereldoorlog zorgde opnieuw voor veel Joodse vluchtelingen die naar Palestina kwamen. Hierdoor bleef het geweld in Palestina bleef toenemen. Dit maakte de situatie onder het Brits mandaat onhoudbaar en Groot-Brittannië verklaarde op 15 mei 1948 het mandaat te beëindigen. Na deze verklaring volgde een oorlog tussen de Joodse vluchtelingen en Palestijnse bevolking. De Joden hadden als doel om zoveel mogelijk land in bezit te krijgen. Op 14 mei 1948 riep Ben Gurion de stichting van de staat Israël uit. Amerika erkende direct de nieuwe Israëlische staat (Philo & Berry, 2004). Israël ging verder met het veroveren van land en aan het eind van 1948 had Israël de controle over 78% van Palestina en in 1949 verdween de naam Palestina van de kaart. Dit gebied was opgegaan in Israël, Jordanië en Egypte.

In de jaren '50 en '60 nam de weerstand tegen de staat Israël in de Arabische wereld toe (israel-palestina.info, 2010). Palestijnse groeperingen uit de Gazastrook en de Westoever pleegden in de jaren '50 verschillende aanslagen in Israël. In 1967 brak de Zesdaagse Oorlog uit en veroverde Israël nieuwe delen van het voormalige Palestina. De overwinning van Israël op de Palestijnse gebieden markeerde een nieuwe fase voor de Palestijnen (Isseroff, 2009). Zo zorgde de verovering

ervoor dat een miljoen Palestijnen onder Israëls bewind kwamen. In de jaren '60 hadden verschillende Palestijnse bewegingen zicht opgericht. Arafat richtte Fatah op. Deze beweging was gewelddadig en uitte zich tegen Israël. Zo pleegde Fatah aanslagen op openbare plekken tegen Joden. Eind jaren '60 nam Arafat de toen nog vooral politiek georiënteerde PLO (Palestine Liberation Organization) over. De PLO had onder leiding van Yassar Arafat als doel de Israëlische staat te vernietigen.

Ondertussen bouwde Israël nederzettingen in de voorheen Palestijnse gebieden (Isseroff, 2009). Ook plaatste Israël Palestijnse inwoners onder militair bewind (Philo & Berry, 2004). Zo beperkte Israël de maatschappelijke en politieke rechten van de Palestijnen. Israël deed dit zoals ze aangaven om de staat te beschermen voor aanslagen van de Palestijnen (Philo & Berry, 2004).

2.2 De Tweede Intifada

De politieke en maatschappelijke ontwikkelingen zorgden ervoor dat de Palestijnen steeds meer ontevreden werden over hun situatie. Deze ontevredenheid kan worden aangewezen als één van de oorzaken van de Tweede Intifada (2000-2005). Net als tijdens de Eerste Intifada (1987-1993) verzetten de Palestijnen zich tijdens de Tweede Intifada tegen de Israëlische bezetting. Als reactie trad Israël met harde hand op tegen de acties van Palestijnen.

De Tweede Intifada begon in de zomer van 2000 toen vredesbesprekingen tussen de Israëlische premier Barak en de Palestijnse leider Arafat mislukten (Philo & Berry, 2004). De Tweede Intifada wordt ook wel de Al-Aqsa Intifada genoemd, omdat Ariel Sharon onder begeleiding van ruim honderd politieagenten op 28 september 2000 de Tempelberg bezocht (Philo & Berry, 2004). Op deze plek is de Al-Aqsa moskee te vinden, één van de meest heilige plekken voor moslims. De Palestijnen ontvingen het bezoek als een provocerend gebaar en rellen en gevechten braken uit. De Tweede Intifada is gewelddadiger dan de Eerste Intifada. Tijdens de Eerste Intifada waren de Palestijnen vooral ongestructureerd en hadden ze weinig wapens. Hierdoor werd veel gebruik gemaakt van flyers en werd er met stenen gegooid. Tijdens de Tweede Intifada veranderde de aard van het geweld. Zo zijn er aan Palestijnse zijde tijdens de Tweede Intifada ook politie- en veiligheidsmensen betrokken. In het begin was het Palestijnse geweld vooral gericht op Israëlische nederzettingen en religieuze plaatsen. Echter kenmerkte het geweld zich steeds meer door aanslagen die werden gepleegd op Israëlische doelen waar veel mensen zijn. Hierbij zijn relatief veel burgerslachtoffers gevallen. Israël trad met veel geweld op tegen dit Palestijnse geweld, hierdoor vielen er onder de Palestijnen veel doden en gewonden. Zo zette Israël regelmatig groot geschut in. Er werden bijvoorbeeld op 18 mei 2001 F16's in gezet als vergeldingsactie voor een zelfmoordaanslag in Netanya (NOS.nl, 2004). Daarnaast probeerde Israël zich volgens eigen zeggen te beschermen

tegen de Palestijnse aanslagen door in 2002 te starten met het bouwen van een muur rondom de Palestijnse gebieden. Volgens de Palestijnen is deze muur bedoeld om de leefomstandigheden van de Palestijnen nog zwaarder te maken. De Palestijnen leven namelijk in slechte omstandigheden onder de Israëliëse bezetting. Toen het aantal aanslagen van de Palestijnen toenam ging Israël verschillende steden herbezetten. Dit leverde veel materiële schade op onder de Palestijnen. Begin 2003 lijkt de intensiteit van de Tweede Intifada iets af te nemen. Er bestaat geen duidelijke einddatum voor de Tweede Intifada, maar 2005 wordt vaak genoemd (Isseroff, 2008). Cijfers wijzen uit dat er gedurende de Tweede Intifada vooral aan Palestijnse zijde slachtoffers zijn gevallen. Zo zijn er in vijf jaar tijd ruim 3.300 Palestijnen omgekomen tegenover ruim 1.000 Israëliëse slachtoffers (B'Tselem, g.d.). In bijlage A is een overzicht te vinden van het aantal Israëliëse en Palestijnse slachtoffers per jaar.

2.3 Israëliërs en Palestijnen beide slachtoffer

Uit de hierboven omschreven aanloop naar de Tweede Intifada blijkt dat we de gebeurtenissen tijdens de Tweede Intifada niet los kunnen zien van eerdere gebeurtenissen. Ook de betekenis die wordt gegeven aan beide partijen hangt hiermee samen.

Tijdens de Tweede Intifada zijn zoals hierboven omschreven aan beide kanten slachtoffers gevallen. Israëliërs kwamen voornamelijk om door aanslagen van de Palestijnen. Daarnaast zorgde de dreiging van aanslagen voor een verandering in de leefsituatie. Zo leven Israëliërs constant met angst voor zelfmoordaanslagen. Palestijnen komen zoals hierboven omschreven vooral om door militaire acties, deze acties zorgen ook voor materiële schade. Daarnaast leven de Palestijnen onder Israëliëse bezetting. Op basis van deze gegevens zijn er drie vormen van slachtofferschap te onderscheiden: doden en gewonden, leefsituatie en materiële schade. Concluderend kunnen we stellen dat beide partijen op hun eigen wijze slachtoffer zijn van het conflict. Echter moeten we op basis van deze gegevens ook vaststellen dat de situaties van beide partijen niet aan elkaar gelijk zijn. Hiermee dient rekening gehouden te worden bij het onderzoeken van de berichtgeving over slachtoffers.

3. Theoretische oriëntatie

De media bieden het publiek een beeld van de wereld buiten de eigen leefwereld. Het bestuderen van de berichtgeving helpt om inzicht te krijgen in dit beeld (Shoemaker & Reese, 1996). Bij het bestuderen van bias in de berichtgeving speelt de manier waarop gebeurtenissen betekenis krijgen een belangrijke rol. Framing hangt hiermee nauw samen. Wanneer framing namelijk vooral ten goede komt van één van de partijen in het conflict is er sprake van bias. Welke factoren hierbij een rol spelen en hoe we bias in de representatie van leed kunnen onderzoeken wordt besproken in dit hoofdstuk.

3.1 Het concept framing

De media hebben een belangrijke rol bij hoe het publiek een beeld krijgt van de werkelijkheid (Tuchman, 1978). Zo fungeren de media voor het publiek als een raam dat uitzicht biedt op de werkelijkheid. Door dit raam leert men over de wereld daar buiten. Het uitzicht van dit raam is enigszins problematisch; de grootte van het raam, de helderheid van het glas en de positie waar men staat bepalen het uitzicht (Tuchman, 1978, p.1). Aan de hand van deze metafoer illustreert Tuchman (1978) het concept framing. Een veel aangehaalde en algemeen geaccepteerde definitie van framing is die van Robert Entman:

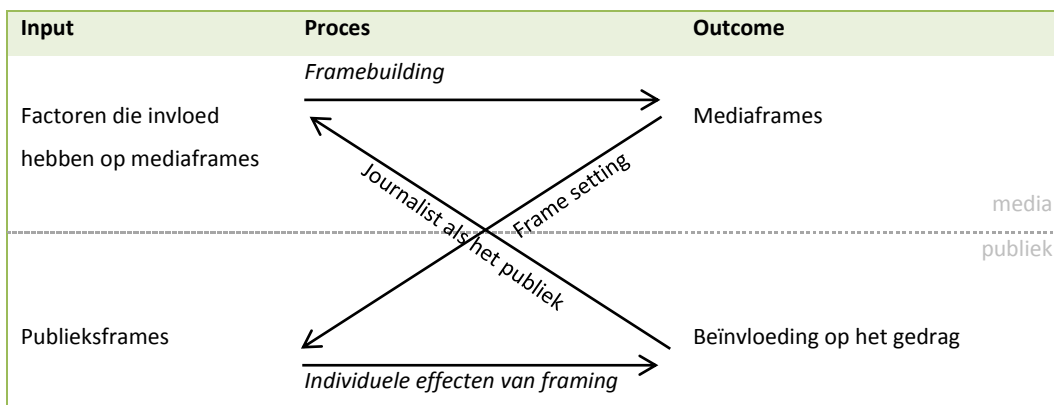
To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation, and/or treatment recommendation for the item described (Entman, 1993, p. 52).

Uitgaande van deze definitie kan framing worden gezien als een proces waar het selecteren en benadrukken van bepaalde aspecten een belangrijke rol heeft om de gewenste representatie van de realiteit over te brengen.

Om het ontstaan en de werking van deze frames beter te begrijpen heeft Scheufele (1999) een typologie gemaakt. In deze typologie maakt hij onderscheid tussen mediaframes en individuele frames. Mediaframes zijn onderdelen die deel uitmaken van een tekst en individuele frames zijn de interne structuren in het hoofd van de ontvanger die helpen bij het verwerken en begrijpen van informatie (Scheufele, 1999). Om de representatie van leed te onderzoeken richten we ons op mediaframes. De definitie van Entman hierboven sluit aan bij deze mediaframes en biedt uitleg hoe de media het publiek frames bieden om gebeurtenissen te interpreteren (Scheufele, 1999). Naast het onderscheid tussen mediaframes en individuele frames maakt Scheufele (1999) in zijn typologie onderscheid tussen afhankelijke en onafhankelijke variabelen. Scheufele (1999) omschrijft

mediaframes als afhankelijke variabelen wanneer onderzoek is gericht op de factoren die frames beïnvloeden. Zo worden mediaframes beïnvloed door journalistieke procedures en sociale factoren (Scheufele, 1999). In studies waarbij frames dienen als onafhankelijke variabelen wordt gekeken naar het effect van framing op de publieke opinie.

Scheufele (1999) ziet net als Tuchman (1978) framing als een proces, waarbij de ene stap dient als input voor de volgende. Scheufele heeft dit proces weergegeven zoals zichtbaar in figuur 3.1. Volgens dit proces bevinden de mediaframes zich tussen de stappen *frame building* en *frame setting*.

Figuur 3.1 Model van het proces van framing (Scheufele, 1999, p.115)

3.1.1 Frame building

Het proces van frame building biedt inzicht in het tot stand komen van de mediaframes die wij gaan onderzoeken (Shoemaker & Reese, 1996). Verschillende onderzoekers zijn het er over eens dat de manier van functioneren van de media een belangrijke oorzaak is bij het framen van de berichtgeving (Shoemaker & Reese, 1996; Tuchman, 1978). Zo wordt de berichtgeving in de media beïnvloed door verschillende factoren (Shoemaker & Reese, 1996). Shoemaker en Reese (1996) hebben deze factoren ingedeeld in verschillende niveaus en deze vormgegeven in een ui-model. Dit model noemen zij het *hierarchy of influence* model. Shoemaker en Reese (1996) gaan ervan uit dat naarmate de ring meer naar buiten ligt, de invloed op de berichtgeving groter is (Shoemaker & Reese, 1996). In de binnenste ring bevindt zich het individuele niveau van beïnvloeding. Op dit niveau spelen de persoonlijke opvattingen en de ervaringen van de journalist zelf een belangrijke rol. Het tweede niveau zijn de media-routines. Tot dit niveau behoren de procedures waarmee journalisten te maken hebben tijdens hun werk. Hieronder vallen bijvoorbeeld nieuwswaarden en bronselectie. Vervolgens onderscheiden Shoemaker en Reese (1996) het organisatorisch niveau. Op dit niveau heeft de nieuwsorganisatie zelf invloed op de berichtgeving, bijvoorbeeld door de keuze van een doelgroep. Het vierde niveau is het niveau van extramedia. Op dit niveau hebben factoren van buiten

de mediaorganisatie invloed op de media content. Tot slot onderscheiden Shoemaker en Reese (1996) het ideologisch niveau. De ideologie die heerst in een samenleving beïnvloedt hier de berichtgeving.

Van grote invloed op de representatie van leed is de journalist zelf. Deze invloed kunnen we indelen in de binnenste ring van het model van Shoemaker en Reese (1996). Doordat het discours van compassie voor menselijk leed zorgt voor een focus op menselijk leed in de berichtgeving, krijgen journalisten tijdens hun werk steeds meer te maken met menselijke aspecten van oorlog. Hierdoor raken journalisten meer betrokken bij de partijen in het conflict en dit heeft invloed op de berichtgeving. Zo hebben de persoonlijke achtergrond en de ervaringen van de journalist volgens Shoemaker en Reese (1996) niet alleen invloed op de persoonlijke normen en waarden, maar vormen deze ook de professionele normen en waarden. Ibrahim (2003) wijst op het feit dat persoonlijke normen en waarden van de journalist invloed hebben op de betekenis die aan partijen wordt gegeven. Veel journalisten benaderen het conflict in het Midden-Oosten dan ook vanuit een westers perspectief (Deprez & Raeymaeckers, 2010). Vooraf gevormde denkbeelden over het land waarover journalisten verslag doen, beïnvloeden voor een deel de berichtgeving (Ibrahim, 2003). Landen en volken waarmee men zich gemakkelijk kan identificeren krijgen hierdoor meer aandacht (Taylor, 1998).

3.1.2 Mediaframes

De invulling van mediaframes wordt bepaald door frame building. Zoals blijkt uit definitie van framing worden in mediaframes bepaalde aspecten meer benadrukt dan anderen. Het benadrukken van bepaalde aspecten gebeurt door herhaling of door associaties te maken tussen verschillende concepten (Entman, 1993; Ruigrok, van Atteveldt & Takens, forthcoming). Het begrip concepten kan hier geïnterpreteerd worden in de breedste zin van het woord. Zo verstaan we onder concepten: actoren, gebeurtenissen en attributen (Ruigrok, van Atteveldt & Takens, forthcoming). Op basis van associaties tussen de partijen in het conflict en vormen van slachtofferschap onderzoeken we in het kader van dit onderzoek de representatie van leed.

Bij het analyseren van mediaframes wordt onderscheid gemaakt tussen twee soorten frames: *generic news frames* -frames toepasbaar op meerdere onderwerpen- en *issue specific news frames* -frames toepasbaar op specifieke onderwerpen- (de Vreese, 2005). De representatie van leed is goed te onderzoeken met issue specific frames, omdat we te maken hebben met een specifiek onderwerp. Om deze frames te onderzoeken kunnen twee methoden gebruikt worden. Bij de inductieve methode worden vooraf geen frames vastgesteld. Bij deze methode worden frames geformuleerd aan de hand van de resultaten van het onderzoek (de Vreese, 2005). Deze benadering

leent zich voor kleine analyses (de Vreese, 200). Bij de deductieve methode worden vooraf frames vastgesteld. Voor dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van de deductieve methode, omdat deze methode het mogelijk maakt een grote selectie data te analyseren. Frames die vooraf worden opgesteld moeten aan verschillende eisen voldoen: een frame moet identificeerbare conceptuele en taalkundige elementen bevatten, het frame moet vaak waargenomen kunnen worden in de media, het frame moet te onderscheiden zijn van andere frames, het frame moet representatief zijn en te herkennen door andere onderzoekers (Cappella en Jamieson, 1997, p. 47-89).

Frames kunnen op verschillende manieren geconstrueerd worden. Onderzoekers die onderzoek doen naar framing zijn het er over eens dat frames kunnen bestaan in zowel tekstuele als visuele berichtgeving (de Vreese, 2005). Tekst en beeld kunnen dan ook niet los van elkaar worden gezien. De kop, de tekst, het onderschrift en de foto zijn allemaal bepalend voor de boodschap die wordt overgebracht op het publiek (Campbell, 2004; Liebes & Kampf, 2009). Dit maakt het relevant om zowel de tekstuele berichtgeving als visuele berichtgeving te onderzoeken. Om een frame in beelden te kunnen vaststellen is het van belang om te kijken naar de intertekstuele context waarbinnen een foto is geplaatst (Kampf, 2006). Zo moet een taalkundig element aanmoedigen om de boodschap van een foto te begrijpen (Kampf, 2006). Eén van deze elementen is het onderschrift (Campbell, 2004). Het onderschrift beïnvloedt of het publiek betrokken raakt bij een gebeurtenis of niet (Chouliaraki, 2009).

Tekst en beeld hoeven niet altijd dezelfde boodschap uit te dragen. Zo kan de relatie tussen een foto en een tekst zich uiten op twee manieren (van Leeuwen, 2001; Liebes & Kampf, 2009). Tekst en beeld werken versterkend als beide dezelfde betekenis bevatten. Het is daarnaast mogelijk dat tekst en beeld een andere betekenis uitdragen.

3.1.3 Mediaframes voor de representatie van leed

Chouliaraki (2008) heeft onderzoek gedaan naar verschillende manieren waarop menselijk leed betekenis krijgt in de berichtgeving. Hierbij heeft zij onderscheid gemaakt tussen drie vormen van berichtgeving die we kunnen herkennen als mediaframes. De aanwezigheid van medelijden staat centraal in deze vormen van berichtgeving. Zo geeft Chouliaraki (2008) aan dat alle drie de omschreven vormen van berichtgeving gebaseerd zijn op morele waarden, maar dat de representatie van leed een geheel andere betekenis krijgt.

De eerste vorm van berichtgeving die door Chouliaraki is onderzocht is het *adventure news* (2008). Er zijn drie kenmerken die deze vorm van berichtgeving typeren: het is een korte beschrijving van de gebeurtenis met voornamelijk feiten en weinig context, er is weinig aandacht voor de gebeurtenis en er is een gebrek aan oproep tot actie waardoor de afstand met het slachtoffer wordt

vergroot (Chouliaraki, 2008). Zo komen in het adventure news vooral beelden voor als kaarten en grafieken. Deze beelden typeren een manier van berichtgeven waar emotie in ontbreekt. De representatie van menselijk leed wordt vaak op afstand weergegeven (Chouliaraki, 2006). Dit gebeurt door een zogenoemd 'long shot'. Er wordt dan gewerkt met beelden op afstand. De tweede vorm van berichtgeving die Chouliaraki (2008) benoemt is *emergency news*. Deze vorm bevat medelijden in de representatie van menselijk leed. In de berichtgeving komt de bredere context van een gebeurtenis aan de orde, er wordt gebruik gemaakt van emotie en er is sprake van personalisatie (Chouliaraki, 2008). De aanwezigheid van medelijden uit zich in dramatische beelden, waarbij de afstand tot de persoon op de foto wordt verkleind (Chouliaraki, 2006). Dit hoeft niet altijd het slachtoffer zelf te zijn, maar dit kunnen ook nabestaanden zijn. De laatste vorm van berichtgeving die Chouliaraki (2008) onderscheidt is *estatic news*. Deze vorm van berichtgeving bevat buitengewoon nieuws dat de wereld samenbrengt om te kijken. Deze soort komen we vooral tegen bij gebeurtenissen zoals de aanslagen van 11 september 2001. Er is een continue stroom van nieuws met veel live-beelden, waardoor er niet geknipt kan worden in de berichtgeving.

3.1.4 Frame setting

Frame setting heeft betrekking op de invloed van de media op de publieke opinie (Scheufele, 1999). In situaties waarin de media de enige bron van informatie zijn, is de kennis en houding van het publiek gebaseerd op de berichtgeving in de media (Gamson, Croteau, Hoynes & Sasson, 1992). Doordat in mediaframes bepaalde aspecten meer worden benadrukt en bepaalde associaties worden gelegd, wordt de publieke opinie beïnvloed (Scheufele, 1999). Zo gebruikt het publiek de associaties uit de mediaframes om een boodschap te begrijpen en te interpreteren. Dit wordt frame setting genoemd.

Chouliaraki (2008) heeft in haar onderzoek niet alleen onderscheid gemaakt tussen verschillende vormen van berichtgeving voor de representatie van leed, maar maakt ook inzichtelijk hoe de berichtgeving over menselijk leed kan samenhangen met de betekenis die het publiek geeft aan een gebeurtenis. Uit het onderzoek blijkt dat medelijden in de berichtgeving van invloed is op de hoeveelheid medelijden die de slachtoffers in de berichtgeving krijgen van het publiek. Zo heeft het adventure news als gevolg dat er geen emotionele vraag is naar de toeschouwer, omdat medelijden in de representatie van menselijk leed ontbreekt. Hierdoor blokkeert het publiek gevoelens van medelijden (Chouliaraki, 2008). Gerelateerd aan deze reactie is het concept *compassion fatigue* (Chouliaraki, 2008). Dit fenomeen gaat uit van de veilige en comfortabele omgeving van de toeschouwer. De media worden gezien als overbelastend (Chouliaraki, 2008). Het fenomeen *compassion fatigue* wordt gezien als één van de gevolgen van het zien van zoveel leed dat het

publiek moe wordt (Höijer, 2004). Ieder verhaal van leed is een nieuw verhaal dat verschijnt in de media, om vervolgens weer te verdwijnen in de vergetelheid. Het emergency news roept wel op tot actie door de aanwezigheid van medelijden in de berichtgeving. De toeschouwer is bezorgd over het leed en ongeluk van de persoon in de berichtgeving (Chouliaraki, 2008). Men gaat de wereld waarin het menselijk lijden zich afspeelt zien als een potentieel domein voor eigen actie (Chouliaraki, 2008). Deze visie komt overeen met de benadering van Höijer (2004). Zij stelt dat de representatie van menselijk leed medelijden opwekt en hierdoor ons denken vormt (Höijer, 2004). De reactie op estatic news is te vergelijken met de reactie op het emergency news.

Naast dat de aanwezigheid van medelijden van invloed is op de reactie van het publiek, geeft Chouliaraki (2008) aan dat niet alle slachtoffers van het publiek dezelfde mate van medelijden verdienen. Zo verdienen kinderen, vrouwen en ouderen meer medelijden dan anderen (Höijer, 2004). Deze groep wordt gezien als machteloos in een gewelddadige situatie en wordt getypeert als het ideale slachtoffer. Dit ideale slachtoffer is een culturele constructie, die gebruikt wordt door journalisten om sympathie op te wekken (Höijer, 2004).

3.2 Bias in de berichtgeving

Er wordt van journalisten verwacht dat de berichtgeving in de media waarde vrij en objectief is, omdat journalisten door het proces van frame setting in staat zijn de publieke opinie te beïnvloeden (Zelizer et al., 2002). Dit geldt zeker voor de berichtgeving over conflictsituaties, omdat de media dan vaak de enige bron van informatie zijn waarop het publiek de kennis baseert. Echter blijkt in de praktijk dat de berichtgeving lang niet altijd waarde vrij en neutraal is. Zo blijkt uit verschillende onderzoeken naar de berichtgeving over conflicten dat er vaak sprake is van het zogenoemde bias (Ackerman, 2001; Ruigrok, 2008;).

Er is sprake van bias als de berichtgeving in bepaalde mate wordt gefilterd, verdraaid, gemanipuleerd, vereenzijdigd of gesimplificeerd ten gunste van één van de partijen in het conflict (Deprez & Raeymaeckers, 2010). Ook de berichtgeving over het conflict tussen Israël en de Palestijnen wordt vaak beschuldigd van bias. Zo blijkt uit verschillende onderzoeken die gericht zijn op vooral de Amerikaanse en Israëlische media dat de berichtgeving over het conflict tussen Israël en de Palestijnen vooral ten gunste komt van de Israëlische zijde (Ackerman, 2001; Deprez & Raeymaeckers, 2010; Philo & Berry, 2004). Deze onderzoeken hebben aangetoond dat vooral de Israëlische context en interpretatie van gebeurtenissen domineert in de media. Zo worden de Palestijnen tijdens de Tweede Intifada vooral omschreven als antisemitische racisten en terroristen (Deprez & Raeymaeckers, 2010). Terwijl de Israëliërs worden gezien als slachtoffers van terrorisme en discriminatie (Deprez & Raeymaeckers, 2010). Israëliërs worden hierdoor gezien als de grootste

slachtoffers van de oorlog. De zelfmoordaanslagen van de Palestijnen hebben ervoor gezorgd dat zij meer negatief betekenis krijgen. Zeker in een tijdperk na de aanslagen van 11 september 2001 in Amerika. Dit zorgt voor bias in de berichtgeving, omdat de focus vooral komt te liggen op Israël als slachtoffer. Terwijl ook Israël niet alleen slachtoffer, maar ook dader is. Zoals is beschreven in het oriënterend kader.

Steeds meer raakt men dan ook overtuigd dat een objectieve en neutrale manier van berichtgeven niet mogelijk is (Ruigrok, 2010; Zelizer et al., 2002). Journalisten moeten op de hoogte zijn van wat er speelt, maar aan de andere kant moeten ze voldoende afstand bewaren om niet partijdig te worden (Allen & Zelizer, 2004). Dit is lang niet altijd zo gemakkelijk gezegd als gedaan, omdat journalisten tijdens het verslag doen van conflicten worden geconfronteerd met de situatie van oorlog (Allen & Zelizer, 2004). Hierdoor bestaat de kans dat journalisten hun professionele afstand verliezen waardoor ze niet meer neutraal staan tussen beide partijen. Deze betrokkenheid zal doorschemeren in de berichtgeving. De oorzaak van bias is dan ook vaak terug te vinden in het zogenoemde *journalism of attachment*.

3.2.1 Journalism of attachment

De term journalism of attachment is geïntroduceerd door oud BBC-correspondent Martin Bell (1997). Journalism of attachment is een vorm van journalistiek waarbij journalisten niet de neutrale toeschouwer meer zijn, maar deel gaan uitmaken van het debat. Dit komt doordat journalisten betrokken raken bij de partijen in het conflict (Bell, 1997; Cohen, 2010). Het wereldwijde discours van compassie voor menselijk leed heeft gezorgd voor een toename van deze betrokkenheid. Journalisten krijgen tijdens hun werk steeds meer te maken met de menselijke aspecten van oorlog (Höijer, 2004). De confrontatie tussen menselijk leed en de journalist heeft geleid tot een vorm van journalistiek waarbij journalisten zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheden en niet neutraal staan tussen goed en kwaad, het slachtoffer en de dader (Bell, 1997). Dit maakt de journalist meer activist dan observeerder (Ruigrok, 2010). Vaak ligt hier voor journalisten een gevoel van morele plicht aan ten grondslag (Ruigrok, 2010).

Bell (1997) geeft aan dat journalism of attachment een sfeer creëert bij een gebeurtenis waar een bepaalde visie het dominante frame wordt in de media. Dit komt vaak voor in situaties waar informatie lastig te verkrijgen is en waar verschillende belanghebbenden het nieuws proberen te beïnvloeden. Journalisten zijn dan geneigd de kant te kiezen voor degene die zij zien als het slachtoffer (Ruigrok, 2010). Een gebeurtenis wordt hierdoor op een bepaalde manier ontvangen die de journalistieke praktijken van gebalanceerd en neutraal nieuws niet meer ondersteunen (Ruigrok, 2010). In de berichtgeving uit zich dit doordat er waarden worden toegekend aan de partijen in het

conflict als goed en fout (Ruigrok, 2008). Zo zullen journalisten degene die zij zien als het slachtoffer met veel meer medelijden beschrijven dan de partij die zij zien als 'bad guy'. Berichtgeving waarin sprake is van journalism of attachment wordt vaak gekenmerkt door het eenzijdig gebruik van bronnen en het meer of minder aandacht geven aan bepaalde aspecten en gebeurtenissen (Ruigrok, 2008).

In het conflict tussen Israël en de Palestijnen vindt journalism of attachment vooral plaats doordat journalisten zich beter kunnen identificeren met de Israëlische zijde van het conflict. Westerse journalisten kunnen zich vaak beter identificeren met de Israëlische zijde, omdat Israël behoort tot het Westen. Hierdoor voelen westerse journalisten zich eerder betrokken bij Israëlische slachtoffers. Veel journalisten benaderen het conflict vanuit een westers perspectief en vooraf gevormde denkbeelden over het land waarover journalisten berichten spelen een belangrijke rol (Ibrahim, 2003). Aan een herkenbaar slachtoffer wordt vaak meer waarde toegekend dan aan een slachtoffer uit een land ver weg (Moeller, 1999; Taylor, 1998). De neutraliteit en onafhankelijkheid van de journalist gaat hierdoor verloren (Ruigrok, 2008). Deze betrokkenheid van de journalist past binnen het individuele niveau dat Shoemaker en Reese (1996) onderscheiden in hun hierarchy of influence model.

3.2.2 Factoren die naast journalism of attachment de berichtgeving beïnvloeden

Echter zijn er naast journalism of attachment meer factoren die van invloed zijn op de berichtgeving over de Tweede Intifada. Zo heeft Israël een goed ontwikkeld persbeleid. Hiermee probeert Israël bewust de berichtgeving te beïnvloeden (Deprez & Raeymaeckers, 2010; Gutmann, 2005). Daarnaast zijn tijdens de Tweede Intifada veel journalisten gevestigd in Israëlische gebieden en de Israëlische overheid weigert journalisten vaak om verslag te doen vanuit de bezette Palestijnse gebieden. Hierdoor ontstaat er een situatie waarin informatie van de Palestijnse zijde lastig is te verkrijgen. Dit heeft als gevolg dat het vooral Israëlische bronnen zijn waar journalisten hun berichten op baseren (Philo & Berry, 2004). Deprez en Raeymaeckers (2010) wijzen op meer praktische problemen die bias tot gevolg kunnen hebben. Zo wijzen zij op het feit dat veel westerse correspondenten zich richten tot Israëlische bronnen, omdat ze geen Arabisch spreken.

Zo beïnvloeden ook de overige niveaus uit het model van Shoemaker en Reese (1996) de berichtgeving. Echter blijkt uit interviews die Deprez en Raeymaeckers (2010) met journalisten hebben gehouden dat het de journalist zelf is die de woordkeuze maakt om een gebeurtenis te beschrijven en dat de journalist zelf selecteert welke aspecten worden meegenomen in de berichtgeving. Juist deze punten zorgen vaak voor bias in de berichtgeving.

3.3 Medelijden als indicator om bias in de representatie van leed te onderzoeken

Centraal in de representatie van menselijk leed staat de aanwezigheid van medelijden, zo is gebleken uit het onderzoek van Chouliaraki (2008). De mate van medelijden die journalisten toekennen aan slachtoffers bepaalt de betekenis die slachtoffers krijgen en hierdoor de houding van het publiek ten opzichte van de slachtoffers. Ook uit onderzoek van Wolfsfeld et al. (2008) blijkt dat de aanwezigheid van medelijden een belangrijke rol speelt bij de representatie van leed. Wolfsfeld et al. (2008) hebben onderzoek gedaan naar de representatie van leed in berichtgeving over de Tweede Intifada op de Israëlische en Palestijnse televisie. Uit dit onderzoek is gebleken dat de Israëlische en Palestijnse media vaak eigen slachtoffers met veel meer medelijden betekenis geven dan slachtoffers van andere partij. De aanwezigheid van medelijden in de berichtgeving kan op deze manier dienen als indicator om bias in de berichtgeving op te sporen. Zo hebben Wolfsfeld et al. (2008) onderscheid gemaakt tussen twee vormen van berichtgeven waarin medelijden centraal staat.

Uit het onderzoek van Wolfsfeld et al. (2008) is gebleken dat de zogenoemde *victim mode of reporting* wordt gebruikt wanneer er slachtoffers aan de eigen zijde zijn gevallen. Het oproepen van emotie speelt een belangrijke rol in deze manier van berichtgeven. Zo wordt er gedramatiseerd in de berichtgeving door beelden en geluiden van de gebeurtenis te laten zien. De berichtgeving is prominent aanwezig. Vaak is de gebeurtenis het enige onderwerp in het nieuws. Personalisatie komt tot uiting door interviews met nabestaanden en ooggetuigen (Wolfsfeld et al., 2008). Dit frame kent verschillende gelijkenissen met het emergency news dat Chouliaraki (2008) in haar onderzoek heeft onderzocht. Als dit frame voorkomt in de berichtgeving zal het publiek medelijden krijgen met de slachtoffers. Als de *defensive mode of reporting* wordt gebruikt zijn er vooral slachtoffers gevallen aan de zijde van de tegenstander. Het eigen geweld wordt verdedigd in de berichtgeving. Dit gebeurt door minder aandacht aan de gebeurtenis te schenken. Beelden van de gebeurtenis worden toegelicht met een voice-over, waardoor er minder gedramatiseerd wordt. Daarnaast wordt er vaak meer context geboden, zo wordt de gebeurtenis omschreven als een reactie op eerder geweld (Wolfsfeld et al., 2008). Dit frame van Wolfsfeld et al. (2008) heeft overeenkomsten met het adventure news uit het onderzoek van Chouliaraki (2008). Doordat er meer afstand wordt gecreëerd tot de slachtoffers in de berichtgeving zal medelijden met de slachtoffers uitblijven.

In deze manieren van berichtgeving van Wolfsfeld et al. (2008) staan drie punten centraal: prominentie, dramatisering en personalisatie. Als deze drie punten dominant aanwezig zijn, is er sprake van medelijden in de berichtgeving. In het onderzoek van Wolfsfeld et al. (2008) zien we dat alleen de eigen partij met medelijden betekenis krijgt. Er is dan sprake van bias in de berichtgeving.

Uit de onderzoeken van Chouliaraki (2008) en Wolfsfeld et al. (2008) blijkt dat de manier waarop slachtoffers betekenis krijgen van belang is voor de reactie van het publiek. Zo gaan beide

onderzoeken alleen in op de manier waarop slachtoffers betekenis krijgen en is er geen aandacht voor de aard van het slachtofferschap. Echter blijkt uit het oriënterend kader dat er verschillende vormen van slachtofferschap zijn te onderscheiden tijdens de Tweede Intifada. Deze vormen van slachtofferschap kunnen niet aan elkaar gelijk gesteld worden, omdat doden en gewonden niet vergeleken kunnen worden met de leefsituatie of materiële schade. Ditzelfde geldt voor de berichtgeving over verschillende vormen van slachtofferschap. Als er geen onderscheid wordt gemaakt is het mogelijk dat we een vertekend beeld krijgen van bias in de berichtgeving. Op basis van het oriënterend kader is er onderscheid gemaakt tussen drie vormen van slachtofferschap: doden en gewonden, de leefsituatie en slachtoffers door materiële schade. Deze worden gebruikt voor dit onderzoek. Tussen deze vormen van slachtofferschap wordt geen rangorde toegepast, omdat het niet mogelijk is om te bepalen of een bepaalde vorm van leed erger is dan een andere vorm.

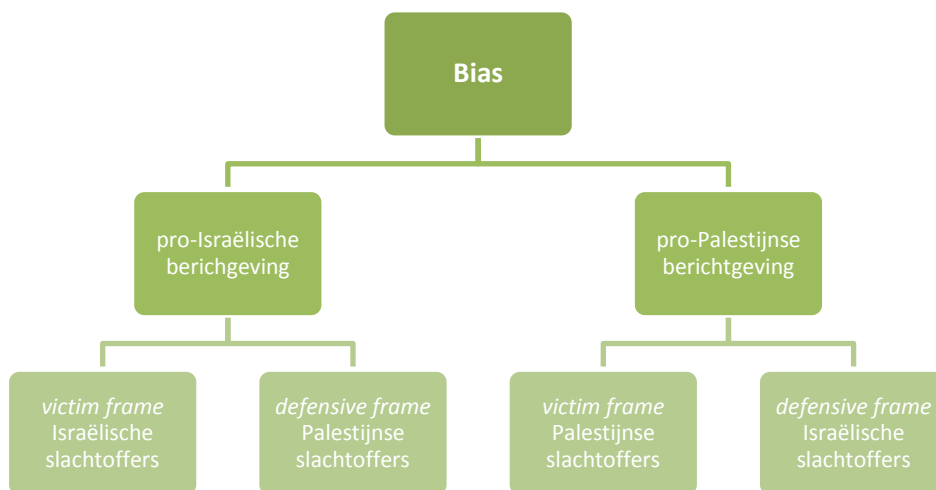
3.4 Het victim frame en defensive frame

De onderzoeken van Chouliaraki (2008) en Wolfsfeld et al. (2008) bieden de mogelijkheid om in het kader van dit onderzoek twee mediaframes op te stellen om bias in de berichtgeving te onderzoeken. Deze noemen we het *victim frame* en het *defensive frame*. Het *victim frame* zal net als de *victim mode* of *reporting* van Wolfsfeld et al. (2008) en het *emergency news* van Chouliaraki (2008) worden gekenmerkt door de aanwezigheid van medelijden. In het *defensive frame* zal medelijden juist afwezig zijn. De aanwezigheid van medelijden binnen de frames kan worden onderzocht aan de hand van verschillende kenmerken van de berichtgeving: de mate van aandacht voor slachtoffers, de mate van personalisering en dramatisering, de geboden context en het gebruik van bronnen in de berichtgeving.

Uitgaande van de frames kan er op verschillende manieren bias worden geconstateerd in de berichtgeving. De eerder besproken onderzoeken wijzen erop dat westerse journalisten een pro-Israëliëse bias uiten in de berichtgeving over de Tweede Intifada. Dit komt, zo hebben we gezien, doordat journalisten zich meer betrokken zullen voelen bij Israëliëse slachtoffers. Vanuit de westerse visie worden Israëliërs gezien als slachtoffers van de Palestijnse terreur. De verwachting is dat ook de berichtgeving in Nederlandse kranten een pro-Israëliëse bias bevat in de representatie van leed. Dit wordt getoetst aan de hand van de volgende hypothese:

H1: De aanwezigheid van het victim frame en het defensive frame komt meer ten gunste van Israëliëse dan van Palestijnse slachtoffers.

Pro-Israëlische bias kan zich op verschillende manieren voordoen in de berichtgeving. Zo is er sprake van pro-Israëlische berichtgeving als in de berichtgeving met Israëlische slachtoffers het victim frame meer voorkomt dan in de berichtgeving met Palestijnse slachtoffers. Echter is er ook sprake van pro-Israëlische bias als bij Palestijnse slachtoffers het defensive frame meer voorkomt dan bij Israëlische slachtoffers, omdat het defensive frame ten gunste komt van de partij van de dader. Zo kan bias voor iedere partij zich uiten in de twee frames. Dit is gevisualiseerd in figuur 3.2. Daarnaast is er sprake van bias als één van de frames duidelijker voorkomt bij één van de partijen. Zo is er sprake van pro-Palestijnse bias als het victim frame bij Palestijnse slachtoffers duidelijk vaker voorkomt dan het defensive frame. Hier moet echter wel een verschil zijn met de berichtgeving over Israëlische slachtoffers.

Figuur 3.2. *Verschillende manieren waarop bias kan voorkomen in de berichtgeving*

Naast Wolfsfeld et al. (2008) en Chouliaraki (2008) heeft ook de Glasgow University Media Group (GUMG) (Philo & Berry, 2004) onderzoek gedaan naar de representatie van leed. Hierbij maakte de representatie van leed deel uit van een breder onderzoek naar de representatie van Israël en de Palestijnen in de berichtgeving op televisie over de Tweede Intifada. Echter is in dit onderzoek zeer specifiek gekeken naar de verschillen in representatie op het gebied van tekst. Zo is uit dit onderzoek gebleken dat in de representatie van leed sprake is van pro-Israëlische bias in de berichtgeving in de Amerikaanse media. Het onderzoek van Philo en Berry (2004) zullen we bespreken aan de hand van de onderdelen die het victim en defensive frame kenmerken: context, mate van aandacht, bron gebruik en de woordkeuze. Op deze manier biedt het onderzoek handvaten om bias op de specifieke elementen te onderzoeken. Opnieuw speelt de aanwezigheid van medelijden een centrale rol.

3.4.1 Mate van aandacht voor slachtoffers

Uit de onderzoeken van Chouliaraki (2008) en Wolfsfeld et al. (2008) is gebleken dat de mate van aandacht een rol speelt bij de betekenis die wordt gegeven aan slachtoffers. Hoe meer aandacht een slachtoffer krijgt, hoe groter de kans is dat het publiek medelijden heeft met het slachtoffer (Chouliaraki, 2008; Moeller, 2006). De mate van aandacht is door de onderzoekers van de GUMG onderzocht door een periode te analyseren waarbij er vooral aan Palestijnse zijde slachtoffers zijn gevallen (Philo & Berry, 2004). De verhouding slachtoffers was in deze periode ongeveer één op dertien. De GUMG heeft vastgesteld dat deze verhouding niet is terug te zien in de berichtgeving. De media-aandacht gaat voor ongeveer één derde naar de Israëlische slachtoffers. Ook in de latere periodes vonden de onderzoekers deze afwijking in de berichtgeving. De pro-Israëlische bias is ook zichtbaar in de koppen. Deze worden gedomineerd door Israëlische doden en gewonden (Philo & Berry, 2004). De verwachting is dat ook in de berichtgeving in Nederlandse dagbladen Israëlische slachtoffers meer aandacht krijgen. Dit wordt getoetst aan de hand van de volgende hypothese:

H2: Israëlische slachtoffers krijgen in verhouding meer aandacht in de berichtgeving dan Palestijnse slachtoffers.

Aandacht voor slachtoffers in beeld kan extra sterk bijdragen aan het creëren van bias in de berichtgeving, omdat beelden sterker dan tekst een emotionele reactie oproepen. Het intentioneel tonen van één van de partijen in het conflict heeft tot gevolg dat deze partij meer medelijden zal krijgen van het publiek (Chouliaraki, 2008). In de visuele representatie kunnen slachtoffers ook direct betrokkenen zijn. Zo hebben Liebes en Kampf (2009) in hun onderzoek onderscheid gemaakt tussen drie categorieën slachtoffers. Allereerst onderscheiden ze de categorie gewonden en doden. Binnen deze categorie worden vooral, vrouwen, kinderen of ouderen getoond. De tweede categorie heeft betrekking op de rouw. Het verdriet is zichtbaar, zo vallen ook foto's van begrafenissen binnen deze categorie. Een laatste categorie die Liebes en Kampf (2009) onderscheiden is die van vernedering. Niet alleen de slachtoffers worden getoond, maar ook de vijand die het slachtoffer vernedert.

3.4.2 Personalisering en dramatisering

Naast de aandacht van de media vond de GUMG ook verschillen in taalgebruik om de slachtoffers te typeren. Israëlische slachtoffers zijn vooral getypeerd aan de hand van woorden als: vermoord, gruweldaad, lynchpartij, slachting en razernij. Dit verschil is opnieuw zichtbaar in de koppen (Philo & Berry, 2004). Dit past binnen het victim frame, omdat de berichtgeving ten gunste komt van de slachtoffers. Er wordt medelijden opgewekt. Palestijnse slachtoffers zijn niet getypeerd aan de hand

van dit soort woorden. Dit past dan juist weer in het defensive frame, omdat er op deze manier afstand wordt gecreëerd tot het slachtoffer. Afwijkend taalgebruik hebben de onderzoekers ook gevonden wanneer vrouwen of kinderen slachtoffer zijn. Zo wordt er door emotioneel taalgebruik sympathie gecreëerd voor kinderen die zijn verwond of omgekomen (Philo & Berry, 2004). Echter gebeurt dit ook bij Palestijnse slachtoffers.

Het personaliseren komt ook vooral voor bij Israëlische slachtoffers, zo blijkt uit het onderzoek van de GUMG. Zij worden vaker getypeerd aan de hand van hun naam, beroep en status. Opvallend is dat uit onderzoek van Deprez en Raeymackers (2010) naar de Vlaamse media blijkt dat juist Palestijnse slachtoffers meer gepersonaliseerd worden. Echter verwachten we op basis van de theorie van journalism of attachment dat Nederlandse journalisten vooral Israëlische slachtoffers zullen personaliseren. Deze verwachting met betrekking tot personaliseren en dramatiseren van slachtoffers wordt getoetst aan de hand van de volgende hypothese:

H4: Personalisering en dramatisering in de berichtgeving over slachtoffers gebeurt meer in de representatie van Israëlische slachtoffers dan van Palestijnse slachtoffers.

Het personaliseren en dramatiseren van beeld gebeurt vooral door de beelden zelf en de ondertitels. In de beelden kan personalisering en dramatisering zich uiten door de herkenbaarheid van personen op de afbeelding. Van Leeuwen (2001) heeft onderzoek gedaan naar beeld. Hij onderzoek aan de hand van categorisering. Categorisering gebeurt door bepaalde visuele stereotypingen meer aandacht te geven. Hierbij kan worden gedacht aan culturele attributen zoals kleding of haarstijl. Hoe meer dit soort kenmerken naar voren komen, hoe meer iemand als een bepaald type betekenis krijgt. Ook valt hierbij te denken aan onderscheid tussen mannen/vrouwen en kinderen/volwassenen. De representatie van kinderen, vrouwen en ouderen kan bijdragen aan bias, omdat zij meer aandacht krijgen van het publiek (Moeller, 2006). Hoe beter een slachtoffer te herkennen is des te meer medelijden er zal zijn.

Daarnaast speelt de afstand tot het slachtoffer een belangrijke rol bij het personaliseren en dramatiseren van slachtoffers, zo blijkt uit het onderzoek van Chouliaraki (2008). Bij het defensive frame is er afstand tot het slachtoffer en wordt er gebruik gemaakt van een zogenoemd long shot. In het victim frame daarentegen is er juist weinig afstand tot de persoon op de foto, omdat dit zorgt voor medelijden in de betekenis van de slachtoffers. Om de afstand tussen het slachtoffer en het publiek te analyseren wordt gebruik gemaakt van een model van Tuchman (1978). In dit model gaat Tuchman ervan uit dat de afstand tot het slachtoffer op de foto bepaalt welke sociale betekenis er wordt toegekend. Tuchman (1978) gebruikt haar indeling om te bepalen in welke mate een

mediamaker betrokken is bij een gebeurtenis. Echter kan de theorie van Tuchman (1978) ook gebruikt worden om de afstand tussen het publiek en het slachtoffer in kaart te brengen. In figuur 3.3 is zichtbaar welke categorieën Tuchman onderscheidt.

Figuur 3.3 Sociale betekenis in de visuele representatie (Tuchman, 1978, p. 117). Bron foto's: ANP

In het kader van dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een versimpeld model van Tuchman, omdat de verschillen tussen categorieën erg klein zijn. Zo geeft Tuchman (1978) aan dat sommige categorieën in elkaar over lopen. Voor dit onderzoek nemen we de categorieën *intimate distance*, *close personal distance* en *far personal distance* samen. Deze categorieën passen binnen het victim frame, omdat er sprake van een korte afstand. De categorieën *close social distance*, *far social distance* en *public distance* passen binnen het defensive frame.

3.4.3 Context

Uit het onderzoek van Wolfsfeld et al. (2008) blijkt dat de context die wordt geboden bij slachtoffers van groot belang is. Zo wordt het goedpraten van geweld, etnische solidariteit en het zwart maken van de vijand gebruikt in de victim mode of reporting om betekenis te geven aan de slachtoffers. In de context van de onderzochte berichten hebben Philo en Berry (2004) een pro-Israëliisch patroon gevonden. Israëliische definities van en visies op gebeurtenissen worden overgenomen in de berichtgeving. Zo geven de onderzoekers als voorbeeld de berichtgeving over de dood van een Palestijnse jongen. De jongen is omgekomen door Israëliisch geweld. Echter domineert de Israëliische

verklaring en hierdoor het beeld dat het gaat om een toevallig ongeluk (Philo & Berry, 2004). Op deze manier worden slachtoffers aan Palestijnse zijde goed gepraat. Israëliisch geweld wordt vaak in een breder kader geplaatst, door het geweld te framen als reactie op eerder geweld. Omgekeerd is dit niet het geval (Philo & Berry, 2004). Deze bevindingen passen binnen het defensive frame, omdat de berichtgeving ten gunste komt voor de partij van de daders. Verwacht wordt dat de context vooral ten goede komt van Israëliische slachtoffers:

H3: In de berichtgeving over slachtoffers wordt meer de Israëliische context van een gebeurtenis aangehaald dan de Palestijnse context.

3.4.4 Brongebruik

In het onderzoek van Philo en Berry (2004) is een belangrijk verschil gevonden in het gebruik van bronnen. Israëliische verklaringen en bronnen zijn in de berichtgeving vaak gebruikt als de norm, hierdoor domineert het Israëliische standpunt in de berichtgeving (Philo & Berry, 2004). Wanneer dit gebeurt bij Israëliische slachtoffers is er sprake van het victim frame. Echter kan het ook gebeuren dat bij Palestijnse slachtoffers Israëliische bronnen worden aangehaald, zo blijkt uit het onderzoek van Philo en Berry (2004). Er is dan sprake van het defensive frame, omdat de bronnen ten gunste komen van de partij van de dader. Zo verwachten we dat er voornamelijk Israëliische bronnen worden aangehaald, omdat deze vooral ten gunste zullen spreken van Israëliische slachtoffers. Deze verwachting wordt getoetst aan de hand van de volgende hypothese:

H5: In de berichtgeving over slachtoffers worden meer Israëliische bronnen aangehaald dan Palestijnse bronnen.

Voor de visuele berichtgeving laten we het brongebruik buiten beschouwing, omdat bronnen vaak geen rol spelen in de visuele representatie.

3.5 Verschillen tussen kranten

De hierboven uitgesproken verwachtingen hebben betrekking op het algemene beeld in de berichtgeving in Nederlandse dagbladen. Echter is het goed mogelijk dat de aanwezigheid van bias in de berichtgeving per dagblad verschilt. Bijvoorbeeld door organisatorische factoren die van invloed zijn op de berichtgeving (Shoemaker & Reese, 1996). Om een goede afspiegeling van de Nederlandse dagbladen te hebben, worden drie dagbladen geanalyseerd: *de Volkskrant*, *De Telegraaf* en het *NRC Handelsblad*. Het *NRC Handelsblad* en *de Volkskrant* besteden relatief veel aandacht aan buitenlands

en politiek nieuws (Bakker & Scholten, 2009). *De Telegraaf* wordt gezien als populaire krant en besteedt meer aandacht aan entertainment nieuws dan de andere twee dagbladen en minder aan buitenlands en politiek nieuws (Bakker & Scholten, 2009).

Uit onderzoek van Ruigrok (2008) naar de berichtgeving over het conflict in Bosnië blijkt dat vooral de berichtgeving in *de Volkskrant* kenmerken van journalism of attachment bevat. Ook in het *NRC Handelsblad* zijn kenmerken gevonden van journalism of attachment. *De Telegraaf* heeft de minste kenmerken van bias in de berichtgeving. Daarom verwachten we dat vooral *de Volkskrant* bias bevat in de berichtgeving en *De Telegraaf* het minst. Deze verwachtingen worden getoetst aan de hand van de volgende hypothese:

H6: In de berichtgeving van de Volkskrant is het meest sprake van bias en in de berichtgeving van De Telegraaf het minst.

4. Methode en operationalisatie

Dit hoofdstuk start met een overzicht van het onderzoeksmateriaal, waarbij de onderzoeksperiode en de geanalyseerde dagbladen worden beschreven. Hierna volgt een verantwoording van de onderzoeksmethodes, een operationalisatie van de onderzoeksconcepten aan de hand van de eerder geformuleerde frames en de intercodeurbetrouwbaarheid.

4.1 Onderzoeksmateriaal

Het onderzoeksmateriaal dat wordt onderzocht op bias in de representatie van leed in de berichtgeving over de Tweede Intifada is afkomstig uit drie Nederlandse dagbladen: *de Volkskrant*, *NRC Handelsblad* en *De Telegraaf*. De berichtgeving is geselecteerd op basis van de aanwezigheid van de termen Israël en Palestijn¹. Termen als Westbank, Gazastrook, Fatah of Hamas voegen geen nieuwe artikelen toe die relevant zijn voor dit onderzoek.

4.1.1 Onderzoeksperiode

Als start van de Tweede Intifada wordt vaak het bezoek van Ariel Sharon aan de Tempelberg op 28 september 2000 aangewezen (Gutmann, 2005). Onrust en geweldsincidenten startten al maanden eerder, maar dit bezoek heeft gezorgd voor een escalatie van geweld. Dit is ook het moment waarop de media het conflict oppakten. Er is geen precieze datum die dient als einde van de Tweede Intifada (Gutmann, 2005; Isseroff, 2008). Zowel de dood van Yasser Arafat in november 2004 als het moment dat Sharon en Abbas gaan overleggen in februari 2005 worden genoemd als einde (Isseroff, 2008). In het kader van dit onderzoek is de volgende onderzoeksperiode gedefinieerd: 1 september 2000 tot en met 28 februari 2005.

Gedurende het conflict zijn er verschillende perioden die worden gekenmerkt door veel geweld en perioden waarin het relatief rustig is. Om de representatie van leed nauwkeurig te kunnen analyseren zijn drie perioden gekozen waarin veel slachtoffers zijn gevallen, omdat de kans op slachtoffers in de berichtgeving dan het grootst is. De perioden zijn geselecteerd op basis van de statistieken van B'Tselem². Deze cijfers worden door onderzoekers gezien als accuraat en betrouwbaar en zijn eerder gebruikt voor soortgelijk onderzoek (Jaeger & Paserman, 2006; Philo & Berry, 2004). Daarnaast worden de cijfers door zowel Israël als de Palestijnen gerespecteerd (Brym & Maoz-Shai, 2009). De gekozen perioden hebben in de media veel aandacht gekregen, hierdoor zijn ze belangrijk bij het beeld dat het publiek heeft van de Tweede Intifada.

¹ Hieronder vallen ook: (israëli OR israeliers OR israelische) (palestijnen OR palestijnse OR palestina).

² B'Tselem is een Israëlische mensenrechtenorganisatie die als doel heeft het Israëlische beleid ten aanzien van de bezette gebieden te veranderen en opkomt voor bewoners van de bezette gebieden (B'Tselem, 2010)

Periode 1: september tot en met december 2000

Eind september bracht Ariel Sharon een bezoek aan de Tempelberg. Dit bezoek heeft geleid tot veel onrust en geweldsincidenten, met veel slachtoffers als gevolg. Uit cijfers van B'Tselem (g.d.)³ blijkt dat er in deze periode 275 Palestijnen zijn gedood door Israëliërs en zes Palestijnen door Israëliërs. In totaal zijn er 37 Israëliërs om het leven gekomen, waarvan achttien burgers. Dit betekent dat er in deze periode ruim zeven keer meer Palestijnen zijn omgekomen dan Israëliërs. Er zijn twee gebeurtenissen die veel aandacht hebben gekregen in de media. Allereerst kwam op 30 september de twaalfjarige Muhammad al-Dura om het leven. Hij is omgekomen door geweld van Israëliërs (Isseroff, 2008). Als reactie kwamen op 12 oktober in Ramallah twee Israëliërs om door Palestijns geweld.

Periode 2: maart tot en met juli 2002

In de periode maart tot en met juli 2002 vielen er bij beide partijen veel slachtoffers. Zo kwamen er alleen in de maanden maart en april al 471 Palestijnen om door geweld van Israëliërs (B'Tselem, g.d.). In totaal heeft deze periode aan 627 Palestijnen het leven gekost. De Palestijnen pleegden in deze periode 29 zelfmoordaanslagen waarbij veel Israëliërs om het leven kwamen. Zo kwamen door geweld van de Palestijnen 279 Israëliërs om (B'Tselem, g.d.). Deze cijfers laten zien dat er ruim twee keer zoveel Palestijnen zijn omgekomen dan Israëliërs. Het geweld van Israëliërs werd gekenmerkt door verschillende grote operaties. Eén van deze operaties is *Operation Defensive Shield*. Bij deze operatie omsingelde Israël het gebouw waarin Arafat verbleef in Ramallah en viel Israël verschillende steden binnen, waaronder Jenin en Nablus. Ook startte Israël in juni 2002 met de bouw van een muur rond de Palestijnse gebieden. Volgens Israël heeft deze muur als doel het aantal zelfmoordaanslagen van Palestijnen te beperken. De Palestijnen zien de muur echter als extra middel van Israël om het leven in de Palestijnse gebieden nog moeilijker te maken (Isseroff, 2008).

Periode 3: mei tot en met oktober 2004

In mei 2004 escaleerden de gevechten rond de Gazastrook na verschillende pogingen van de Palestijnen om Israëliërs checkpoints aan te vallen. Als reactie volgde er geweld van Israëliërs. Bij deze gevechten vielen er veel doden. Vooral in de maanden mei, september en oktober vielen er veel Palestijnse slachtoffers. In mei voerde Israël een grote operatie uit: *Operation Rainbow*. Deze operatie heeft als doel Palestijnse tunnels te vernietigen. In oktober viel Israël de Gazastrook binnen, op zoek naar plaatsen waar de raketten zijn gemaakt die eerder zijn afgevuurd op Israëliërs.

³ Cijfers van B'Tselem beginnen op 29 september 2000.

steden. In de gehele periode zijn er 516 Palestijnse en 57 Israëlische slachtoffers gevallen (B'Tselem, g.d.). Deze cijfers laten zien dat er ruim negen keer meer Palestijnen zijn omgekomen dan Israëliërs.

4.1.2 Dagbladen

In Nederland worden er nog steeds veel kranten gelezen. Zo werden er in 2005 dagelijks 3,8 miljoen betaalde kranten verspreid (Bakker & Scholten, 2009). Dit onderzoek omvat de berichtgeving in *De Telegraaf*, *de Volkskrant* en het *NRC Handelsblad*. Analyse van deze kranten geeft een goed beeld van de totale berichtgeving in Nederland. Zo is *De Telegraaf* de grootste krant in Nederland met een oplage van 655.518 (Cebuco, g.d.). *De Telegraaf* wordt gezien als populaire krant met een doelgroep die een dwarsdoorsnede is van de Nederlandse bevolking. (Bakker & Scholten, 2009). Het *NRC Handelsblad* wordt gezien als kwaliteitskrant en richt zich voornamelijk op hoger opgeleiden (Bakker & Scholten, 2009). Het *NRC Handelsblad* heeft een oplage van 203.104 (Cebuco, g.d.). *De Volkskrant* wordt ook gezien als kwaliteitskrant en richt zich net als het *NRC Handelsblad* op hoger opgeleiden. Echter is de doelgroep van *de Volkskrant* jonger dan van het *NRC Handelsblad* (Bakker & Scholten, 2009). *De Volkskrant* heeft een oplage van 259.188 (Cebuco, g.d.).

Het onderzoeksmateriaal wordt verzameld vanuit de krantendatabase Lexis Nexis. Lexis Nexis bevat geen foto's. Hiervoor wordt het archief van de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag geraadpleegd. De onderzoeksperiode en de selectie kranten levert 11.914 artikelen op. Hiervan zijn 2.271 artikelen gepubliceerd tijdens één van de drie gekozen periodes binnen de Tweede Intifada (zie tabel 4.1).

Tabel 4.1 Aantal artikelen over het conflict tussen Israël en de Palestijnen

Krant	Aantal artikelen Tweede Intifada	Aantal artikelen per periode			
		P1	P2	P3	Totaal
NRC Handelsblad	5021	256	474	275	1005
de Volkskrant	4582	225	390	215	830
De Telegraaf	2311	101	197	138	436
Totaal	11.914	582	1061	628	2271

4.2 Methode

Om bias in de representatie van leed te onderzoeken wordt gebruik gemaakt van automatische en handmatige inhoudsanalyse. De automatische inhoudsanalyse biedt de mogelijkheid om op basis van associaties grote datasets met artikelen te analyseren. Dit maakt deze analyse alleen geschikt voor de analyse van tekst. Voor de automatische analyse wordt gebruik gemaakt van de Amsterdam Content Analysis Toolkit (AmCAT) (van Atteveldt, Kleinnijenhuis & Ruigrok, 2008). In AmCAT kunnen

frames op basis van associaties in tekst gevonden worden (van Atteveldt, Kleinnijenhuis & Ruigrok, 2008). De aanwezigheid van leed wordt vastgesteld door te bepalen of bepaalde associaties van slachtofferschap aanwezig zijn in de tekst. Idealiter zou de handmatige analyse gebruikt worden om inzicht te krijgen in de mate van aandacht die er is voor slachtoffers van de partijen in het conflict. Echter biedt de automatische analyse in AmCAT onvoldoende inzicht in wie het slachtoffer is, omdat we door middel van associaties niet kunnen vaststellen wie het slachtoffer is. Daders en slachtoffers worden namelijk vaak binnen één zin genoemd, bijvoorbeeld: 'Drie Palestijnen vermoord door Israël' of 'Israëliërs gedood door Palestijnse terrorist'. Ook het parsen van artikelen, waarbij de grammaticale structuur van de tekst wordt ontleed, levert onvoldoende inzicht op om te kunnen vaststellen wie het slachtoffer is in de berichtgeving⁴. De automatische analyse wordt gebruikt als oriënterende analyse op het geselecteerde onderzoeksmateriaal, omdat deze vanwege de beperkingen ontoereikend is om de hypothesen te toetsen. Om de hypothesen te toetsen wordt gebruik gemaakt van de handmatige inhoudsanalyse.

Een handmatige analyse biedt namelijk wel de mogelijkheid om zeer specifiek de berichtgeving te analyseren. Hierdoor is het mogelijk om te bepalen wie het slachtoffer is in de berichtgeving en op welke manier er betekenis wordt gegeven aan de slachtoffers. Dit is nodig om bias in de berichtgeving te kunnen onderzoeken. Tevens biedt de handmatige analyse de mogelijkheid om niet alleen tekst, maar ook beeld te analyseren. De handmatige analyse wordt uitgevoerd aan de hand van de vragen-methode van Semetko en Valkenburg (2000). Deze methode biedt de mogelijkheid om te analyseren hoe bepaalde aspecten worden geselecteerd en benadrukt in de berichtgeving. Dit is belangrijk als onderzoek is gericht op de relatie tussen verschillende concepten (Ruigrok & van Atteveldt, 2007). In dit geval tussen de partijen in het conflict en de representatie van slachtoffers in de berichtgeving. Zo wordt de representatie van slachtoffers geanalyseerd aan de hand van het victim en defensive frame. Bij de vragen-methode zijn frames geformuleerd aan de hand van een aantal vragen. Deze vragen bieden inzicht in de aanwezigheid van de frames in tekst en kunnen beantwoord worden met 'ja' of 'nee' (Semetko & Valkenburg, 2000). Indien er bevestigend geantwoord kan worden op een vraag is het frame in bepaalde mate aanwezig. Hoe meer vragen bevestigend worden beantwoord van een frame, hoe sterker het frame aanwezig is in de berichtgeving.

De handmatige inhoudsanalyse heeft betrekking op de drie specifieke onderzoeksperiodes. Op deze manier wordt de berichtgeving waarin het meeste kans is op slachtoffers in de berichtgeving nauwkeurig geanalyseerd. Uit de berichtgeving in de drie perioden wordt een steekproef getrokken,

⁴ Bestand met gearpste resultaten biedt te weinig patroon, met als gevolg een ontoelaatbare *precision* (58%) en *recall* (64%), F=61%.

omdat het onderzoeksmateriaal bestaat uit 2.271 artikelen. Dit zijn te veel artikelen voor handmatige analyse, want de methode van de Semetko en Valkenburg (2000) is tijdrovend. Normaliter verdient een steekproef geen voorkeur bij inhoudsanalyse. Echter, een alternatief is het verder specificeren van de onderzoeksperiode. Dit zou de kans op een eenzijdig beeld vergroten, omdat ook de gebeurtenissen tijdens de Tweede Intifada invloed hebben op de berichtgeving. Zo is het mogelijk dat er in een te korte tijdsperiode vooral slachtoffers bij één partij zijn gevallen. Voor de steekproef wordt gebruik gemaakt van een gestratificeerde steekproef, omdat in het onderzoek niet-homogene populaties voorkomen (Wester, 2006). Een aselechte steekproef werkt dan vertekend (Wester, 2006). De steekproef wordt getrokken op basis van de krant en de periode, omdat deze eenheden invloed kunnen hebben op de berichtgeving (Wester, 2006). Om een betrouwbaar beeld te krijgen van de berichtgeving moeten in ieder geval 500 artikelen worden geanalyseerd. Dit komt neer op 22% van de artikelen uit de drie onderzoeksperiodes. Tabel 4.2 geeft een overzicht van het aantal artikelen per krant, per periode. De steekproef heeft 91 artikelen opgeleverd waarbij een foto is geplaatst.

Tabel 4.2 Aantal artikelen handmatige analyse, 22% procent van het totaal.

Krant	Aantal artikelen				TOTAAL	Aantal Foto's
	P1	P2	P3			
NRC Handelsblad	57	105	61	223	34	
de Volkskrant	50	86	48	184	36	
De Telegraaf	23	44	31	98	21	
TOTAAL	130	235	140	505*	91	

* Bij de berekening is afgerond naar boven.

4.3 Operationalisatie onderzoeksconcepten

De automatische inhoudsanalyse wordt gebruikt om inzicht te verkrijgen in de aanwezigheid van de verschillende vormen van slachtofferschap in de berichtgeving. Op deze manier wordt duidelijk waar de focus op ligt in de berichtgeving. Hiervoor zijn de vormen van slachtofferschap zoals beschreven in het theoretisch kader geoperationaliseerd. Zo wordt er onderscheid gemaakt tussen doden en gewonden, leefsituatie en materiële schade. Om de vormen van slachtofferschap op automatische wijze te kunnen analyseren is iedere vorm geoperationaliseerd aan de hand van zoektermen die gebruikt kunnen worden in AmCAT (zie bijlage B). Deze zoektermen zijn allen getoetst aan de hand van de precision en recall analyse⁵. De automatische analyse draagt niet bij aan het toetsen van de hypothesen. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de handmatige inhoudsanalyse. Het is van belang

⁵ Doden en gewonden: precision 87% en recall 92%, leefsituatie: precision 85% en recall 87%, materiële schade: precision 84% en recall 80%.

om onderscheid te maken in verschillende vormen van slachtofferschap bij het toetsen van de hypothesen, omdat uit de theorie is gebleken dat de verschillende vormen van slachtofferschap niet aan elkaar gelijk gesteld kunnen worden. De vormen van slachtofferschap zijn geoperationaliseerd aan de hand van beschrijvingen in het oriënterend kader (zie bijlage B).

De eerste hypothese die wordt getoetst is gericht op de mate van aandacht voor de slachtoffers. Verwacht wordt dat Israëliische slachtoffers in verhouding vaker voorkomen in de tekstuele en visuele berichtgeving dan Palestijnse slachtoffers. Bij het toetsen van deze hypothese worden alleen de slachtoffers uit de categorie gewonden en doden meegenomen, omdat de hypothese wordt getoetst aan de hand van cijfers van B'Tselem. Deze cijfers hebben betrekking op slachtoffers die zijn omgekomen door Israëliisch of Palestijns geweld. Het aantal doden en gewonden wordt vergeleken met het aantal artikelen waarin slachtoffers voorkomen. De cijfers van B'Tselem zeggen niet hetzelfde als het aantal berichten. Toch kunnen we deze vergelijking gebruiken, omdat het noemen van slachtoffers voor de lezer voldoende is om de associatie te leggen tussen de partij en slachtofferschap (van Atteveldt, Kleinnijenhuis & Ruigrok, 2008). Of het aantal slachtoffers wordt genoemd speelt hierbij in de berichtgeving niet direct een rol. Als er bijvoorbeeld meer berichten zijn met Israëliische slachtoffers wordt voor de lezer deze partij vaker geassocieerd met slachtofferschap, ondanks dat er misschien steeds maar één slachtoffer wordt vermeld in de berichtgeving. Eén bericht met 500 Palestijnse doden verandert niets aan het aantal keer dat de lezer Israëliërs associeert met slachtofferschap.

Hypothesen twee tot en met vijf hebben betrekking op de betekenis die wordt gegeven aan slachtoffers. Dit wordt onderzocht aan de hand van het victim en defensive frame. Het victim frame heeft betrekking op positieve berichtgeving voor de slachtoffers. In dit frame is medelijden duidelijk aanwezig. Het defensive frame daarentegen heeft betrekking op positieve berichtgeving voor de daders. Medelijden voor de slachtoffers is in dit frame afwezig. Als er verschillen in de representatie van slachtoffers wordt aangemerkt in de aanwezigheid van deze frames is er sprake van bias in de berichtgeving. De aanwezigheid van de frames wordt getoetst aan de hand van hypothese twee.

Uit de theorie is gebleken dat personalisering en dramatisering, brongebruik en aanwezigheid van context bepalen welke betekenis er wordt uitgedragen in de berichtgeving. Centraal bij de invulling van deze elementen staat de aanwezigheid van medelijden. Door deze elementen te gebruiken bij de invulling van het victim en defensive frame wordt inzichtelijk op welke specifieke punten bias in de berichtgeving zich voordoet. Ieder element wordt getoetst op de verwachte pro-Israëliische bias aan de hand van hypothese drie tot en met vijf. Dit geldt voor zowel de tekstuele als de visuele berichtgeving, omdat de berichtgeving dan vergeleken kan worden.

4.3.1 Operationalisatie analyse tekst

Bij de analyse van tekst komen alle elementen voor zoals hierboven genoemd. Dit betekent dat ieder frame bestaat uit drie onderdelen met een aantal vragen. Dit levert in totaal acht vragen per frame op (zie tabel 4.3). In bijlage C zijn de codeerinstruaties per vraag toegevoegd.

Frame	Vragen
Victim	Personalisering en dramatisering
	Wordt er persoonlijke informatie over de slachtoffers gegeven?
	Wordt de berichtgeving gedramatiseerd?
	Gebruik van bronnen
	Worden er bronnen van de partij van de slachtoffers gebruikt?
	Komen direct betrokkenen bij de gebeurtenis aan het woord?
	Komen er internationale bronnen aan het woord die het geweld afkeuren?
	Aanwezigheid van context
	Bestaat de context van het artikel uit referenties naar eerdere slachtoffers?
	Bestaat de context uit negatieve informatie over de daders?
Komt in de context de achtergrondsituatie van de slachtoffers aan de orde?	
Defensive	Personalisering en dramatisering
	Wordt er hoofdzakelijk feitelijke informatie gegeven?
	Wordt er voornamelijk gebruik gemaakt van woorden zonder emotionele lading?
	Gebruik van bronnen
	Worden er bronnen van de partij van de daders aangehaald?
	Komen er betrokkenen aan het woord die wijzen op negatieve aspecten van de slachtoffers?
	Komen er internationale bronnen aan het woord die achter de visie van de dader staan?
	Aanwezigheid van context
	Bestaat de context van het artikel uit verwijzingen naar eerdere slachtoffers bij de partij van de dader?
	Wordt de achtergrond van de slachtoffers in negatief daglicht geplaatst?
Komt in de context de achtergrondsituatie van de daders aan de orde?	

Tabel 4.3 Operationalisatie tekst

4.3.2 Operationalisatie analyse beeld

Het tweede deel van het onderzoek omvat de analyse van beeld. Voor deze analyse worden de beelden geanalyseerd die horen bij de berichten uit de tekstuele analyse. In het kader van de analyse naar beeld worden alleen de kenmerken personalisering en dramatisering en context onderzocht, omdat bronnen vaak geen rol spelen bij de visuele representatie. Ook het onderschrift van de foto

behoort tot de analyse, omdat uit de theorie is gebleken dat de intertekstuele context een belangrijke rol speelt bij de interpretatie van beelden. In tabel 4.4 zijn de vragen zichtbaar die betrekking hebben op de frames. In bijlage D zijn de codeerinstrucities per vraag toegevoegd.

Frame	Vragen
Victim	Personalisering en dramatisering
	Is duidelijk wie het slachtoffer is?
	Worden vrouwen, kinderen of ouderen als slachtoffer getoond?
	Krijgen de slachtoffers op intiem of persoonlijk niveau sociale betekenis?
	Aanwezigheid van context
	Bestaat de context van het artikel uit referenties naar eerdere slachtoffers?
Defensive	Bestaat de context uit negatieve informatie over de daders?
	Komt in de context de achtergrondsituatie van de slachtoffers aan de orde?
	Personalisering en dramatisering
	Zijn de slachtoffers niet herkenbaar als één van de partijen?
	Worden geen vrouwen, kinderen of ouderen als slachtoffer getoond?
	Krijgen de slachtoffers op sociaal of publiek niveau sociale betekenis?
Defensive	Aanwezigheid van context
	Bestaat de context van het artikel uit verwijzingen naar eerdere slachtoffers bij de partij van de dader?
	Wordt de achtergrond van de slachtoffers in negatief daglicht geplaatst?
	Komt in de context de achtergrondsituatie van de daders aan de orde?

Tabel 4.4 Operationalisatie beeld

4.4 Intercodeurbetrouwbaarheid

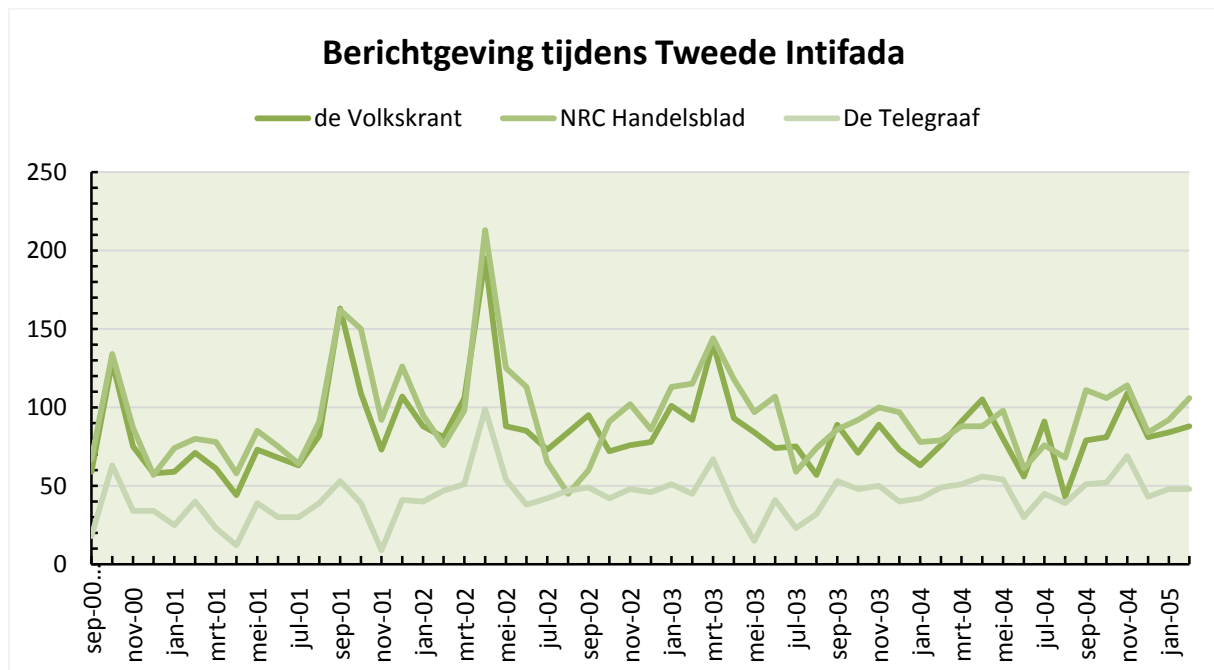
Bij het uitvoeren van de handmatige analyse speelt de interpretatie van de onderzoeker een belangrijke rol. Deze kan de resultaten van het onderzoek subjectief beïnvloeden. Om dit te ondervangen is de intercodeurbetrouwbaarheid tussen twee codeurs gemeten. Beide codeurs hebben een identieke set van 35 artikelen gecodeerd. Hierbij is gekeken of beide codeurs de juiste vorm van slachtofferschap hebben gecodeerd en of dezelfde mate van aanwezigheid van een frame is gecodeerd. Dit heeft geresulteerd in achttien waarden van intercodeurbetrouwbaarheid. De minste overeenkomsten zijn gevonden in de representatie van het victim frame voor Palestijnse doden en gewonden (.768). Op verschillende punten zijn de overeenkomsten maximaal (zie bijlage E).

5. Resultaten

Onderzocht is bias in de representatie van leed in de berichtgeving over de Tweede Intifada. In dit hoofdstuk worden de resultaten van dit onderzoek beschreven. Om een duidelijk beeld van bias te kunnen schetsen wordt eerst de geanalyseerde data besproken. Vervolgens is bias in de berichtgeving op verschillende manieren geanalyseerd. Zo is de mate van aandacht voor de slachtoffers onderzocht en is de betekenis die aan slachtoffers wordt gegeven geanalyseerd. Hierbij is gekeken naar drie kenmerken in de berichtgeving, namelijk: personalisering en dramatisering, brongebruik en de geboden context. Tot slot is aandacht besteed aan de samenhang tussen de visuele en tekstuele berichtgeving.

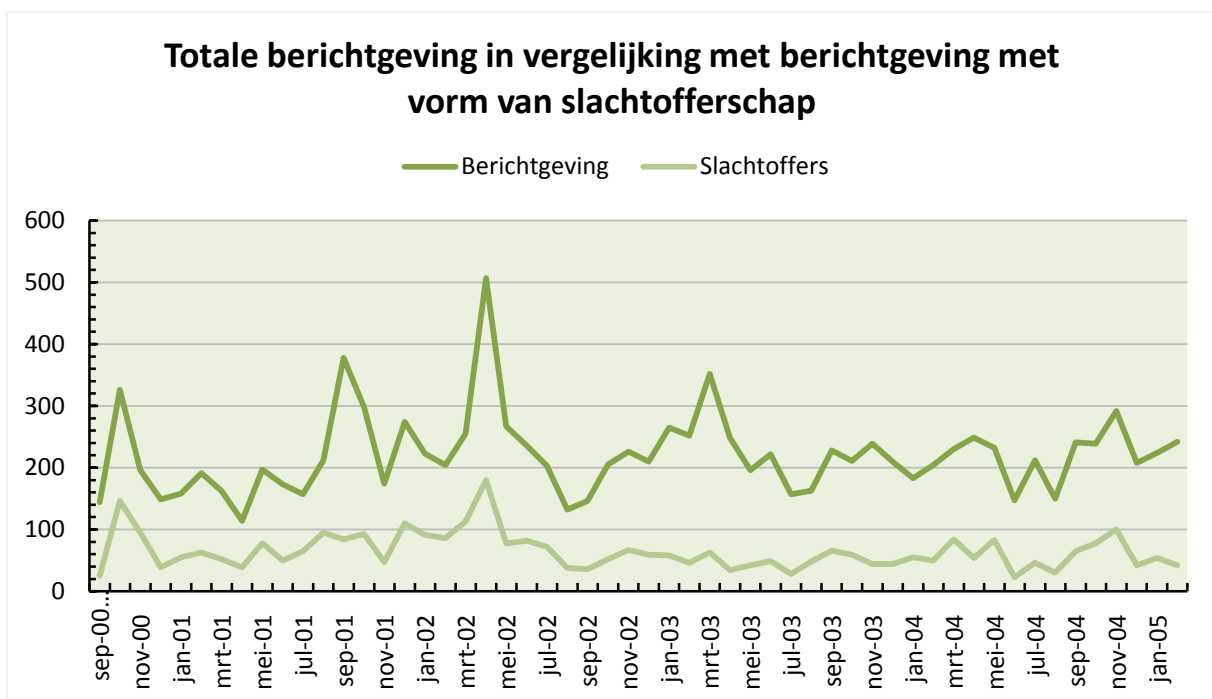
5.1 Een overzicht van de geanalyseerde data

Aan de hand van de automatische inhoudsanalyse zien we dat er tijdens de Tweede Intifada 11.914 berichten zijn gepubliceerd in *de Volkskrant*, het *NRC Handelsblad* en *De Telegraaf* over de gebeurtenissen in het conflict tussen Israël en de Palestijnen. Figuur 5.1 geeft het verloop weer van de berichtgeving. In deze grafiek is goed zichtbaar dat *De Telegraaf* minder heeft bericht over de Tweede Intifada dan *de Volkskrant* en het *NRC Handelsblad*. Dit komt mogelijk doordat *De Telegraaf* een populaire krant is en hierdoor minder aandacht heeft voor buitenlands nieuws en meer aandacht besteed aan amusement (Bakker & Scholten, 2009).

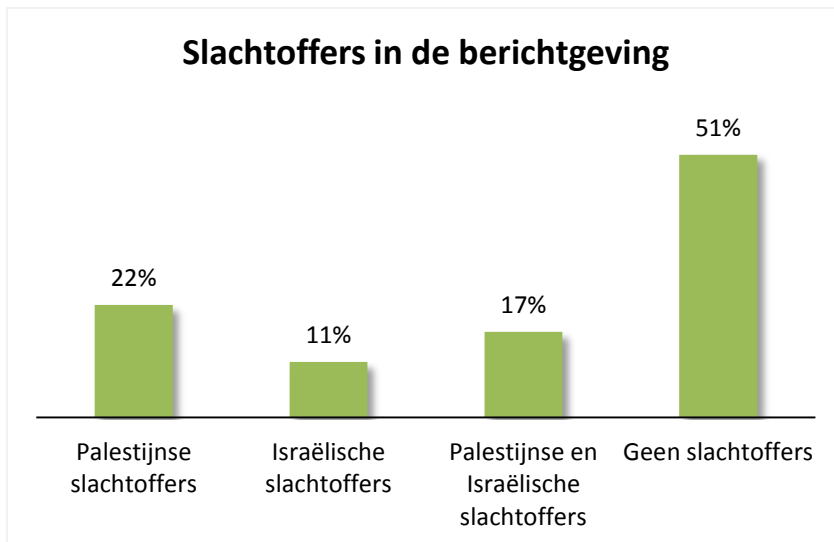
Figuur 5.1 Verloop van de berichtgeving over de Tweede Intifada

In het verloop van de berichtgeving zijn vijf grote pieken zichtbaar. Deze pieken kunnen verklaard worden aan de hand van gebeurtenissen gedurende het conflict. Zo kan de piek rond september 2001 verklaard worden door de aanslagen op 11 september 2001. Deze gebeurtenis heeft ervoor gezorgd dat de berichtgeving over het Midden-Oosten toenam (Ibrahim, 2003). De piek in maart 2003 kan verklaard worden door de Amerikaanse inval in Irak. Ook deze gebeurtenis heeft gezorgd voor een toename over de berichtgeving in het Midden-Oosten. De overige drie pieken zijn te verklaren door gebeurtenissen die direct betrekking hebben op het geweld tijdens de Tweede Intifada. Tijdens deze perioden nam het geweld toe en vielen er meer slachtoffers. Dit zien we terug in de berichtgeving waarin slachtoffers voorkomen in de berichtgeving. In figuur 5.2 is het totaal aantal berichten dat is gepubliceerd tijdens de Tweede Intifada zichtbaar en het aantal berichten waarin leed voorkomt. Zo komt in ieder geval één van de vormen van slachtofferschap voor in de berichtgeving.

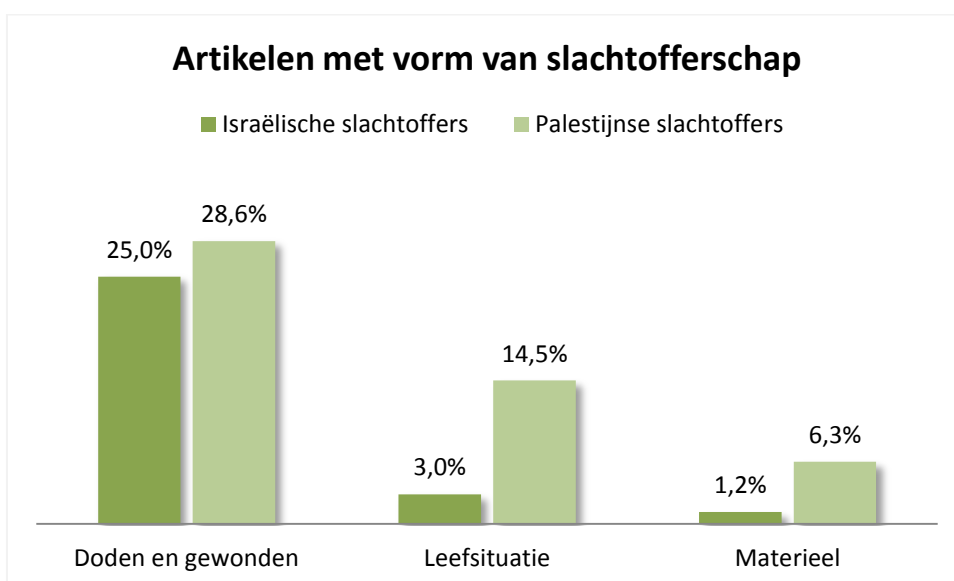
Figuur 5.2 Totaal aantal berichten en aantal berichten waarin slachtofferschap voorkomt

De drie pieken die dan zichtbaar zijn komen overeen met de perioden die worden onderzocht op bias in de representatie van leed. Handmatige inhoudsanalyse heeft aangetoond dat er tijdens deze perioden in bijna de helft (49%) van de geanalyseerde artikelen in ieder geval één van de vormen van slachtofferschap voorkomt in tekst en/of beeld (zie figuur 5.3). Palestijnse slachtoffers krijgen de meeste aandacht in de berichtgeving. Dit is te verklaren doordat er tijdens de Tweede Intifada meer Palestijnse dan Israëlische slachtoffers zijn gevallen (B'Tselem, g.d.).

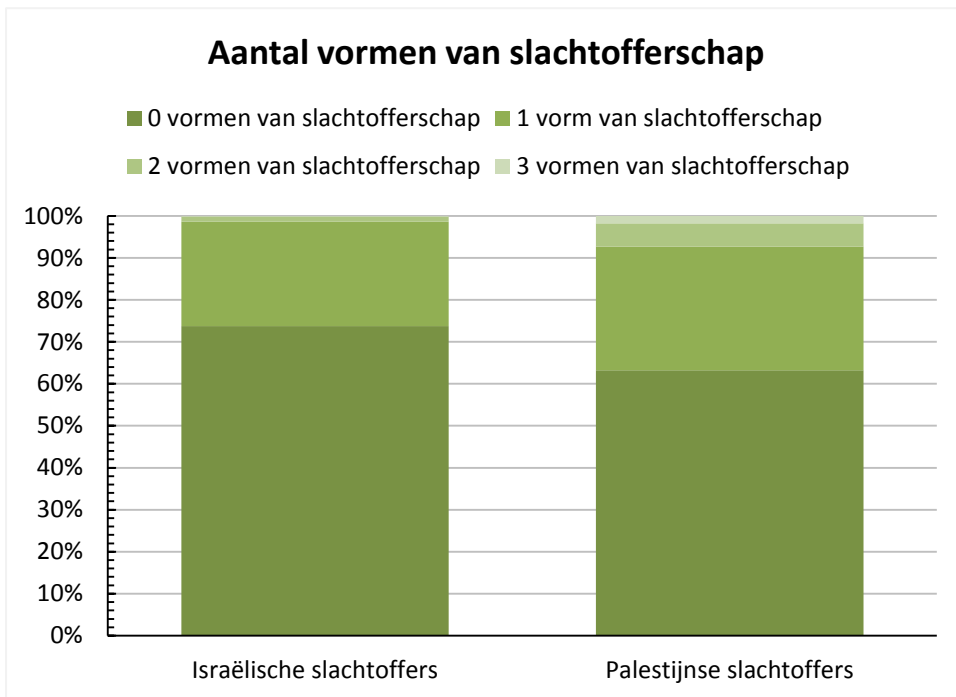
Figuur 5.3 Aanwezigheid van representatie van leed in tekst en/of beeld in percentage

Als we de verschillende vormen van slachtofferschap bestuderen zien we dat de meeste aandacht gaat naar doden en gewonden (zie figuur 5.4). Dit valt te verklaren doordat de media vaak berichten op basis van incidenten en korte gebeurtenissen (Moeller, 2006). Gebeurtenissen die zich uitstrekken over tijd krijgen minder aandacht doordat zij zich minder lenen voor korte berichten. Zichtbaar is dat de leefsituatie en slachtoffers door materiële schade slechts in een klein deel van de artikelen voorkomt. Zeker bij Israëlische slachtoffers. Dit komt doordat de situaties van de Palestijnen en de Israëliërs niet aan elkaar gelijk gesteld kunnen worden. Zo leven de Palestijnen onder de Israëlische bezetting. Een soortgelijke situatie van Israëlich slachtofferschap is er niet, waardoor deze vorm mogelijk minder aandacht krijgt.

Figuur 5.4 Aanwezigheid van vormen van slachtofferschap in tekst en/of beeld in percentage

In een aantal artikelen komen meerdere vormen van slachtofferschap voor (zie figuur 5.5). Hiermee dient rekening gehouden te worden bij de analyse van de representatie van leed in de berichtgeving, omdat voor iedere vorm van slachtofferschap het victim en defensive frame zijn geanalyseerd. Dit vergroot de kans dat de frames in hogere mate voorkomen bij berichten waar meerdere vormen van slachtofferschap voorkomen, omdat er simpelweg meer vragen volgens de vragen-methode zijn beantwoord voor deze artikelen.

Figuur 5.5 Aantal vormen van slachtofferschap in de tekstuele berichtgeving in percentage

5.2 Mate van aandacht voor de slachtoffers

Zoals hierboven is beschreven komt Palestijns leed vaker voor in de berichtgeving dan Israëliësch leed. Dit betekent niet dat sprake is van bias, omdat de realiteit van de Palestijnse en de Israëliësch situatie niet aan elkaar gelijk is. Het kan zelfs zijn dat Israëliësch slachtoffers in verhouding meer aandacht krijgen dan Palestijnse slachtoffers, omdat er grote verschillen zijn in het daadwerkelijke aantal slachtoffers. Dit is onderzocht aan de hand van de eerste hypothese. Deze hypothese heeft betrekking op de verwachting dat Israëliësch slachtoffers in verhouding meer aandacht krijgen dan Palestijnse slachtoffers. De hypothese is getoetst aan de hand van de aanwezigheid van doden en gewonden in de berichtgeving. Deze resultaten zijn vergeleken met de cijfers van B'Tselem, die betrekking hebben op het aantal dodelijke slachtoffers tijdens de Tweede Intifada. Aan de hand van deze cijfers kan een uitspraak worden gedaan over bias in de berichtgeving.

5.2.1 Mate van aandacht voor slachtoffers in tekst

Palestijnse doden en gewonden komen vaker voor in de berichtgeving dan Israëliëse doden en gewonden gedurende de drie onderzochte perioden. Respectievelijk in 27% en 24% ($\chi^2(1) = 45.09$, $p < .05$; $V = .299$) van de berichtgeving. Dit is te verklaren doordat er tijdens de Tweede Intifada meer Palestijnse slachtoffers zijn dan Israëliëse slachtoffers. Ook binnen de drie periodes zijn deze resultaten zichtbaar. Zo komen tijdens de eerste periode in 34% van de artikelen Palestijnse slachtoffers voor en in 23% van de artikelen Israëliëse slachtoffers ($\chi^2(1) = 11.91$, $p < .05$; $V = .303$). Gedurende de tweede periode is de berichtgeving gelijk. Zowel Israëliëse als Palestijnse slachtoffers komen in 26% van de artikelen voor ($\chi^2(1) = 28.56$, $p < .05$; $V = .349$). In de laatste periode komen in 22% van de artikelen Palestijnse doden en gewonden voor en in 21% van de artikelen Israëliëse doden en gewonden ($\chi^2(1) = 5.79$, $p < .05$; $V = .204$).

Deze resultaten laten zien dat er in de Nederlandse dagbladen meer berichten met Palestijnse slachtoffers voorkomen dan Israëliëse slachtoffers, met uitzondering van de tweede periode. Dit betekent niet dat er binnen dagbladen dezelfde resultaten zichtbaar zijn. Zo besteedt *de Volkskrant* in 31,7% van de artikelen aandacht aan Palestijnse slachtoffers en in 22,4% aan Israëliëse slachtoffers ($\chi^2(1) = 20.927$, $p < .05$; $V = .338$). De resultaten van het *NRC Handelsblad* daarentegen hebben meer aandacht voor Israëliëse slachtoffers. In 23% van de artikelen komen Israëliëse slachtoffers voor en in 21,6% van de artikelen Palestijnse slachtoffers ($\chi^2(1) = 25.280$, $p < .05$; $V = .337$). In *De Telegraaf* is er geen significant verschil te ontdekken in de aanwezigheid van Palestijnse en Israëliëse slachtoffers in de berichtgeving ($\chi^2(1) = 2.747$, $p = .097$; $V = .167$). Uit deze resultaten blijkt dat vooral het *NRC Handelsblad* afwijkt van het totaalbeeld in de Nederlandse dagbladen. Echter, we kunnen alleen iets zeggen over de resultaten binnen kranten en niet concluderen dat *de Volkskrant* meer aandacht geeft aan Palestijnse slachtoffers dan het *NRC Handelsblad* of *De Telegraaf*, omdat er geen significant verschil is als we de resultaten tussen kranten vergelijken.

5.2.2 Mate van aandacht voor slachtoffers in beeld

In de visuele representatie van de slachtoffers is geen significant verschil in de aanwezigheid van Palestijnse en Israëliëse slachtoffers gemeten ($\chi^2(1) = .610$, $p = .435$; $V = .035$). Ook binnen de drie onderzochte periodes zijn geen verschillen in de aanwezigheid van Palestijnse en Israëliëse slachtoffers in de berichtgeving. Opvallend is dat het *NRC Handelsblad* opnieuw meer aandacht heeft voor Israëliëse slachtoffers dan voor Palestijnse slachtoffers. Bij 2,7% van de artikelen worden Israëliëse slachtoffers getoond en bij 1,8% van de artikelen Palestijnse slachtoffers ($\chi^2(1) = 7.701$, $p < .05$; $V = .186$). Echter, dit verschil is niet erg substantieel. In *de Volkskrant* en *De Telegraaf* is geen significant verschil in de aanwezigheid van Israëliëse en Palestijnse slachtoffers. Dit is in lijn met het

beeld dat is verkregen op basis van de totale berichtgeving. Opnieuw blijken er geen significante verschillen tussen kranten in de aanwezigheid van slachtoffers in de berichtgeving.

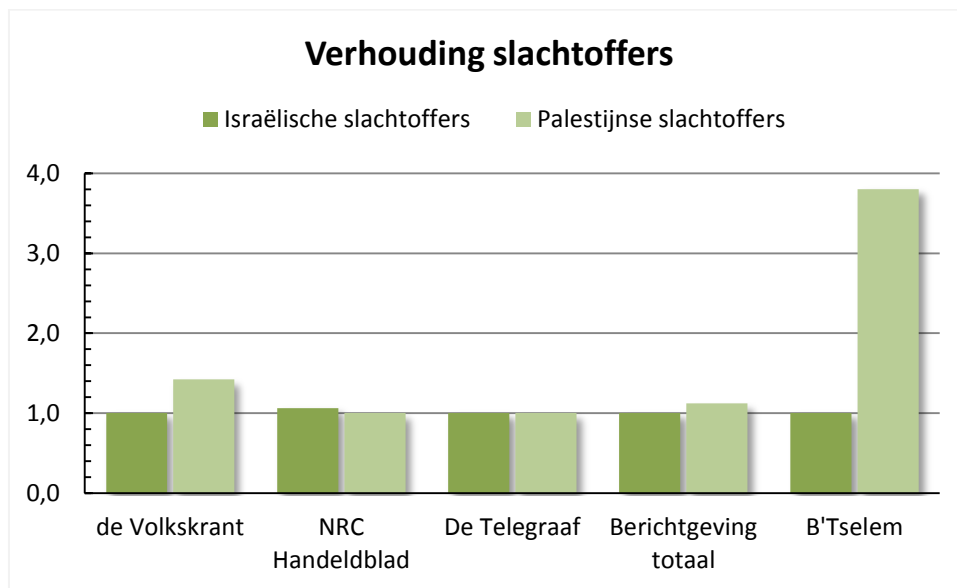
5.2.3 Slachtoffers volgens de cijfers van B'Tselem

Zoals hierboven omschreven is er in de berichtgeving voornamelijk aandacht voor Palestijnse slachtoffers, met uitzondering van de berichtgeving in het *NRC Handelsblad*. Echter blijken de verschillen tussen de aanwezigheid van Palestijnse en Israëlische slachtoffers klein. De cijfers van B'Tselem leren dat er tijdens de drie perioden in totaal 1.418 dodelijke slachtoffers zijn aan de Palestijnse zijde. Aan Israëlische zijde zijn 373 dodelijke slachtoffers gevallen. Dit betekent dat er ongeveer vier Palestijnse doden zijn op één Israëlische dode. In de tekstuele berichtgeving zien we echter dat Israëlische en Palestijnse slachtoffers ongeveer evenveel aandacht krijgen. Dit betekent dat Israëlische slachtoffers in verhouding meer aandacht krijgen in de berichtgeving dan Palestijnse slachtoffers. Dit wijst op pro-Israëlische bias in de berichtgeving. Soortgelijke resultaten zien we terug in de perioden. Zo zijn er tussen september en december 2000 vooral aan Palestijnse zijde slachtoffers gevallen na het bezoek van Ariel Sharon aan de Tempelberg eind september. Er zijn namelijk zeven Palestijnse slachtoffers voor één Israëlisch slachtoffer (B'Tselem, g.d.). Tussen maart en juli 2002 zijn er tijdens grote Israëlische operaties ruim twee keer meer Palestijnse slachtoffers gevallen dan Israëlische slachtoffers (B'Tselem, g.d.) en door geweld rond de Gazastrook zijn er tussen mei en oktober 2004 volgens de cijfers B'Tselem negen Palestijnse slachtoffers gevallen voor één Israëlisch slachtoffer. De berichtgeving in kranten heeft geheel andere verhoudingen laten zien binnen de perioden in de tekstuele berichtgeving, zo is zichtbaar in tabel 5.1.

Tabel 5.1 *Verhouding Palestijnse en Israëlische slachtoffers in kranten en B'Tselem*

	Verhouding Palestijnse slachtoffers op Israëlische slachtoffers	
	B'Tselem	Dagbladen
Totale berichtgeving	4 op 1	1 op 1
Periode één	7 op 1	3 op 2
Periode twee	2 op 1	1 op 1
Periode drie	9 op 1	1 op 1

Dit wijst op pro-Israëlische berichtgeving, omdat Israëlische slachtoffers in verhouding meer aandacht krijgen. Per krant zijn soortgelijke resultaten zichtbaar (zie figuur 5.6). De berichtgeving in *de Volkskrant* komt het meest in de buurt van de cijfers van B'Tselem. Het *NRC Handelsblad* wijkt het meest af van de realiteit, omdat het *NRC Handelsblad* in meer artikelen aandacht besteedt aan Israëlische slachtoffers dan aan Palestijnse slachtoffers.

Figuur 5.6 Verhouding aantal artikelen met slachtoffers in de berichtgeving in vergelijking met cijfers B'Tselem

In de visuele berichtgeving is de bovenmatige aandacht voor Israëlische slachtoffers nog duidelijker zichtbaar, omdat er geen significante verschillen worden gevonden in de aanwezigheid van Palestijnse en Israëlische slachtoffers (met uitzondering van het *NRC Handelsblad* waar meer aandacht is voor Israëlische slachtoffers). Dit is zorgwekkend, omdat uit de theorie is gebleken dat juist de aanwezigheid van slachtoffers in beeld ervoor zorgt dat het publiek medelijden krijgt met slachtoffers. Dit betekent dat het publiek in verhouding meer medelijden zal hebben voor Israëlische slachtoffers dan voor Palestijnse slachtoffers.

Ondanks dat we geen uitspraken kunnen doen over het daadwerkelijke aantal slachtoffers in de berichtgeving wijzen de kleine verschillen in de aanwezigheid van Palestijnse en Israëlische slachtoffers in het aantal artikelen, zoals verwacht op pro-Israëlische bias in de berichtgeving. De bias is het sterkst zichtbaar in het *NRC Handelsblad*, omdat er meer aandacht uitgaat naar Israëlische slachtoffers dan naar Palestijnse slachtoffers. In *de Volkskrant* is de bias het minst zichtbaar. Dit is opvallend, omdat zoals besproken in de theorie uit eerder onderzoek naar de berichtgeving over de oorlog in Bosnië is gebleken dat de berichtgeving in *de Volkskrant* de meeste kenmerken van bias bevat. De berichtgeving in de Nederlandse dagbladen is te vergelijken met de veel vaker onderzochte Amerikaanse en Israëlische media. Ook in deze media gaat de aandacht vooral uit naar Israëlische slachtoffers. Deze bovenmatige aandacht voor Israëlische slachtoffers valt te verklaren aan de hand van de theorie over journalism of attachment. Journalisten gaan deelnemen aan het debat doordat zij worden betrokken bij de oorlog. Journalisten zijn dan geneigd partij te kiezen voor wie zij zien als

slachtoffer van het conflict. Deze keuze hangt vaak samen met de partij met wie zij zich het beste kunnen identificeren. In dit geval de Israëlische slachtoffers.

5.3 Victim en defensive frames in de tekstuele berichtgeving

De manier waarop slachtoffers betekenis krijgen in de berichtgeving is onderzocht aan de hand van het victim en defensive frame. Hierbij is de berichtgeving geanalyseerd waar daadwerkelijk slachtoffers in voorkomen. Zo is de berichtgeving met Palestijnse slachtoffers geselecteerd om de aanwezigheid van de frames te analyseren voor Palestijnse slachtoffers. Ditzelfde geldt voor de berichtgeving over Israëlische slachtoffers. Op basis van deze selecties zijn de kenmerken: personalisering en dramatisering, brongebruik en mate van context op verschillende manieren onderzocht. Allereerst is er door middel van de Chi-square en Cramers'V de aanwezigheid van ieder onderdeel binnen het element geanalyseerd. Vervolgens is aan de hand van de t-toets de mate van aanwezigheid van het element bestudeerd. Hierbij is het gemiddeld aantal onderdelen dat voorkomt in de representatie van Israëlische en Palestijnse slachtoffers vergeleken. Meerdere vormen van slachtofferschap komen zoals we hebben gezien voor in de berichtgeving. Dit kan de resultaten van de t-toets vertekenen als we kijken naar de totale representatie van de slachtoffers. Als laatste is de samenhang tussen de frames geanalyseerd door middel van correlatie. Samenhang tussen frames kan namelijk wijzen op structurele invulling van de frames.

5.3.1 Mate van personalisering en dramatisering in de berichtgeving

Het onderdeel personalisering en dramatisering is getoetst aan de hand van de tweede hypothese. Verwacht wordt dat vooral Israëlische slachtoffers worden gepersonaliseerd en gedramatiseerd in de berichtgeving.

Tegen de verwachting in wordt er niet significant vaker persoonlijke informatie gegeven van Israëlische slachtoffers en wordt er niet significant vaker gebruik gemaakt van emotioneel en beladen taalgebruik om Israëlische slachtoffers betekenis te geven in de tekstuele berichtgeving. Dit zien we ook terug in de mate waarin het victim frame voorkomt. Zo komt het element personalisering en dramatisering zelfs in meerdere mate voor bij Palestijnse slachtoffers dan bij Israëlische slachtoffers (zie tabel 5.2). Uit tabel 5.2 valt namelijk af te lezen dat gemiddeld 0,74 vragen uit het victim frame die betrekking hebben op personalisering en dramatisering met ja zijn beantwoord voor Palestijnse slachtoffers. Voor Israëlische slachtoffers geldt dat 0,58 vragen met ja zijn beantwoord. Echter blijken deze verschillen tussen Israëlische en Palestijnse slachtoffers in de mate waarin wordt gepersonaliseerd en gedramatiseerd niet significant. Dit leert ons dat er in victim frame geen pro-Israëlische bias aanwezig is op het gebied van personalisering en dramatisering.

Tabel 5.2 *Mate van personalisering en dramatisering in het victim frame*

	Palestijnse slachtoffers	Israëlische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	0.74	0.58	($t(315) = 1.643, p .101$)
Gewonden/doden	0.57	0.50	($t(254) = .759, p .448$)
Leefsituatie	0.72	0.93	($t(83) = -.953, p .344$)
Materieel	0.35	0.40	($t(26) = -.213, p .833$)

Dezelfde resultaten blijken uit de analyse van de visuele berichtgeving. Zo zijn er geen significante verschillen in de representatie van Palestijnse en Israëlische slachtoffers als we kijken naar het aantal artikelen waar de groepen herkenbaar zijn afgebeeld ($\chi^2(1) = .282, p = .595; V = .076$), de aanwezigheid van vrouwen en kinderen ($\chi^2(1) = 2.754, p = .097; V = .237$) en in de representatie van de sociale betekenis ($\chi^2(1) = .282, p = .595; V = .076$). Net als in tekst komt ook in beeld personalisering en dramatisering in grotere mate voor bij Palestijnse slachtoffers dan bij Israëlische slachtoffers (zie tabel 5.3). Wederom zijn deze verschillen niet significant en moeten we concluderen dat er geen verschil is in de representatie van Palestijnse en Israëlische slachtoffers.

Tabel 5.3 *Mate van personalisering en dramatisering in het victim frame*

	Palestijnse slachtoffers	Israëlische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	1.35	1.11	($t(47) = .983, p .330$)
Gewonden/doden	1.40	1.13	($t(29) = .989, p .331$)
Leefsituatie	1.50	1.00	($t(7) = .509, p .626$)
Materieel	1.13	1.00	($t(7) = .141, p .892$)

De resultaten van het victim frame leren dat de berichtgeving in Nederlandse dagbladen niet in lijn is met de eerder onderzochte Amerikaanse media. Zoals in de theorie is beschreven worden Israëlische slachtoffers vaker met emotioneel taalgebruik omschreven. In de Nederlandse dagbladen kunnen we niet concluderen dat dit ook het geval is. Echter is pro-Israëlische bias ook mogelijk door de afwezigheid van personalisering en dramatisering in de berichtgeving. Dit is getoetst aan de hand van het defensive frame.

Bovenmatige aanwezigheid van het defensive frame bij Palestijnse slachtoffers wijst op pro-Israëlische berichtgeving. Net als bij het victim frame is er geen significant verschil in de aanwezigheid van de verschillende elementen uit het frame in de tekstuele berichtgeving. Ook de mate waarin het defensive frame voorkomt laat geen significante verschillen zien in de representatie van Israëlische en Palestijnse slachtoffers (zie tabel 5.4). Dit betekent dat er net als bij het victim frame, bij het defensive frame geen sprake is van bias op het gebied van personalisering en dramatisering.

Tabel 5.4 *Mate van personalisering en dramatisering in het defensive frame*

	Palestijnse slachtoffers	Israëlische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	1.59	1.42	($t(315) = 1.425, p .155$)
Gewonden/doden	1.43	1.39	($t(254) = .418, p .677$)
Leefsituatie	0.97	0.86	($t(83) = .448, p .655$)
Materieel	1.13	1.20	($t(26) = -.149, p .883$)

Opnieuw ondersteunen de resultaten van de visuele berichtgeving de resultaten van de tekstuele berichtgeving. Dit komt mede doordat de vragen in het defensive frame direct tegenovergesteld zijn aan de vragen van het victim frame. Analyse van de specifieke onderdelen in het defensive frame levert dan ook geen nieuwe inzichten op. Zoals verwacht laat ook de mate waarin het frame voorkomt geen significante resultaten zien (zie tabel 5.5).

Tabel 5.5 *Mate van personalisering en dramatisering in het defensive frame*

	Palestijnse slachtoffers	Israëlische slachtoffers	
Slachtoffer algemeen	1.55	1.89	($t(47) = -1.451, p .153$)
Gewonden/doden	1.40	1.88	($t(29) = -1.709, p .098$)
Leefsituatie	1.50	2.00	($t(7) = -.509, p .626$)
Materieel	1.88	2.00	($t(7) = -.141, p .892$)

De hierboven beschreven resultaten maken duidelijk dat er zowel in tekst als beeld geen sprake is van bias in de berichtgeving. Dit is opvallend, omdat werd verwacht dat Israëlische slachtoffers meer gepersonaliseerd en gedramatiseerd zouden worden dan Palestijnse slachtoffers. Deze afwezigheid van bias blijkt ook uit de verhoudingen tussen de mate van aanwezigheid het victim en defensive frame. De resultaten leren dat in de zowel de tekstuele als de visuele berichtgeving het defensive frame voor Palestijnse slachtoffers vaker voorkomt dan het victim frame. Dit wijst op bias in pro-Israëlische richting, omdat de berichtgeving ten gunste komt van de dader. Echter zijn dezelfde resultaten gevonden voor de representatie van Israëlische slachtoffers. Hierdoor kunnen we niet spreken van bias in de berichtgeving, omdat er geen significant verschil is tussen beide partijen (tekst: ($t(315) = -.030, p .976$), beeld: ($t(47) = 1.266, p .212$)).

Deze gelijkensis in de berichtgeving is ook aangetoond in de samenhang tussen de frames. Zo lijkt er in eerste instantie sprake van pro-Israëlische bias in de tekstuele representatie, omdat personalisering en dramatisering in de representatie van Israëlische slachtoffers bij het victim frame toeneemt als dit bij het defensive frame afneemt. De invulling van de frames kent een negatief verband ($r = -.516, n = 132, p <.001$). Echter blijkt opnieuw dat dit ook geldt voor Palestijnse

slachtoffers ($r = -.493$, $n = 185$, $p < .001$). Hierdoor kunnen we niet spreken van pro-Israëlische bias in de berichtgeving. Daarnaast is er tussen het Israëlische victim frame en het Palestijnse defensive frame positieve samenhang (zie tabel 5.6). Dit wijst op pro-Israëlische berichtgeving, omdat beide frames dan gunstig zijn voor Israël. Echter moeten we deze resultaten opnieuw ontkrachten, omdat blijkt dat de samenhang tussen de frames beperkt is. De sterkste samenhang is zichtbaar tussen aanwezigheid van het defensive frame in de representatie van Israëlische en Palestijnse slachtoffers. Dit wijst juist op de afwezigheid van bias, omdat toename van gelijke frames zorgt voor evenwicht in de berichtgeving.

Tabel 5.6 *Correlatie tussen het victim frame en het defensive frame*

	Victim Palestijn	Defensive Palestijn	Victim Israël	Defensive Israël	N
Victim Palestijn	-	.141**	.091*	.023	503
Defensive Palestijn	.141**	-	.096*	.370**	503
Victim Israël	.091*	.096*	-	.167**	503
Defensive Israël	.023	.370**	.167**	-	503

* Correlatie is significant op een niveau van .05 (2-tailed)
 ** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)

De bevindingen met betrekking tot de visuele berichtgeving doen verwachten dat er sprake moet zijn van zeer sterke samenhang tussen het victim en defensive frame, omdat de frames tegenovergestelde vragen bevatten. Zo is er inderdaad sprake van negatieve samenhang (Israëlische slachtoffers ($r = -1$, $n = 18$, $p < .01$), Palestijnse slachtoffers ($r = -.773$, $n = 31$, $p < .01$)). De samenhang tussen frames van beide partijen wijst eveneens op de afwezigheid van pro-Israëlische bias. Zo is er sprake van negatieve samenhang tussen het Israëlische victim en Palestijnse defensive frame. Dit wijst op gebalanceerde berichtgeving. De sterkste samenhang wordt gevonden tussen frames van dezelfde partij (zie tabel 5.7). Ook dit wijst op afwezigheid van bias in de berichtgeving, omdat dit betekent dat de berichtgeving in evenwicht is.

Tabel 5.7 *Correlatie tussen het victim frame en defensive frame*

	Victim Palestijn	Defensive Palestijn	Victim Israël	Defensive Israël	N
Victim Palestijn	-	.409**	-.187	-.193	91
Defensive Palestijn	.409**	-	-.222*	-.238*	91
Victim Israël	-.187	-.222*	-	.570**	91
Defensive Israël	-.193	-.238*	.570**	-	91

* Correlatie is significant op een niveau van .05 (2-tailed)
 ** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)

Op basis van de hierboven omschreven resultaten blijkt dat er tegen de verwachting in geen sprake is van pro-Israëliëse bias op het gebied van personalisering en dramatisering. De aanwezigheid van onderdelen uit het defensieve en victim frame laten geen significante verschillen zien en ook de mate waarin de frames voorkomen verschillen niet in de representatie van Palestijnse en Israëliëse slachtoffers. Daarnaast is ook de samenhang tussen frames niet overtuigend genoeg om vast te stellen dat er sprake is van bias. Tevens is gebleken dat tekst en beeld dezelfde boodschap uitdragen. Deze combinatie versterkt de boodschap, zo is gebleken uit de theorie.

Op basis van de theorie kunnen we stellen dat de Nederlandse journalisten, zich in tegenstelling tot hun Amerikaanse en Israëliëse collega's, niet schuldig maken aan bias op dit gebied. Uit het onderzoek van de GUMG is gebleken dat Amerikaanse media Israëliëse slachtoffers met meer persoonlijke kenmerken en emotioneel taalgebruik betekenis geven. Dit resultaten van dit onderzoek kunnen twee dingen betekenen. Nederlandse journalisten voelen zich niet betrokken bij één van de partijen in het conflict. Echter laat de mate van aandacht voor slachtoffers wel bias zien. Deze bias kan ook ontstaan door andere factoren dan de betrokkenheid van de journalist. Zo blijkt uit de theorie dat ook meer praktische factoren en het Israëliësch persbeleid van invloed zijn op de berichtgeving. Daarnaast is het mogelijk dat Nederlandse journalisten zich bewust zijn van hun verantwoordelijkheid om onpartijdig en neutraal verslag te doen. Echter laat de theorie van journalism of attachment blijken dat journalisten gedreven worden door een gevoel van emotionele plicht. Dit zou betekenen dat journalisten zich bewust uitspreken voor één van de partijen in het conflict.

5.3.2 Brongebruik in de berichtgeving

Het tweede element in tekst waarop bias in de berichtgeving is getoetst is het gebruik van bronnen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen drie typen bronnen: officiële bronnen, betrokkenen en nabestaanden en internationale bronnen. Opnieuw is de verwachting dat er in de berichtgeving vooral gebruik wordt gemaakt van pro-Israëliëse bronnen, dit wordt getoetst aan de hand van de derde hypothese. Het brongebruik is alleen geanalyseerd in de tekstuele berichtgeving.

Bronnen die behoren tot het victim frame hebben positief betrekking op de slachtoffers. Binnen dit victim frame is er geen sprake van pro-Israëliëse bias, omdat de resultaten leren dat de aanwezigheid van de drie soorten bronnen geen significante verschillen bevatten in de representatie van Israëliëse en Palestijnse slachtoffers. Ook de mate waarin bronnen worden gebruikt laat geen significant verschil zien in de representatie van beide groepen slachtoffers (zie tabel 5.8).

Tabel 5.8 *Mate van brongebruik in het victim frame*

	Palestijnse slachtoffers	Israëlische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	0.80	0.68	($t(315) = 1.265, p .207$)
Gewonden/doden	0.60	0.64	($t(254) = -.412, p .681$)
Leefsituatie	0.75	0.64	($t(83) = .494, p .622$)
Materieel	0.65	0.80	($t(26) = -.441, p .663$)

Bronnen die gunstig zijn voor de partij van de daders vallen onder het defensive frame. In 31,4% van de artikelen met Palestijnse slachtoffers komt een Israëlische officiële bron voor. In het geval van Israëlische slachtoffers komt er in 17,4% van de berichtgeving een Palestijnse officiële bron voor ($\chi^2(1) = 7.855, p = < .05; V = .157$). Dit betekent dat er zoals verwacht sprake is van pro-Israëlische berichtgeving. Echter geldt dit niet voor de andere soorten bronnen. Er zijn namelijk geen significante verschillen in de aanwezigheid van betrokkenen en nabestaanden als bron en internationale bronnen. Ook in de mate van brongebruik blijkt pro-Israëlische berichtgeving aanwezig. Zo worden er bij de representatie van Palestijnse slachtoffers gemiddeld meer Israëlische bronnen aangehaald dan Palestijnse bronnen bij Israëlische slachtoffers (zie tabel 5.9). Dit kan komen doordat er meerdere vormen van Palestijns slachtofferschap voorkomen in de berichtgeving, echter is de bias ook aanwezig in de representatie van gewonden en doden.

Tabel 5.9 *Mate van brongebruik in het defensive frame*

	Palestijnse slachtoffers	Israëlische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	0.48	0.25	($t(315) = 2.881, p < .05$)
Gewonden/doden	0.39	0.23	($t(254) = 2.494, p < .05$)
Leefsituatie	0.31	0.14	($t(83) = 1.138, p .258$)
Materieel	0.57	0.20	($t(26) = 1.298, p .206$)

In het brongebruik komt bij Israëlische slachtoffers het victim frame vaker voor dan het defensive frame. Dit wijst op pro-Israëlisch brongebruik, omdat Israëlische bronnen domineren in de berichtgeving. Echter zien we dat in het geval van Palestijnse slachtoffers de Palestijnse bronnen domineren. Net als bij het element personalisering en dramatisering is er op dit punt geen sprake van een significant verschil in de representatie ($t(315) = -.925, p .355$). Ook de samenhang tussen de frames wijst op de afwezigheid van bias. Zo is er sprake van positieve samenhang in de aanwezigheid van het defensive en victim frame in de representatie van Israëlische ($r = .219, n = 132, p < .05$) en Palestijnse slachtoffers ($r = .236, n = 185, p < .01$). Dit leert dat bronnen van de ene partij toenemen als het brongebruik voor de andere partij ook toeneemt. Daarnaast toont tabel 5.10 dat er vooral samenhang is tussen de aanwezigheid van het victim en defensive frame voor dezelfde partij

slachtoffers. Opnieuw leert dit ons dat er sprake is van evenwicht in de berichtgeving. Er is namelijk sprake van bias in de berichtgeving als het victim frame voor de ene partij toeneemt en het defensive frame voor de andere partij.

Tabel 5.10 *Correlatie tussen het victim frame en het defensive*

	Victim Palestijn	Defensive Palestijn	Victim Israël	Defensive Israël	N
Victim Palestijn	-	.415**	.055	.185**	503
Defensive Palestijn	.415**	-	.342**	.221**	503
Victim Israël	.055	.342**	-	.408**	503
Defensive Israël	.185**	.221**	.408**	-	503

** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)

Op basis van de resultaten kunnen we vaststellen dat er slechts zeer beperkt sprake is van pro-Israëlische bias in de berichtgeving op het gebied van brongebruik. Alleen in de representatie van het defensive frame is pro-Israëlische berichtgeving te vinden. Op basis van deze resultaten kunnen we stellen dat de resultaten in beperkte mate voldoen aan de verwachtingen. Er worden zoals verwacht meer Israëlische bronnen aangehaald dan Palestijnse bronnen, maar dit gebeurt slechts beperkt. Journalism of attachment kan ten grondslag liggen aan deze bias. Zo bestaat de kans dat journalisten bewust hebben gekozen voor Israëlische bronnen bij Palestijnse slachtoffers, om de Israëlische visie te laten domineren in de berichtgeving. Echter laat slechts één van de drie bronsoorten bias zien. Dit wijst op een andere oorzaak van bias. Uit de theorie blijkt dat de verblijfplaats van journalisten ook bias tot gevolg kan hebben. Veel westerse journalisten verblijven in Israël en niet in de Palestijnse gebieden. Hierdoor zijn Israëlische bronnen beter beschikbaar.

Het werk van Nederlandse journalisten komt op dit punt deels overeen met het werk van collega's in Amerika en Israël. Echter is de bias slechts zichtbaar op één soort bron. Wat betreft het gebruik van betrokkenen en nabestaanden als bron en internationale bronnen doen Nederlandse journalisten het beter dan hun buitenlandse collega's.

5.3.3 Aanwezigheid van context in de berichtgeving

Het laatste onderdeel waarop de aanwezigheid van bias in de representatie van de slachtoffers is onderzocht is de aanwezigheid van context. Uit de theorie is gebleken dat verschillende vormen van context bijdragen aan bias: verwijzingen naar eerdere slachtoffers, negatieve context over de andere partij en een omschrijving van de achtergrondsituatie voor de eigen partij. Net als bij de eerdere twee onderdelen is de verwachting dat de context vooral pro-Israëlisch is. In de visuele berichtgeving is naast de foto ook het onderschrift geanalyseerd, omdat uit de theorie is gebleken dat de

intertekstuele context belangrijk is bij de betekenis die wordt gegeven aan een foto. Zo roept het bijschrift vaak een emotionele reactie op.

De aanwezigheid van context laat wisselende resultaten zien. Zo is er geen sprake van pro-Israëliëse bias in de verwijzingen naar eerdere slachtoffers in de tekstuele berichtgeving ($\chi^2(1) = 2.028, p = .154 ; V = .080$). Het aantal artikelen waarin de dader in een negatief kader wordt geplaatst laat wel pro-Israëliëse berichtgeving zien. Zo wordt in 26,5% van de artikelen met Palestijnse slachtoffers gesproken over negatieve aspecten van de dader. Bij Israëliëse slachtoffers ligt dit aantal veel hoger, namelijk op 45,5% van de artikelen ($\chi^2(1) = 12.258, p < .05; V = .197$). Opvallend en geheel tegen de verwachting in zijn de resultaten die ingaan op de achtergrondsituatie van de slachtoffers. Deze vorm van context bevat namelijk pro-Palestijnse bias. Zo komt in 34.1% van de artikelen met Palestijnse slachtoffers de Palestijnse achtergrond aan de orde in vergelijking met de Israëliëse achtergrond in 19,7% van de artikelen met Israëliëse slachtoffers ($\chi^2(1) = 7.863, p < .05; V = .157$). Een mogelijke verklaring hiervoor is een verschil in de daadwerkelijke leefsituatie van de slachtoffers. De mate van context die wordt geboden in tekst draagt daarentegen niet bij aan bias in de berichtgeving, omdat de resultaten niet significant zijn (zie tabel 5.11).

Tabel 5.11 *Mate van brongebruik in het victim frame*

	Palestijnse slachtoffers	Israëliëse slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	1.02	0.85	($t(315) = 1.074, p .284$)
Gewonden/doden	0.67	0.74	($t(254) = -.647, p .518$)
Leefsituatie	1.01	1.14	($t(83) = -.417, p .639$)
Materieel	1.17	1.40	($t(26) = -.387, p .702$)

Opvallend is dat de visuele berichtgeving op andere punten bias vertoont dan de tekstuele berichtgeving. Zo is juist in de verwijzing naar eerdere slachtoffers bias aanwezig. In 22% van de artikelen met Israëliëse slachtoffers wordt verwezen naar eerdere Israëliëse slachtoffers. Dit gebeurt bij geen van de beelden met Palestijnse slachtoffers ($\chi^2(1) = 7.501, p < .05; V = .391$). Hier wordt het belang van het onderschrift bij een foto duidelijk. Echter, bias is niet aanwezig bij de andere vormen van context. In tegenstelling tot de tekstuele berichtgeving laat visuele berichtgeving wel pro-Israëliëse bias zien in de mate van context. Zo worden er gemiddeld 0,39 vormen van Israëliëse context aangehaald in vergelijking met 0,13 vormen van Palestijnse context. Deze bias is ook aanwezig in de representatie van doden en gewonden. De overige vormen van slachtofferschap bevatten geen bias in de representatie van de slachtoffers (zie tabel 5.12).

Tabel 5.12 De mate van context in het victim frame

	Palestijnse slachtoffers	Israëlische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	0.13	0.39	($t(47) = -2.158, p < .05$)
Gewonden/doden	0.00	0.44	($t(29) = -3.304, p < .05$)
Leefsituatie	0.50	0.00	($t(7) = .882, p .407$)
Materieel	0.00	0.00	-

In de representatie van het defensive frame is de context die geboden wordt vooral ten gunste van de partij van de dader. Verwijzingen naar eerdere slachtoffers bij de partij van de dader laten geen significant verschil zien in de representatie van Palestijnse en Israëlische slachtoffers in tekst ($\chi^2(1) = .917, p = .338; V = .054$). Wel krijgen Palestijnse slachtoffers vooral negatief betekenis in de berichtgeving. Dit betekent dat er sprake is van pro-Israëlische berichtgeving. Zo wordt in 24.9% van de artikelen verwezen naar negatieve aspecten van Palestijnse slachtoffers. In het geval van Israëlische slachtoffers is dit 9.8% ($\chi^2(1) = 11.467, p < .05; V = .190$). Dit wijst op kenmerken van journalism of attachment. Zoals beschreven in de theorie blijkt uit onderzoek van Deprez en Raeymaeckers (2010) dat journalisten zelf bepalen welke betekenis zij geven aan partijen. Betrokkenheid bij Israëlische slachtoffers, verklaart waarom Palestijnse slachtoffers negatief betekenis krijgen. Context in de vorm van informatie over de achtergrondsituatie van de daders laat geen verschil zien ($\chi^2(1) = .003, p = .954; V = .003$). De mate waarin context wordt geboden laat net als bij het victim frame geen bias zien (zie tabel 5.13).

Tabel 5.13 Mate van context in het defensive frame

	Palestijnse slachtoffers	Israëlische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	0.59	0.43	($t(315) = 1.394, p .164$)
Gewonden/doden	0.47	0.39	($t(254) = .886, p .376$)
Leefsituatie	0.42	0.43	($t(83) = -.028, p .978$)
Materieel	0.70	0.80	($t(26) = -.213, p .833$)

In beeld is tegen de verwachting in geen sprake van pro-Israëlische bias. Zo laat de aanwezigheid van het defensive frame geen significante verschillen zien in de aanwezigheid van de verschillende onderdelen van context. Dit maakt duidelijk dat het vooral tekst is dat bijdraagt aan bias in de berichtgeving op het gebied van context. Dit valt te verklaren doordat het onderschrift van foto's vaak kort is. Context heeft over het algemeen meer ruimte nodig (Moeller, 2006). Zo zien we ook in de mate waarin context wordt geboden bij het defensive frame geen significante verschillen (zie tabel 5.14).

Tabel 5.14 De mate van context in het defensive frame

	Palestijnse slachtoffers	Israëlische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	0.19	0.11	($t(47) = .741$, $p = .462$)
Gewonden/doden	2.00	0.13	($t(29) = .552$, $p = .585$)
Leefsituatie	0.13	0.00	($t(7) = .333$, $p = .749$)
Materieel	0.25	0.00	($t(7) = .509$, $p = .626$)

Als we in de tekstuele analyse de aanwezigheid van het victim en defensive frame vergelijken zien we dat voor zowel Palestijnse als Israëlische slachtoffers het victim frame dominant aanwezig is. Zo wordt voor Palestijnse slachtoffers gemiddeld 0,43 meer context geboden volgens het victim frame dan volgens het defensive frame en voor Israëlische slachtoffers 0,42 vormen meer.

Onevenwichtigheid in het victim en defensive frame wijst op bias. Echter zien we net als bij de eerder bestudeerde elementen dat hiervan sprake is voor beide partijen. Er is dan ook geen significant verschil ($t(315) = .65$, $p = .948$). Echter is er wel bias in de visuele berichtgeving. De resultaten leren dat het verschil in de aanwezigheid van het victim en defensive frame zoals verwacht wijst op pro-Israëlische bias in de berichtgeving. Zo komt het defensive frame gemiddeld 0,06 keer vaker voor dan het victim frame in de representatie van Palestijnse slachtoffers. In de representatie van Israëlische slachtoffers komt het victim frame gemiddeld 0,23 keer vaker voor dan het defensive frame. Beide wijzen op pro-Israëlische berichtgeving, daarnaast zien we dat het verschil in de representatie van beide groepen significant is ($t(47) = -2.157$, $p < .05$). Echter zijn deze verschillen niet erg substantieel.

De samenhang in de tekstuele berichtgeving tussen de frames laat zien dat er sprake is van een positieve samenhang tussen het victim en defensive frame in de representatie van Israëlische slachtoffers ($r = .637$, $n = 132$, $p < .01$). Dit leert ons dat de berichtgeving in evenwicht is en er geen sprake is van pro-Israëlische bias. De berichtgeving over Israëlische slachtoffers is zelfs beter in evenwicht dan de berichtgeving over Palestijnse slachtoffers, omdat de samenhang sterker is ($r = .253$, $n = 183$, $p < .01$). In tabel 5.15 is zichtbaar dat er sprake is van positieve samenhang tussen het Israëlische victim frame en het Palestijnse defensive frame. Dit wijst op pro-Israëlische bias in de berichtgeving. Echter blijkt dit ook te gelden voor Palestijnse slachtoffers en blijkt er positieve samenhang tussen frames van dezelfde partij. Dit wijst juist op evenwicht in de berichtgeving. Zo is de sterkste samenhang aanwezig tussen het Israëlische victim en defensive frame.

Tabel 5.15 *Correlatie tussen het victim frame en het defensive frame*

	Victim Palestijn	Defensive Palestijn	Victim Israël	Defensive Israël	N
Victim Palestijn	-	.349**	.326**	.372**	503
Defensive Palestijn	.394**	-	.538**	.508**	503
Victim Israël	.326**	.538**	-	.690**	503
Defensive Israël	.372**	.508**	.690**	-	503

** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)

Opvallend is dat er in de visuele berichtgeving geen samenhang is tussen de aanwezigheid van de frames voor zowel Israëlische als Palestijnse slachtoffers. Als we de frames voor beide partijen vergelijken is er bijna geen samenhang zichtbaar (zie tabel 5.16). Zo blijkt dat er in zowel tekst als beeld geen sprake is van een structurele bias in de berichtgeving.

Tabel 5.16 *Correlatie tussen het victim en defensive frame*

	Victim Palestijn	Defensive Palestijn	Victim Israël	Defensive Israël	N
Victim Palestijn	-	.159	-.607	-.032	91
Defensive Palestijn	.159	-	-.082	-.040	91
Victim Israël	-.067	-.082	-	.218*	91
Defensive Israël	-.032	-.040	.218*	-	91

* Correlatie is significant op een niveau van .05 (2-tailed)

** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)

Concluderend laat de representatie van het victim frame geen overtuigende resultaten zien van bias in pro-Israëlische richting. Er is zelfs sprake van pro-Palestijnse bias als het gaat om de achtergrondsituatie van de slachtoffers in de tekstuele berichtgeving. In beide frames hebben we gezien dat er sprake is van bias in de negatieve betekenis die wordt gegeven aan Palestijnen. In de visuele berichtgeving is er op verschillende punten sprake van pro-Israëlische bias. Echter is deze bias niet op alle punten even substantieel. Toch is deze bias van belang, omdat zoals is gebleken uit de theorie beelden zorgen voor een emotionele reactie bij het publiek. Juist dit medelijden is van belang bij de representatie van menselijk leed. De resultaten leren dat er vaker sprake is van pro-Israëlische bias dan van pro-Palestijnse bias. De resultaten voldoen in beperkte mate aan de verwachting. Dit betekent dat de berichtgeving in Nederlandse media ook op het gebied van context vaak beter gebalanceerd is dan de buitenlandse berichtgeving, omdat niet op alle vlakken bias aanwezig is.

5.3.4 Vergelijking tussen het victim en defensive frame

De analyses voor de verschillende elementen die bias kunnen bevatten hebben aangetoond dat er slechts beperkt sprake is van pro-Israëlische bias in de berichtgeving. Net als op de verschillende

onderdelen zijn er slechts zeer beperkte verschillen in de berichtgeving aanwezig die pro-Israëliësch zijn als we het gehele victim en defensive frame analyseren.

Zo is er in de mate van aanwezigheid van het victim frame in zowel tekst als beeld geen bias aanwezig. Alleen in de mate van aanwezigheid van het defensive frame in de tekstuele berichtgeving is pro-Israëliësch bias gevonden. Zo komen er gemiddeld 2,66 onderdelen uit het frame voor in de berichtgeving over Palestijnse slachtoffers. Bij Israëliësch slachtoffers komen gemiddeld 2,11 onderdelen uit het defensive frame voor ($t(315) = 2.531, p < .05$). De resultaten binnen het *NRC Handelsblad* ondersteunen deze bevinding. Zo is het defensive frame is voor Palestijnse slachtoffers (3,18) sterker aanwezig dan voor Israëliësch slachtoffers (2,32) ($t(128) = 2.036, p < .05$). De resultaten binnen kranten laten ook een opvallend resultaat zien. De berichtgeving in *de Volkskrant* laat namelijk tegen de verwachting in pro-Palestijnse berichtgeving zien. Zo komen er in de berichtgeving van *de Volkskrant* per artikel gemiddeld 2,16 vormen van het victim frame voor in de representatie van Palestijnse slachtoffers tegenover 1,49 vormen in de representatie van Israëliësch slachtoffers ($t(117) = 1.999, p < .05$). Dit betekent dat Palestijnse slachtoffers met meer medelijden betekenis krijgen dan Israëliësch slachtoffers. De berichtgeving binnen kranten laat voor de rest geen significante verschillen zien tussen de representatie van Israëliësch en Palestijnse slachtoffers (zie figuur 1 t/m 6, bijlage F). Op de verschillende onderdelen zijn de verschillen binnen kranten niet geanalyseerd, omdat een kleine N waarde de resultaten te veel zou vertekenen.

Waar in de tekstuele berichtgeving nog sprake is van lichte pro-Israëliësch bias in het defensive frame is deze afwezig in de visuele berichtgeving (zie tabel 5.17). Ook de verschillen binnen kranten laten geen significante verschillen zien (zie tabel 7 en 8, bijlage F).

Tabel 5.17 De mate van representatie volgens het defensive frame

	Palestijnse slachtoffers	Israëliësch slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	1.74	2.00	($t(47) = -.969, p .337$)
Gewonden/doden	1.60	2.00	($t(29) = -.1234, p .227$)
Leefsituatie	1.63	2.00	($t(83) = -.333, p .749$)
Materieel	2.13	2.00	($t(7) = .141, p .892$)

In tekst komt het victim frame gemiddeld vaker voor in de berichtgeving met Israëliësch slachtoffers dan het defensive frame. Zo komen er gemiddeld 0,008 elementen meer voor uit het victim frame dan uit het defensive frame. In de representatie van Palestijnse slachtoffers is dit omgekeerd. Het defensive frame komt dan gemiddeld 0,09 keer meer voor dan het victim frame. Dit wijst op pro-Israëliësch bias in de berichtgeving. Echter blijkt dit verschil in de representatie van Palestijnse en Israëliësch slachtoffers niet significant ($t(315) = -.312, p .755$). In de visuele berichtgeving geldt voor

beide partijen dat het defensive frame dominant aanwezig is. Zoals we al eerder hebben gezien is er dan geen sprake van bias ($t(47) = .472, p .639$).

Tussen de mate van aanwezigheid van het victim en defensive frame is geen sprake van samenhang. Dit is opvallend, omdat de verschillende onderdelen binnen de frames wel samenhangen. De afwezigheid van samenhang wijst op de afwezigheid van bias in de berichtgeving. Binnen de frames is er wel samenhang. Er is namelijk positieve samenhang tussen de verschillende elementen. Dit geldt zowel voor de representatie van Palestijnse als van Israëlische slachtoffers (zie figuur 9 t/m 12, bijlage F). Echter wijst samenhang binnen een frame niet direct op bias in de berichtgeving, maar we kunnen wel vaststellen dat de verschillende elementen binnen het frame elkaar beïnvloeden. De samenhang tussen de frames in de visuele berichtgeving leert ons daarentegen dat er sprake is van een sterke mate van samenhang tussen de aanwezigheid van het victim en defensive frame voor beide partijen (Israëlische slachtoffers ($r = -.700, n = 18, p < .01$), Palestijnse slachtoffers ($r = -.665, n = 31, p < .01$)). Omdat de samenhang geldt voor beide partijen is er geen sprake van bias. Tussen de elementen uit de beide frames is geen samenhang (zie figuur 13 t/m 16, bijlage F). Op basis hiervan kan worden vastgesteld dat er geen sprake is van een structurele manier van berichtgeven die invloed heeft op de verschillende elementen in de berichtgeving. Dit zagen we wel in de tekstuele berichtgeving.

Aan de hand van het voorkomen van het victim en defensive frame kan worden geconcludeerd dat er sprake is van lichte pro-Israëlische bias in de berichtgeving. Deze komt voor in het defensive frame. Echter moeten we niet vergeten dat er gemiddeld meer vormen van slachtofferschap voorkomen per artikel voor Palestijnse slachtoffers dan voor Israëlische slachtoffers. Dit kan zorgen voor een vertekend beeld. Toch kunnen we deze bevindingen niet negeren, omdat uit de theorie is gebleken dat associaties tussen een partij en het frame van belang zijn bij de betekenis die aan een partij wordt verleend. Daarnaast kunnen we op basis van de resultaten niet concluderen dat de bias is ontstaan door betrokkenheid van de journalist. Overige factoren die de berichtgeving beïnvloeden spelen naar alle waarschijnlijkheid ook een rol, zo blijkt uit de analyse van de verschillende onderdelen.

5.4 Een overzicht van bias in de berichtgeving

Bovenstaande resultaten hebben laten zien dat er op verschillende punten sprake is van pro-Israëlische bias in de berichtgeving. Echter is de belangrijkste conclusie die we uit de resultaten kunnen trekken dat er veel minder sprake is van bias dan op voorhand werd verwacht. Tabel 5.18 biedt een overzicht van alle punten waarop bias aanwezig is in de berichtgeving. Deze tabel maakt duidelijk dat op de meeste punten geen sprake is van bias en dat de berichtgeving dus in evenwicht

is. Dit betekent dat het werk van de Nederlandse journalisten beter in balans is dan dat van Amerikaanse collega's.

Tabel 5.18 Aanwezigheid van bias in de berichtgeving op verschillende punten

	Pro-Israëliëische bias		Pro-Palestijnse bias	
	Tekst	Beeld	Tekst	Beeld
Mate van aandacht	Ja	Ja	Nee	Nee
Victim frame	Nee	Nee	Nee	Nee
Personalisering en dramatisering	Nee	Nee	Nee	Nee
Brongebruik	Nee	-	Nee	-
Geboden context	Ja	Ja	Ja	Nee
Defensive frame	Ja	Nee	Nee	Nee
Personalisering en dramatisering	Nee	Nee	Nee	Nee
Brongebruik	Ja	-	Nee	-
Geboden context	Ja	Nee	Nee	Nee

Ook is in bovenstaande tabel zichtbaar dat bias zich vooral voordoet in de tekstuele berichtgeving. De visuele berichtgeving is beter in balans dan vooraf werd aangenomen. Uit de theorie is gebleken dat de tekstuele en visuele berichtgeving niet los van elkaar gezien kunnen worden. Beide zijn bepalend voor het beeld dat wordt geschetst in de media. Zo zullen vooral de mate van aandacht en de geboden context in de aanwezigheid van het victim frame invloed hebben op het beeld van het Nederlandse publiek, omdat zowel tekst als beeld bias bevatten in de representatie van de slachtoffers.

6. Conclusie en discussie

Door middel van inhoudsanalyses is bias in de representatie van leed in de berichtgeving over de Tweede Intifada onderzocht. Door het wereldwijde discours van compassie voor menselijk leed krijgen journalisten steeds meer te maken met de menselijke aspecten van oorlog. Uit de theorie is gebleken dat journalisten betrokken raken bij het conflict door de dingen die zij zien en meemaken. Volgens de theorie van journalism of attachment verliezen journalisten hierdoor de rol van neutrale toeschouwer en worden deelnemer aan het debat. Dit heeft invloed op de berichtgeving. Verwacht werd dat dit zich uit in berichtgeving met een pro-Israëlische bias, omdat uit eerder onderzoek naar de berichtgeving in Amerikaanse en Israëlische media is gebleken dat er sprake is van een pro-Israëlische bias. Tevens is aangenomen dat westerse journalisten zich beter kunnen identificeren met Israël dan met de Palestijnen. De berichtgeving in Nederlandse dagbladen is onderzocht aan de hand van de volgende onderzoeksvraag:

In welke mate is er sprake van bias in de tekstuele en visuele representatie van Israëlische en Palestijnse slachtoffers in de berichtgeving over de Tweede Intifada in Nederlandse dagbladen?

In het kader van dit onderzoek is bias in de representatie van leed onderzocht aan de hand van een aantal punten in de berichtgeving: de mate van aandacht voor slachtoffers, personalisatie en dramatisering, brongebruik en de context waarin slachtoffers worden geplaatst. De aanwezigheid van medelijden op deze punten bepaalt de betekenis die wordt gegeven aan slachtoffers. Wanneer er intentioneel medelijden wordt toegekend aan één van de partijen is er sprake van bias in de berichtgeving. Zowel de tekstuele als visuele berichtgeving is onderzocht, omdat bias in beide vormen van berichtgeving kan voorkomen.

6.1 Conclusies uit het onderzoek

Uit het onderzoek is gebleken dat pro-Israëlische bias zich in mindere mate voordoet in de representatie van leed dan vooraf werd aangenomen. Pro-Israëlische bias is het meest duidelijk aanwezig in de mate van aandacht die wordt gegeven aan de slachtoffers. Op basis van cijfers van B'Tselem is vastgesteld dat er vooral Palestijnse slachtoffers zijn gevallen tijdens de Tweede Intifada. Aan de hand van deze cijfers is aangetoond dat Israëlische slachtoffers in verhouding in meer artikelen aandacht krijgen dan Palestijnse slachtoffers. Deze bovenmatige aandacht blijkt uit zowel de tekstuele als de visuele analyse. Vooral in het *NRC Handelsblad* zijn deze resultaten zichtbaar. De tekstuele berichtgeving in *de Volkskrant* bevat de minste bias. Dit is opvallend, omdat *de Volkskrant*

in eerder onderzoek naar de berichtgeving over de oorlog in Bosnië juist de meeste bias bevatte. Het algemene beeld in de Nederlandse dagbladen toont op dit punt gelijkens met de eerder onderzochte Amerikaanse media. Ook hier is bovenmatige aandacht voor Israëlische slachtoffers.

In de betekenis die aan slachtoffers wordt gegeven is slechts beperkt pro-Israëlische bias gevonden in de berichtgeving. Zo leren de resultaten dat er op het gebied van personalisering en dramatisering geen sprake is van pro-Israëlische bias in tekst of beeld. Het brongebruik is alleen onderzocht in de tekstuele berichtgeving. Zoals verwacht is er op dit onderdeel sprake van pro-Israëlische bias, echter is deze bias veel minder sterk aanwezig dan vooraf werd aangenomen. Zo is er alleen pro-Israëlische berichtgeving als er Palestijnse slachtoffers zijn gevallen. Er worden dan meer officiële Israëlische bronnen aangehaald dan andersom. Tevens kunnen we niet vaststellen dat deze bias wordt veroorzaakt door de betrokkenheid van de journalist. Meer praktische factoren en het Israëlische persbeleid zijn waarschijnlijk de oorzaak. Ook in de geboden context is er zoals verwacht pro-Israëlische bias aanwezig in de berichtgeving. Het zijn vooral de Palestijnen waarbij negatieve context wordt geboden in de tekstuele berichtgeving. Dit geldt niet alleen als Palestijnen de dader zijn, maar ook Palestijnse slachtoffers krijgen vaker negatief betekenis dan Israëlische slachtoffers. De oorzaak van deze bias ligt bij de betrokkenheid van de journalist. In de visuele berichtgeving is ook pro-Israëlische bias geconstateerd. Bij Israëlische slachtoffers wordt gemiddeld meer context wordt geboden dan bij Palestijnse slachtoffers. Het verschil in de representatie van de slachtoffers zit hier in verwijzingen naar eerdere slachtoffers. Bij Israëlische slachtoffers wordt vaker verwezen naar eerdere slachtoffers dan bij Palestijnse slachtoffers. Dit is opvallend, omdat cijfers van B'Tselem laten zien dat er tijdens de Tweede Intifada meer Palestijnse dan Israëlische slachtoffers zijn gevallen. Daarnaast is aangetoond dat de context bij Palestijnse slachtoffers vooral ten gunste komt van Israël, terwijl bij Israëlische slachtoffers de berichtgeving vooral ten gunste komt voor de slachtoffers zelf. De oorzaak van deze bias ligt in het idee van journalism of attachment, omdat journalisten zelf bepalen welke context zij bieden. Echter is er niet alleen sprake van pro-Israëlische bias in de geboden context, maar er is ook pro-Palestijnse bias gevonden in de tekstuele berichtgeving. Zo komt in de representatie van Palestijnse slachtoffers de achtergrondsituatie vaker voor dan bij Israëlische slachtoffers. Deze bias is echter deels te verklaren door de realiteit. Palestijnen leven vaker onder slechte omstandigheden dan Israëliërs.

Tot slot is er pro-Israëlische bias aanwezig als de hierboven omschreven drie onderdelen in zijn totaliteit worden bekeken. Zo komt het defensive frame bij Palestijnse slachtoffers gemiddeld vaker voor dan bij Israëlische slachtoffers in de tekstuele berichtgeving. Het *NRC Handelsblad* laat de sterkste pro-Israëlische bias in de berichtgeving zien. Opvallend en tegen de verwachting in, worden

in *de Volkskrant* Palestijnse slachtoffers vaker geassocieerd met het victim frame dan Israëlische slachtoffers. Dit wijst op pro-Palestijnse bias in de berichtgeving.

Over het algemeen kunnen we concluderen dat in de berichtgeving minder sprake is van pro-Israëlische bias in de representatie van leed in de berichtgeving over de Tweede Intifada dan op basis van de theorie werd verwacht. Ook kunnen we niet altijd concluderen dat de bias ontstaat door een gevoel van betrokkenheid van de journalist. Tevens leert dit onderzoek dat de berichtgeving in Nederlandse kranten beter in balans is dan de vaker onderzochte Amerikaanse media. De meest opvallende conclusie is dat er op sommige plaatsen ook pro-Palestijnse bias is geconstateerd, echter is deze voor een deel te verklaren door de daadwerkelijke situatie van de Palestijnen.

6.2 De gevolgen van bias in de berichtgeving

Het onderzoek heeft aangetoond dat het Nederlandse publiek in beperkte mate op pro-Israëlische wijze wordt voorgelicht over slachtoffers die zijn gevallen tijdens de Tweede Intifada. Zoals blijkt uit de theorie heeft dit gevolgen voor de publieke opinie, omdat het publiek de kennis over conflicten voor een groot deel baseert op de media. We hebben gezien dat Israëlische slachtoffers in verhouding meer aandacht krijgen dan Palestijnse slachtoffers. Dit heeft als mogelijk gevolg dat het publiek het idee heeft dat aan Israëlische zijde de meeste slachtoffers zijn gevallen. Uit de theorie is gebleken dat het publiek hierdoor meer medelijden zal hebben met Israëlische slachtoffers.

Daarnaast krijgt het publiek bij Palestijnse slachtoffers vooral de Israëlische versie van gebeurtenissen te horen, omdat vooral officiële Israëlische bronnen domineren in de berichtgeving. Dit heeft als gevolg dat het publiek zich meer betrokken zal voelen bij de Israëlische kant van het conflict. De geboden context versterkt dit, omdat zowel Palestijnse slachtoffers als daders vaker negatief betekenis krijgen dan Israëliërs. Uit de theorie blijkt dat deze aspecten een rol spelen in de hoeveelheid medelijden die het publiek toekent aan de slachtoffers.

Van de westerse media wordt verwacht dat zij het publiek gebalanceerd en op volledige wijze voorlichten. Echter heeft dit onderzoek laten zien dat dit niet altijd gebeurt. Bij het verslag doen van gebeurtenissen moeten journalisten oppassen dat ze hun betrokkenheid niet laten weerklinken in de berichtgeving. Om aan dit ideaal beeld te voldoen moeten journalisten meer aandacht schenken aan Palestijnse slachtoffers. Deze krijgen nu in verhouding minder aandacht dan Israëlische slachtoffers. Daarnaast is het van belang dat journalisten de negatieve typering die worden gebruikt om zowel Palestijnse daders als slachtoffers te beschrijven beter te nuanceren. Het is van belang dat journalisten zich meer bewust zijn van de westerse visie die zij meenemen in het beoordelen van het conflict. Ondanks dat bias in het brongebruik meerdere factoren als oorzaak kan hebben, is het van belang dat ook het brongebruik beter wordt gebalanceerd. Zodat ook de

Palestijnse visie aanwezig is in de berichtgeving. Dit kan door meer tijd door te brengen in de Palestijnse gebieden. Uit de theorie blijkt dat journalisten vooral in Israëlisch gebied verblijven.

6.3 Discussie

In dit onderzoek is de representatie van Palestijnse en Israëlische slachtoffers vergeleken. Bij het analyseren van de representatie van leed dient rekening gehouden te worden met de realiteit, omdat niet ieder slachtoffer hetzelfde is. Dit maakt het logisch dat niet ieder slachtoffer op dezelfde manier betekenis krijgt. Om dit zoveel mogelijk te ondervangen is er in dit onderzoek onderscheid gemaakt tussen verschillende vormen van slachtofferschap.

Uit de analyse is gebleken dat er in de mate van aandacht sprake is van pro-Israëlische bias. Dit is getoetst door het aantal berichten waarin slachtoffers voorkomen te vergelijken met het aantal daadwerkelijke slachtoffers volgens de cijfers van B'Tselem. Deze methode is gebaseerd op de theoretische gedachte dat associaties bepalend zijn voor het beeld van het publiek. Echter is het mogelijk dat in de berichtgeving wel wordt gewezen op de daadwerkelijke aantallen slachtoffers, waardoor de verhouding in de berichtgeving beter overeenkomt met de cijfers van B'Tselem. In vervolgonderzoek kan het aantal doden in de berichtgeving geteld worden. Een combinatie van beide analyses levert dan een compleet beeld van de aandacht voor slachtoffers in de berichtgeving.

Dit is één van de eerste onderzoeken naar bias in de berichtgeving over conflictsituaties waar zowel tekst als beeld is geanalyseerd. Dit onderzoek heeft aangetoond dat bias ook in beeld aanwezig is. Het is van belang dat in de toekomst meer onderzoek naar bias in de berichtgeving over conflictsituaties ook beeld omvat. Zeker wanneer de berichtgeving betrekking heeft op slachtoffers, omdat juist beelden van slachtoffers medelijden oproept bij het publiek. Daarnaast is dit het eerste onderzoek naar bias in de representatie van leed in de berichtgeving in Nederlandse dagbladen. Echter is dit onderzoek alleen gericht op de representatie van leed in het conflict tussen Israël en de Palestijnen in een specifieke onderzoeksperiode. Vooraf was al bekend dat in de berichtgeving over dit conflict vaak sprake is van bias. We kunnen niet concluderen dat er in andere conflicten ook sprake is van bias in de representatie van leed. Er wordt aangeraden om ditzelfde onderzoek nog eens uit te voeren voor de berichtgeving over een ander conflict. Een combinatie van de resultaten zal leren of journalisten in conflictsituaties structureel geneigd zijn partij te kiezen. De bevindingen in het onderzoek zijn namelijk van belang, omdat uit de theorie blijkt dat de representatie van leed bijdraagt aan het gevoel van medelijden dat het publiek heeft voor de partijen in het conflict. Dit is zeker van belang in het huidige tijdperk, waarin het discours van compassie voor menselijk leed een steeds belangrijkere rol inneemt en waarin de media steeds meer de focus leggen op de menselijke aspecten van conflicten.

Referenties

- Ackerman, S. (2001). Al-Aqsa Intifada and the U.S. Media. *Journal of Palestine Studies*, 30(2), 61-74.
Verkregen van <http://www.jstor.org/stable/10.1525/jps.2001.30.2.61>
- Allen, S. & Zelizer B. (2004). Rules of Engagement. Journalism and War. In: S. Allen & B. Zelizer (Red.), *Reporting War, Journalism in Wartime* (pp. 3-22). Londen / New York: Routledge
- Atteveldt, W. van, Kleinnijenhuis, J. van, & Ruigrok, N. (2008). Semantic Network Analysis using NET, iNET and AmCAT.
- Bakker, P., & Scholten, O. (2009). *Communicatiekaart van Nederland. Overzicht van media en communicatie*, Amsterdam: Kluwer
- Bell, M. (1997). TV news: how far should we go? *British Journalism Review*, 8(1), 7-16. DOI: 10.1177/095647489700800102
- Bouman, S. (2003, dec. 30). Rabbijnen zijn Barak nog niet kwijt. *NRC Handelsblad*, Verkregen van Lexis Nexis
- Brym, R.J., & Maoz-Shai, Y. (2009). Israeli State Violence during the Second Intifada: Combining New Institutional and Rational Choice Approaches. *Studies in Conflict & Terrorism*, 32, 611-626. DOI: 10.1080/10576100902961797
- B'Tselem (2010). Geraadpleegd 28 juni 2011, op website van B'Tselem, About B'Tselem.
http://www.btselem.org/about_btselem
- B'Tselem (g.d.). Geraadpleegd 25 maart 2011, op de website van B'Tselem, Fatalities since the outbreak of the second intifada and until operation "Cast Lead",
http://www.btselem.org/english/statistics/casualties.asp?sD=29&sM=09&sY=2000&eD=26&eM=12&eY=2008&filterby=event&oferet_stat=before
- Campbell, D. (2004). Horrific Blindness: Images of Death in Contemporary Media. *Journal for Cultural Research*, 8(1), 55-74. DOI: 10.1080/1479758042000196971

Cappella, J.N., & Jamieson, K.H., (1997). *Spiral of cynism: the press and the public good*. Oxford: Oxford University Press.

Cebuco (g.d.). Geraadpleegd 2 maart 2011, op de website van Cebuco, Oplage- en bereikcijfers, http://www.ceuco.nl/dagbladen/oplage_en_bereikcijfers

Chouliaraki, L. (2006). *The spectatorship of suffering*. Londen: Sage publications

Chouliaraki, L. (2008). The mediation of Suffering and the Vision of a Cosmopolitan Public. *Television & New Media*, 9(5), 371-391. DOI: 10.1177/1527476408315496

Chouliaraki, L. (2009). Witnessing War: Economics of Regulation in Reporting War and Conflict. *The Communication Review*, 12, 215-226. DOI: 10.1080/10714420903124077

Cohen, J. (2010). Conflict reporting: Emotional attachment, a sense of morality and reporting objectively. *Pacific Journalism Review*, 16(1), 113-124. Verkregen van <http://www.pjreview.info/>

De Telegraaf (2000, dec. 23). Zelfmoordaanslag op Jordaanoever. *De Telegraaf* Verkregen van Lexis Nexis

Deprez, A., & Raeymaeckers, K. (2010). Bias in the news? The representation of Palestinians and Israelis in the Coverage of the First and Second Intifada. *The International Communication Gazette*, 72(1), 91-109. DOI: 10.1177/1748048509350341

Derksen, D., & Effting, M. (2002, jun. 29). Conny Mus: 'Ik wil overal bij zijn'. *de Volkskrant*, Verkregen van Lexis Nexis

Entman, R. M. (1993). Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58. Verkregen van <http://www.wiley.com/>

Fierke, K.M. (2008). Memory and Violence in Israel/Palestine. *Human right & Human Welfare*, 33-40

Gamson, W.A., Croteau, D., Hoynes, W., & Sasson, T., (1992). Media Images and the Social Construction of Reality. *Annual Reviews of Sociology*, 18,373-393. Verkregen van <http://www.jstor.org/stable/2083459/>

Gutmann, S. (2005). *The Other War, Israelis, Palestinians and the Struggle for Media Supremacy*. San Fransico: Encounter Books

Höijer, B. (2004). The discourse of global compassion: the audience and media reporting of human suffering. *Media Culture & Society*, 26(4), 513-531. DOI: 10.1177/0163443704044215

Ibrahim, D. (2003). Individual Perceptions of International Correspondents in the Middle East: An Obstacle to Fair News? *International Communication Gazette*, 65(1), 87-101. DOI: 10.1177/0016549203065001141

Israel-Palestina.info (2010). Geraadpleegd 2 maart 2011, op website van Israel_palestine.info, Het vredes proces, <http://www.israel-palestina.info/vredesproces.html>

Isseroff, A. (2008). Geraadpleegd 3 maart 2011, Second Intifada, http://www.mideastweb.org/Middle-East-Encyclopedia/second_intifada.htm

Isseroff, A. (2009). Geraadpleegd 23 februari 2011, Israel and Palestine – A brief history part 1, <http://www.mideastweb.org/briefhistory.htm>

Jaeger, D.A., & Paserman, M.D., (2006). Israel, the Palestinian Factions, and the Cycle of Violence. *The American Economic Review*. 96(2), 45-49. Verkregen van <http://www.jstor.org/stable/30034612>

Kampf, Z. (2006). Blood on their hand: The story of a photograph in the Israeli national discourse. *Semiotica* 1(4), 263-285. Verkregen van <http://www.degruyter.de/>

Leeuwen, T. van (2001). 'Semiotics and Iconography'. In: T. van Leeuwen & C. Jewitt (Red.). *Handbook of Visual Analysis* (pp. 92-118). London: Sage.

Liebes, T. & Kampf, Z. (2009). Black and White and Shades of Gray. Palestinians in the Israeli Media During the 2nd Intifada. *The International Journal of Press/Politics*, 14(4), 434-453. DOI: 10.1177/1940161209336226

Moeller, S. D. (1999). *Compassion Fatigue. How the Media Sell Disease, Famine, War and Death*. Londen: Routledge

Moeller, S.D. (2006). Regarding the Pain of Others: Media, Bias and the Coverage of International Disasters. *Journal of International Affairs* 59(6), 173-196. Verkregen van <http://jia.sipa.columbia.edu/>

NOS.nl (2004). Geraadpleegd 3 maart 2011, op de website van de NOS, De Tweede Intifada http://nos.nl/archief/2005/nieuws/achtergronden/israel_en_palestijnen/geschiedenis_van_het_conflict_tweede_intifadah.html

Philo, G. (2003). The Israeli-Palestinian conflict: TV news and public understanding. In: D. Thussu en D. Freedman. *War and the Media: Reporting Conflict 24/7* (pp. 133-148). Londen: Sage

Philo, G. en M. Berry (2004). *Bad news from Israël*. Londen: Pluto Press

Ruigrok, N. (2008). Journalism of attachment and objectivity: Dutch journalists and the Bosnian War. *Media, War & Conflict*, 1(3), 293-313. DOI: 10.1177/1750635208097048

Ruigrok, N. (2010). From journalism of activism towards journalism of accountability. *The International communication Gazette*, 72(1), 85-90. DOI: 10.1177/1748048509350340

Ruigrok, N., & Atteveldt, W. van (2007). Global Angling with a Local Angle: How U.S., British, and Dutch Newspapers Frame Global and Local Terrorist Attacks. *The Harvard International Journal of Press/Politics*, 12(1), 68-90. DOI: 10.1177/1081180X06297436

Ruigrok, N., Atteveldt, W. van, & Takens, J. (forthcoming). Shifting Frames in a Deadlocked Conflict, *Accepted for publication*.

Scheufele, D. A. (1999). Framing as a Theory of Media Effects. *Journal of communication*, 49(1), 103-122. Verkregen van <http://www.wiley.com/>

Semetko, H.A., & Valkenburg, P.M. (2000). Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News. *Journal of communication*, 50(2), 93-109. Verkregen van <http://www.wiley.com>

Shoemaker, P.J., & Reese, S.D. (1996). *Mediating the Message. Theories of Influences on Mass Media Content*. New York: Longman Publishers.

Sontag, S. (2003). *Kijken naar de pijn van anderen*. Amsterdam: Bezige Bij

Taylor, J. (1998). *Body Horror: Photojournalism, Catastrophe and War*. Manchester: Manchester University press

Tuchman, G. (1978). *Making News, A Study in the Construction of Reality*. Londen / New York: The Free Press

Valkenburg, P.M., Semetko, H.A., & Vreese, C.H. de (1999). The Effect of News Frames on Readers' Thoughts and Recall. *Communication Research*, 26(5), 550-569. DOI: 10.1177/009365099026005002

Vocht, A. de (2009) *Basishandboek SPSS 17 spss statistics* Utrecht: Bijleveld press

Vreese, C. de (2005). Towards an Integrated Process Model of News Framing. In. C. de Vreese. *Framing Europe. Television News and European Integration* (pp. 21-52). Amsterdam: Het Spinhuis

Wester, F. (2006). *Inhoudsanalyse: theorie en praktijk*. Alphen aan de Rijn: Kluwer

Wolfsfeld, G., Frosh, P., & Awabdy, M. T. (2008). Covering Death in Conflicts: Coverage of the Second Intifada on Israeli and Palestinians Television. *Journal of Peace Research*, 45(3), 401-417. DOI: 10.1177/0022343308088818

Zelizer, B., Park, D., & Gudelunas, D. (2002). How bias shapes the news: Challenging The New York Times' status as a newspaper of record on the Middle East *Journalism*, 3(3), 283-307. DOI: 10.1177/146488490200300305

Bijlage A – Slachtoffers tijdens de Tweede Intifada

Jaar	Palestijnse slachtoffers		Door Israëlische veiligheidstroepen		Door Israëlische burgers		Doorzette gebieden		Israëlische burgers		Onder Israëlische veiligheidstroepen	
	Bezette gebieden	Israël	Bezette gebieden	Israël	Bezette gebieden	Israël	Bezette gebieden	Israël	Bezette gebieden	Israël	Bezette gebieden	Israël
2000	275	1	6	0	18	4	19	0	88	22	17	0
2001	453	9	7	0	65	88	22	17	185	101	46	17
2002	989	30	13	0	87	104	39	17	53	137	3	1
2003	573	9	6	0	25	25	8	1	227	326	84	
2004	823	7	2	0	15	53	137	3				
2005	183	0	7	0	17	25	8					
TOTAAL	3296	56	41	0	227	459	326	84				

Totaal aantal Palestijnse slachtoffers: 3.352 (Daarnaast zijn er nog 168 Palestijnen gedood door Palestijns geweld).

Totaal aantal Israëlische slachtoffers: 1.096

Bron: B'tselem, g.d.

Bijlage B – Operationalisatie vormen van slachtofferschap

Automatische inhoudsanalyse

Vorm van slachtofferschap	Operationalisatie
Doden en gewonden	gewond*/verwond*/zwaargewond*/doden/gedood*/dood*/overleden/omgekomen/omkwamen/vermoord*/neergeschoten/begrafenis*/begraven/moord/gesneuveld*/sneuveld*/stier*/gestorven/vermink*/"kwamen om"~4/"eis* levens"~2/"levens geëist"/"om het leven gekomen"~2
Leefsituatie	verneder*/werkelo*/werklo*/angst*/triest*/spaargeld/ellend*/honger*/onderduik*/schuilkelder*/uitkleden/uitgaansverbod*/zandzak*/armoed*/avondklok/weggejaagd*/verjaagd/"onveilig
Materieel	verniet*/verwoest*/verniel*/bulldozer*/gestolen/beschadig*/kapot*/verbrand

Handmatige inhoudsanalyse

Leed	Gewonden en doden
	<p>Onder de categorie gewonden valt het leed dat is aangedaan door geweld. Hierbij kan worden gedacht aan slachtoffers van een bomaanslag of slachtoffers door militair geweld. Ook slachtoffers door burgergeweld vallen binnen deze categorie. Hierbij valt te denken aan slachtoffers door het gooien van stenen. Echter moet er direct sprake zijn van gewonden of andere slachtoffers. Zo valt de volgende zin niet binnen deze categorie: "Ze willen in een schijnwereld van rust leven, en niet telkens worden overvallen door nieuws over een bomaanslag in een bus, een aanslag op kolonisten of het sneuvelen van soldaten" (Bouman, 2003). Hier wordt niet direct verwezen naar doden of gewonden, maar op de angst waarin men leeft. Doden en gewonden in de berichtgeving zijn vaak te herkennen aan cijfers.</p> <p>In beeld moet er sprake zijn van zichtbaar letsel als bloed, verwondingen of verband. Ook wanneer mensen naar een ambulance of ander hulppersoneel worden gebracht is er sprake van deze categorie. Doden kunnen op meerdere manieren voorkomen in beelden. Allereerst kunnen de doden direct zichtbaar zijn, doordat er beelden zijn direct na de aanslag. Ook kan het hier gaan om beelden waarbij doden zijn afgedekt. Het is algemeen bekend dat onder wit gekleurde doeken doden liggen. Ook kunnen er beelden zijn van doden langer na de gebeurtenis. Het kan hier bijvoorbeeld gaan om beelden van doden in een mortuarium of beelden van een begrafenis. Bij beelden vallen ook rouwende nabestaanden binnen deze categorie, echter moet uit de ondertitel blijken dat de beelden betrekking hebben op nabestaanden van de slachtoffers.</p> <p>Leefsituatie</p> <p>Deze categorie heeft betrekking op een slechte leefsituatie voor één van de partijen. Enkele voorbeelden zijn: de slechte omstandigheden in de vluchtelingen kampen, de onderdrukking van de Palestijnen in de bezette gebieden of de angst van de Israëliërs om te leven met de kans op</p>

aanslagen. Ook het afsluiten van Palestijnen door blokkades valt binnen deze categorie. Het is belangrijk dat de berichtgeving expliciet op de leefsituatie ingaat. Als er wordt vermeld: “drie doden uit Palestijns vluchtelingenkamp” wordt er niet expliciet ingegaan op de leefsituatie. Deze categorie moet dan ook niet gecodeerd worden. Bij beelden moet expliciet uit de beelden of de ondertitel blijken dat de afgebeelde personen tot deze categorie behoren.

Materiële schade

Hierbij gaat het om slachtoffers door materieel geweld. Te denken valt aan verwoesting van huizen of het kappen van olijfbomen. Opnieuw is het van belang dat expliciet wordt genoemd of getoond dat er schade is aangericht.

Bijlage C – Vragen-methode analyse tekst

Frame	Vragen
Victim	<p data-bbox="352 371 722 405">Personalisering en dramatisering</p> <p data-bbox="352 427 1046 461">Wordt er persoonlijke informatie over de slachtoffers gegeven?</p> <p data-bbox="413 472 1382 636"><i>Hierbij valt te denken aan: namen, leeftijd, beroep, woonplaats etc. Ook verdere specificatie van slachtoffers valt onder deze vraag. Zoals het noemen van het aantal kinderen, vrouwen of ouderen onder de slachtoffers. Uitsplitsing van slachtoffers tussen militairen en burgers valt niet onder de vraag.</i></p> <p data-bbox="352 651 804 685">Wordt de berichtgeving gedramatiseerd?</p> <p data-bbox="413 696 1385 1077"><i>Er is sprake van dramatisering als er uitgebreid wordt ingegaan op de slachtoffers en de directe gevolgen van de aanslag. Een voorbeeld: ‘Ooggetuigen zeiden dat zijn ledematen verspreid lagen over het hele etablissement’ (De Telegraaf, 2000). Het gaat hier om informatie die niet direct nodig is om de gebeurtenis te begrijpen, maar die wel toegevoegde waarde biedt bij het geven van betekenis aan de gebeurtenis. Dramatisering komt vaak tot stand door het gebruik van emotioneel beladen woorden. Dit zijn vaak bijvoeglijke naamwoorden die extra waarde toevoegen aan de slachtoffers of aan de gebeurtenis. Hierbij valt te denken aan woorden als ‘ernstig’ gewond, ‘dramatische’ gebeurtenis of ‘verdrietige’ nabestaanden. Deze woorden hebben duidelijk meer emotionele lading als de woorden: aanslag, geweld of gevecht.</i></p> <p data-bbox="352 1093 592 1126">Gebruik van bronnen</p> <p data-bbox="352 1149 1035 1182">Worden er bronnen van de partij van de slachtoffers gebruikt?</p> <p data-bbox="413 1193 1378 1402"><i>Te denken valt aan algemene bronnen, zoals Palestijnse of Israëliëse autoriteiten. Wanneer bronnen geen label van een partij krijgen, zijn ze niet relevant voor dit onderzoek. Een voorbeeld hiervan is: ‘Volgens de chef van de ambulance in het dorp Mehola...’ (De Telegraaf, 2000). Voor de lezer is het niet duidelijk van welke partij deze man is. Het gaat bij het beantwoorden van deze vraag om bronnen die niet in onderstaande vragen aan de orde komen.</i></p> <p data-bbox="352 1417 1026 1451">Komen direct betrokkenen bij de gebeurtenis aan het woord?</p> <p data-bbox="413 1462 1374 1760"><i>Binnen deze categorie vallen familie, vrienden, kennissen, collega’s, etc. Er moet vermeld worden dat de bronnen bekenden zijn van de slachtoffers. Ook vallen binnen deze categorie ooggetuigen. Dit kunnen mensen zijn die de gebeurtenis zelf hebben gezien, maar ook mensen die direct na de gebeurtenis ter plaatse zijn en aan het woord komen. Te denken valt aan hulpdiensten. Vaak worden dergelijke bronnen gebruikt om de gebeurtenis te dramatiseren. Zie ook het voorbeeld bij dramatisering. Tot slot vallen onder deze gebeurtenis ook burgers die spreken over de slachtoffers en op deze manier hun gevoelens uiten.</i></p> <p data-bbox="352 1776 1166 1809">Komen er internationale bronnen aan het woord die het geweld afkeuren?</p> <p data-bbox="413 1821 1394 1895"><i>Internationale bronnen geven een gebeurtenis waarde. In het kader van het Midden-Oosten conflict worden vaak Amerikaanse bronnen aangehaald.</i></p> <p data-bbox="352 1910 651 1944">Aanwezigheid van context</p> <p data-bbox="352 1966 1177 2000">Bestaat de context van het artikel uit referenties naar eerdere slachtoffers?</p>

Deze vorm van context moet betrekking hebben op eerdere slachtoffers aan eigen zijde. Dit zorgt ervoor dat de huidige slachtoffers meer betekenis krijgen. Deze informatie kan bestaan uit feiten en cijfers. Bijvoorbeeld hoeveel slachtoffers er zijn sinds het begin van de Tweede Intifada. De nadruk moet dan liggen op slachtoffers aan de eigen partij. Ook kan deze vorm van context betrekking hebben op een gebeurtenis. Bijvoorbeeld: 'Vorige week kwamen ook al drie mensen om door soortgelijk geweld'. Wanneer alleen wordt gerefereerd naar slachtoffers bij de andere partij moet deze vraag niet met ja beantwoord worden.

Bestaat de context uit negatieve informatie over de daders?

Hier moet worden gekeken naar het kader waarin de daders worden geplaatst. Zo kan de dader bijvoorbeeld in een negatief perspectief worden geplaatst door te verwijzen naar slachtoffers die eerder zijn gemaakt door dezelfde dader. Ook kan de dader zelf op negatieve wijze betekenis krijgen door achtergrond informatie over de dader geven. Een voorbeeld is dat Hamas als doel heeft de Palestijnse staat te vernietigen. Dergelijke informatie kan als context dienen bij een zelfmoordaanslag van een lid van Hamas. De informatie hoeft niet altijd objectief te zijn.

Komt in de context de achtergrondsituatie van de slachtoffers aan de orde?

Het gaat hier niet om persoonlijke informatie van de slachtoffers, maar om informatie van de slachtoffers als groep. Zo kan het bijvoorbeeld gaan over de situatie van Palestijnen in de bezette gebieden in het algemeen. Deze context moet de rol van het slachtoffer bevestigen. Wanneer er wordt omschreven dat het slachtoffer gewelddadig is, dan is er geen sprake van dit frame. Ook wanneer er meer neutrale informatie over de slachtoffers wordt gegeven moet deze vraag met ja worden beantwoord.

Defensive

Personalisering en dramatisering

Wordt er hoofdzakelijk feitelijke informatie gegeven?

Onder feitelijke informatie wordt informatie verstaan die kort van aard is en niet diep op de gebeurtenis ingaat. We kunnen deze informatie omschrijven aan de hand van de vragen: wie, wat, waar en wanneer. Een nieuwsbericht dat wordt gekenmerkt door deze informatie is vaak kort. Zo komt er geen persoonlijke informatie van de slachtoffers aan de orde.

Wordt er voornamelijk gebruik gemaakt van woorden zonder emotionele lading?

Deze vraag hangt nauw samen met de eerste vraag binnen deze categorie. Bij het omschrijven van de gebeurtenis worden geen bijvoeglijke naamwoorden gebruikt die de gebeurtenis extra betekenis geven. 'Vijftien slachtoffers door bomaanslag in Jeruzalem' is een voorbeeld van dit soort berichtgeving. Als er zou staan: 'Vijftien mensen komen om het leven door gewelddadige aanslag' is er wel sprake van emotionele taal en moet de vraag met nee worden beantwoord.

Gebruik van bronnen

Worden er bronnen van de partij van de dader aangehaald?

Te denken valt aan algemene bronnen, zoals Palestijnse of Israëliëse autoriteiten. Wanneer bronnen geen label van een partij krijgen, zijn ze niet relevant voor dit onderzoek. Een voorbeeld hiervan is: 'Volgens de chef van de ambulance in het dorp Mehola...' (De Telegraaf, 2000). Voor de lezer is het niet duidelijk van welke partij deze man is. Hierbij gaat het om bronnen die niet voorkomen in de onderstaande vragen.

Komen er betrokkenen aan het woord die wijzen op negatieve aspecten van de slachtoffers?

Het kan voorkomen dat betrokkenen van de partij van de dader aan het woord komen. Dit kan bijvoorbeeld het geval zijn als er door Israëliisch geweld Palestijnen omkomen. Israëliische bevolking kan geciteerd worden en verwijzen naar eerder geweld van de Palestijnen.

Komen er internationale bronnen aan het woord die achter de visie van de dader staan?

Hierbij kan het gaan om bronnen die refereren naar eerder geweld van de andere partij of bronnen die visie van de dader steunen. Hierbij hoeft de visie niet direct betrekking te hebben op het geweld, maar kan deze in een bredere context worden geplaatst. Zo kan het voorkomen dat er bij Israëliisch geweld een Amerikaanse bron wordt aangehaald waarin wordt vermeld dat Amerika Israël steunt bij de vredesonderhandelingen.

Aanwezigheid van context

Bestaat de context van het artikel uit verwijzingen naar eerdere slachtoffers bij de partij van de dader?

Deze vorm van context bestaat uit informatie waar wordt verwezen naar eerder geweld om dit geweld goed te praten. Zo kan een Palestijnse aanslag worden omschreven als een reactie op eerder Israëliisch geweld waarbij Palestijnse slachtoffers zijn gevallen. De context heeft betrekking op eerder geweld aan de andere zijde. Dit zorgt ervoor dat de slachtoffers die nu zijn gevallen minder betekenis krijgen. De informatie kan bestaan uit feiten en cijfers. Zo kan er genoemd worden hoeveel slachtoffers er eerder aan de eigen zijde zijn gevallen.

Wordt de achtergrond van de slachtoffers in negatief daglicht geplaatst?

Hierbij kan geweld worden goedgepraat door negatieve intenties van de slachtoffers kenbaar te maken. Bij de Israëliische inval in Jenin is dit gebeurd. Israëliisch geweld is uitgelegd als methode om potentiële Palestijnse terroristen aan te pakken.

Komt in de context de achtergrondsituatie van de daders aan de orde?

Deze context heeft betrekking op de bredere achtergrond van de daders. De context moet het geweld van de daders goed praten. Zo kan bijvoorbeeld bij een aanslag door Palestijnen worden ingegaan op de bezetting van Israël en de leefomstandigheden in de Palestijnse gebieden. Dergelijke context biedt een frame om het geweld in te plaatsen.

Bijlage D – Vragen-methode analyse beeld

Frame	Vragen
Victim	<p data-bbox="352 450 722 483">Personalisering en dramatisering</p> <p data-bbox="352 506 718 539">Is duidelijk wie het slachtoffer is?</p> <p data-bbox="413 553 1388 712"><i>Er wordt duidelijk wie het slachtoffer is door het gebruik van culturele attributen. Hierbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld kleding. Bij Israëliërs kunnen we hierbij denken aan een keppeltje of de haarlok aan beide zijden van het gezicht. Palestijnse vrouwen kunnen bijvoorbeeld worden herkend aan de hoofddoek. Echter kunnen ook Joodse vrouwen een hoofddoek dragen.</i></p> <p data-bbox="352 728 1051 761">Worden vrouwen, kinderen of ouderen als slachtoffer getoond?</p> <p data-bbox="413 775 1370 893"><i>Vaak zullen personen uit deze categorieën worden afgebeeld als machteloos, omdat vaak bewust voor kinderen, vrouwen of ouderen als beeld wordt gekozen heeft deze vraag betrekking beelden waarin duidelijk iemand uit deze categorie wordt afgebeeld.</i></p> <p data-bbox="352 909 1149 943">Krijgen de slachtoffers op intiem of persoonlijk niveau sociale betekenis?</p> <p data-bbox="413 956 1391 1160"><i>Er is sprake van intiem of persoonlijk niveau als het slachtoffer van dichtbij is gefotografeerd. Vaak is alleen het gezicht van het slachtoffer zichtbaar. Ook komt het voor dat alleen de bovenste helft van het lichaam zichtbaar is. Vaak kijken de personen recht in de lens van de camera en zijn ze zicht bewust van de fotograaf. Ook kan het voorkomen dat doden van zeer dichtbij worden gefotografeerd.</i></p> <p data-bbox="352 1176 651 1209">Aanwezigheid van context</p> <p data-bbox="352 1232 1177 1265">Bestaat de context van het artikel uit referenties naar eerdere slachtoffers?</p> <p data-bbox="413 1279 1383 1570"><i>Context wordt bij beelden vaak geboden in het bijschrift. Deze vorm van context moet betrekking hebben op eerdere slachtoffers aan eigen zijde. Dit zorgt ervoor dat de slachtoffers meer betekenis krijgen. Deze informatie kan bestaan uit feiten en cijfers. Bijvoorbeeld de vermelding van eerdere slachtoffers tijdens de Tweede Intifada. Ook kan deze vorm van context betrekking hebben op een gebeurtenis. Bijvoorbeeld: 'Vorige week kwamen ook al drie mensen om door soortgelijk geweld'. Wanneer wordt gerefereerd naar slachtoffers bij de andere partij moet deze vraag met nee beantwoord worden.</i></p> <p data-bbox="352 1585 1010 1619">Bestaat de context uit negatieve informatie over de daders?</p> <p data-bbox="413 1632 1394 1926"><i>Hier moet worden gekeken naar het kader waarin de dader worden geplaatst. Zo kan de dader bijvoorbeeld in een negatief historisch perspectief worden geplaatst door te verwijzen naar eerdere slachtoffers van dezelfde dader. Ook kan de dader op negatieve wijze betekenis krijgen door achtergrond informatie die over de dader wordt geven. Een voorbeeld is dat Hamas als doel heeft de Palestijnse staat te vernietigen. Dergelijke informatie kan als context dienen bij een zelfmoordaanslag van een lid van Hamas. Deze informatie hoeft niet altijd objectief te zijn en wordt vaak gegeven in het onderschrift.</i></p> <p data-bbox="352 1942 1177 1975">Komt in de context de achtergrondsituatie van de slachtoffers aan de orde?</p> <p data-bbox="413 1989 1329 2022"><i>Het gaat hier niet om persoonlijke informatie van de slachtoffers, maar om informatie van de</i></p>

Defensive

slachtoffers als groep. Zo kan het bijvoorbeeld gaan over de situatie van Palestijnen in de bezette gebieden in het algemeen. De context moet de rol van het slachtoffer bevestigen. Ook wanneer er meer neutrale informatie over de slachtoffers wordt gegeven moet deze vraag met ja worden beantwoord.

Personalisering en Dramatisering

Zijn de slachtoffers niet herkenbaar als één van de partijen?

Slachtoffers zijn herkenbaar door culturele attributen, bijvoorbeeld door kleding. Wanneer deze attributen ontbreken is het voor de lezer onduidelijk wie als slachtoffer wordt afgebeeld. Als dit het geval is moet deze vraag bevestigend worden beantwoord.

Worden geen vrouwen, kinderen of ouderen als slachtoffer getoond?

Het moet hier gaan om foto's waarbij bovenstaande categorieën duidelijk afwezig zijn. Journalisten zullen in het geval van kinderen, vrouwen of ouderen duidelijke keuzes maken. Indien er twijfel bestaat of de foto betrekking heeft op kinderen, vrouwen of ouderen kan deze vraag met ja worden beantwoord.

Krijgen de slachtoffers op sociaal of publiek niveau sociale betekenis?

Er is sprake van deze niveaus als er afstand is ten opzichte van de slachtoffers op de foto. De slachtoffers worden in dit geval vaak helemaal afgebeeld en kijken niet recht in de lens van de camera. Ook lijken de personen op de foto zich vaak niet bewust van de fotograaf.

Aanwezigheid van context

Bestaat de context van het artikel uit verwijzingen naar eerdere slachtoffers bij de partij van de dader?

Deze vorm van context bestaat uit informatie waar wordt verwezen naar eerder geweld om dit geweld goed te praten. Zo kan een Palestijnse aanslag worden omschreven als een reactie op eerder Israëliësch geweld waarbij Palestijnse slachtoffers zijn gevallen. De context heeft betrekking op eerder geweld aan de andere zijde. Dit zorgt ervoor dat de slachtoffers die nu zijn gevallen minder betekenis krijgt. De informatie kan bestaan uit feiten en cijfers, zo kan er genoemd worden hoeveel slachtoffers er al aan de eigen zijde zijn gevallen.

Wordt de achtergrond van de slachtoffers in negatief daglicht geplaatst?

Hierbij kan geweld worden goedgepraat door negatieve intenties van de slachtoffers kenbaar te maken. In het geval van de Israëliëse inval in Jenin is dit gebeurd. Israëliësch geweld is uitgelegd als methode om potentiële Palestijnse terroristen aan te pakken.

Komt in de context de achtergrondsituatie van de daders aan de orde?

Deze context heeft betrekking op de bredere achtergrond van de daders. De context moet het geweld van de daders goed praten. Zo kan bijvoorbeeld bij een aanslag door Palestijnen worden ingegaan op de bezetting van Israël en de leefomstandigheden in de Palestijnse gebieden. Dergelijke context biedt een frame om het geweld in te plaatsen.

Bijlage E - Intercodeurbetrouwbaarheid

De intercodeurbetrouwbaarheid is gemeten aan de hand van Cohen's Kappa. Deze associatiemaat meet de mate van overeenstemming tussen twee codeurs. De berekening van Cohen's Kappa ziet er als volgt uit: $K = (P_o - P_e) / (1 - P_e)$. Hierbij is P_o het aandeel bevinden met dezelfde waardering en P_e de kans dat men per toeval dezelfde waardering heeft gemeten. Indien de waarde van Kappa ligt tussen de 0,4 en 0,75 is er sprake van een redelijke mate van overeenstemming. Indien de waarde van Kappa groter is dan 0,75 is er sprake van een sterke overeenstemming (de Vocht, 2009).

Variabele	Cohen's Kappa	Significantie
Slachtoffer Israël	1	< .05
Leefsituatie Israël	1	< .05
Materieel Israël	1	< .05
Slachtoffer Palestijn	1	<.05
Leefsituatie Palestijn	.842	<.05
Materieel Palestijn	1	<.05
Slachtoffer Israël victim	.896	<.05
Slachtoffer Israël defensive	.854	<.05
Leefsituatie Israël victim	1	<.05
Leefsituatie Israël defensive	1	<.05
Materieel Israël victim	1	<.05
Materieel Israël defensive	.852	<.05
Slachtoffer Palestijn victim	.768	<.05
Slachtoffer Palestijn defensive	.817	<.05
Leefsituatie Palestijn victim	.846	<.05
Leefsituatie Palestijn defensive	.790	<.05
Materieel Palestijn victim	1	<.05
Materieel Palestijn defensive	1	<.05

Bijlage F – Aanvullende resultaten

Tekstuele analyse: verschillen binnen kranten in de aanwezigheid van frames

Tabel 1. De mate van representatie volgens het victim frame in de Volkskrant

	Palestijnse slachtoffers	Israëliische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	2.16	1.49	($t(117) = 1.999, p < .05$)
Gewonden/doden	1.72	1.34	($t(97) = 1.310, p .193$)
Leefsituatie	1.88	2.00	($t(25) = -.141, p .889$)
Materieel	2.50	2.00	($t(7) = .552, p .598$)

Tabel 2. De mate van representatie volgens het victim frame in het NRC Handelsblad

	Palestijnse slachtoffers	Israëliische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	3.27	2.77	($t(128) = .952, p .343$)
Gewonden/doden	2.04	2.43	($t(97) = -1.105, p .272$)
Leefsituatie	2.95	2.90	($t(45) = .76, p .940$)
Materieel	2.28	5.00	($t(13) = -1.557, p .143$)

Tabel 3. De mate van representatie volgens het victim frame in De Telegraaf

	Palestijnse slachtoffers	Israëliische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	1.97	1.80	($t(66) = .395, p .694$)
Gewonden/doden	1.72	1.69	($t(56) = .078, p .938$)
Leefsituatie	2.20	3.00	($t(9) = -.452, p .662$)
Materieel	1.00	2.00	($t(2) = -.866, p .478$)

Tabel 4. De mate van representatie volgens het defensive frame in de Volkskrant

	Palestijnse slachtoffers	Israëliische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	2.47	2.09	($t(117) = 1.282, p .203$)
Gewonden/doden	2.15	2.00	($t(97) = .629, p .531$)
Leefsituatie	1.88	1.00	($t(25) = 1.004, p .325$)
Materieel	2.17	1.67	($t(7) = .475, p .649$)

Tabel 5. De mate van representatie volgens het defensive frame in het NRC Handelsblad

	Palestijnse slachtoffers	Israëliische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	3.18	2.32	($t(128) = 2.036, p < .05$)
Gewonden/doden	2.62	2.22	($t(97) = 1.432, p .155$)
Leefsituatie	1.73	1.60	($t(45) = .208, p .863$)
Materieel	2.50	3.00	($t(13) = -.292, p .775$)

Tabel 6. De mate van representatie volgens het defensive frame in De Telegraaf

	Palestijnse slachtoffers	Israëlische slachtoffers	
Slachtoffers algemeen	2.02	1.73	($t(66) = 1.046, p.299$)
Gewonden/doden	2.00	1.66	($t(56) = 1.263, p.212$)
Leefsituatie	1.20	1.00	($t(9) = .145, p.888$)
Materieel	2.33	3.00	($t(2) = -.100, p.423$)

Visuele analyse: mate dat een frame voorkomt binnen kranten

Tabel 7. Mate waarin het victim frame voorkomt

	Palestijnse slachtoffers		Israëlische slachtoffers		
	N	Mean	N	Mean	
Slachtoffers					
de Volkskrant	14	0.86	6	1.50	($t(18) = -1.669, p.112$)
NRC Handelsblad	9	1.44	7	1.14	($t(14) = .824, p.414$)
De Telegraaf	8	2.63	5	2.00	($t(11) = 1.157, p.272$)
Gewonden/doden					
de Volkskrant	8	1.13	5	1.60	($t(11) = -.972, p.352$)
NRC Handelsblad	4	1.00	6	1.17	($t(8) = -.434, p.676$)
De Telegraaf	3	2.33	5	2.00	($t(6) = .433, p.680$)
Leefsituatie					
de Volkskrant	2	0.50	0	-	-
NRC Handelsblad	4	2.00	1	1.00	($t(3) = 1.095, p.353$)
De Telegraaf	2	3.50	0	-	-
Materieel					
de Volkskrant	4	0.50	1	1.00	($t(3) = -.775, p.495$)
NRC Handelsblad	1	1.00	0	-	-
De Telegraaf	3	2.00	0	-	-

Tabel 8. Mate waarin het defensive frame voorkomt

	Palestijnse slachtoffers		Israëlische slachtoffers		
	N	Mean	N	Mean	
Slachtoffers					
de Volkskrant	14	2.29	6	2.00	($t(18) = .754, p.461$)
NRC Handelsblad	9	1.67	7	2.14	($t(14) = -1.188, p.255$)
De Telegraaf	8	0.88	5	1.80	($t(11) = -1.942, p.078$)
Gewonden/doden					
de Volkskrant	8	2.13	5	2.00	($t(11) = .244, p.812$)
NRC Handelsblad	4	1.00	6	1.17	($t(8) = .434, p.676$)
De Telegraaf	3	0.67	5	1.80	($t(6) = -1.626, p.155$)
Leefsituatie					
de Volkskrant	2	0.50	0	-	-

NRC Handelsblad	4	1.75	1	2.00	($t(3) = -.234, p .830$)
De Telegraaf	2	3.50	0	-	-
Materieel					
de Volkskrant	4	2.50	1	2.00	($t(3) = .775, p .495$)
NRC Handelsblad	1	3.00	0	-	-
De Telegraaf	3	1.33	0	-	-

Tekstuele analyse: samenhang binnen de frames

Tabel 9. *Correlatie binnen het victim frame voor Israëlische slachtoffers*

	Victim P&D	Victim Bron	Victim context	N
Victim P&D	-	.513**	.488**	132
Victim bron	.513**	-	.530**	132
Victim context	.488**	.530**	-	132

** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)

Tabel 10. *Correlatie binnen het victim frame voor Palestijnse slachtoffers*

	Victim P&D	Victim Bron	Victim context	N
Victim P&D	-	.333**	.273**	185
Victim bron	.333**	-	.338**	185
Victim context	.273**	.338**	-	185

** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)

Tabel 11. *Correlatie binnen het defensive frame voor Israëlische slachtoffers*

	Defensive P&D	Defensive Bron	Defensive context	N
Defensive P&D	-	-.052	-.094	132
Defensive bron	-.052	-	.200*	132
Defensive context	-.094	.200*	-	132

* Correlatie is significant op een niveau van .05 (2-tailed)

Tabel 12. *Correlatie binnen het defensive frame voor Palestijnse slachtoffers*

	Defensive P&D	Defensive Bron	Defensive context	N
Defensive P&D	-	.150*	.322**	185
Defensive bron	.150*	-	.572**	185
Defensive context	.322**	.572**	-	185

* Correlatie is significant op een niveau van .05 (2-tailed)

** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)

Visuele analyse: samenhang tussen de verschillende elementen

Tabel 13. *Correlatie tussen elementen binnen victim frame voor Israëliische slachtoffers*

	Victim P&D	Victim Context	N
Victim P&D	-	.039	18
Victim Context	.039	-	18

* Correlatie is significant op een niveau van .05 (2-tailed)
 ** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)

Tabel 14. *Correlatie tussen elementen binnen victim frame voor Palestijnse slachtoffers*

	Victim P&D	Victim Context	N
Victim P&D	-	.276	31
Victim Context	.276	-	31

* Correlatie is significant op een niveau van .05 (2-tailed)
 ** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)

Tabel 15. *Correlatie tussen elementen binnen defensive frame voor Israëliische slachtoffers*

	Defensive P&D	Defensive Context	N
Defensive P&D	-	-.209	18
Defensive Context	-.209	-	18

* Correlatie is significant op een niveau van .05 (2-tailed) Palestijnse slachtoffers
 ** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)

Tabel 16. *Correlatie tussen elementen binnen defensive frame voor Palestijnse slachtoffers*

	Defensive P&D	Defensive Context	N
Defensive P&D	-	.167	31
Defensive Context	.167	-	31

* Correlatie is significant op een niveau van .05 (2-tailed) Palestijnse slachtoffers
 ** Correlatie is significant op een niveau van .01 (2-tailed)